

ТАЛЫШ

1/254

ХИАН



Beizibe  
odam

MİR ÇƏLƏL

~~36~~  
~~1238~~ Təlibi  $\frac{1}{254}$

BƏJZİBƏ ODƏM

(ROMAN)

AZƏRNƏŞR

Qamətijədə mandə mil. şeəbə

Boqu — 1937

ТЭЛЫШ

Мир Факелы.

Воскресший человек.  
(Раман). Баку, 1937.

Редакторы Ш. ТƏQIZADƏ  
Redaktorы Z. ƏHMƏDZADƏ  
Texredaktorы B. X. HƏSƏNOV



37-102483

*Istehsalata verilmiş 3/IX-37.*

*Sərə imzalanmış 10/IV-37.*

*Sərə listi 8,5 Kağız formatı 92×94<sup>1</sup>/<sub>32</sub>.*

*Baş Mətuat Mədirliji Məvəkilliji № 2088.*

*Azərənəşr № 69/40.*

*Tiraz 1000. Sifariş № 351.*

*Azərənəşr mətbəəsində basıldı. 26-lar adına „Kitab Sarajı“,  
Bakı, Əli Bəyramov küçəsi.*



СЪМЪ ДЪШТӘ ОЈӘННӘМОНОН  
ФӘХР ӘҚӘ ВӘТӘНИ БӘ ДЪШТӘ  
ВӘТӘНИ ФӘХР ӘҚӘ ОЈӘННӘ-  
МОНОН СЪФТӘНӘ НӘДИЈӘ

## I. DUSON

Nəvuzə və be. Сь əfv bequ gər zedəvin. Сь dustəqon vьzorə savdь əqə Həsən, ha ruz və qamera de tozə xəvon oğardedəbe. Сь vьzori dərosnijəbe, Qələ cimənədə сь əsqəron məşqi əvətij, de nifrəti və zəmini tu əqəj. Iqlə əv ni, сь dьnjo ruşnəqu məhrum, və qərəvulon inodi hənəq əvəə odəmon сь pençəqu dijə qarde-qarde xьs hardən ov vedəvin.

Сь əfv-umumi ehtьmol hesbe. Вь cimi goroş dustəqon ha sədoədə gьləj xəvə, сь ha xəvəqu gьləj umi, ozodəti oьrnedəvin. Tosə qəjvə çьrrə doj, ьştə guşon oşəq əvəjn məseşon ərijij:

— Baxşə vedon.

Dьjoədə əvьə moј, vəşijənə odəmi canə  
si vьqovu, və dustəqonən ьm umi anə  
dьlvandi dodəve.

Benumrə qamera cimiqu duərove. Ijo  
har ci ьştə qanə qajdədə dəvom qardə-  
ve. Nezə ruzonədə ijo şьdoə əvьə Qə-  
dьr, həməjsə zijodə iztirov qəşədəve. Əv,  
betəçruvə, oçiz, məzlumə gьləј insonve.

I sutqə vəsə pojsə mande. Mьrtəş  
qardevuən ьştəньş onьdoј; ньньşte. Вə-  
nə tə ədə hьrdəni səş vəzi eroxnijə, хь-  
jəş qardə pemandəve.

Qamerədə dь qəsən hese. Gьləј, qə-  
linə vavin, gьrdə dimə zoəј. Rə-rə sьxan  
qardə, zьvonьşən „r“ sədo varde zьne-  
dəni. Вə „ordə“ „oqdə“ vьtedə. Ьm cəј  
ifodə petoşe əvəzi hənijən cəј zьvoni  
şin qardəve. Əv сь təxti qьco hьşdə nu-  
nə sijo pegətedə, vəştə həmro nuşo dədə:

— Ьm nuni vindəş, həmə cimi sədəј,  
сь zəhqimoqi sədəј..

— ...

Cəј həmro — və dasə ləvo oxşəş ədə  
dьrozə ləvərə odəm, damə vedəni. Və-  
rəmi ьştə tarsoə rizonьş və cəј dimi нь-  
vьştə. Dəmoronьş veşə, çəşonьş və qo-  
nə ньştə.

Dimiquş oşqoj qi, sinnьş qamən vь-  
vu cəј umri vejni şə. Eqьrejədə həmə  
andomьş ьştə vьrəqu ьvedə.

— Oсьnə qo vьsijoən sьxanьmon  
sьxane...

Сь qalina bavə zoə sьxan vənə qen-  
də sьqi və divon gьnedə və zəmin egь-  
nedə...

Oznən vərəvurd qarde zang zəve.  
Dustəqon de tarsi ijən de intizori və qьc  
gьrdəvin. Zogo holon ve vedəvin. Həməј  
və ivьrə gьrdə əqəjn əvьznin, səvon vej-  
ni de şəvi zьne vedəньve və qomrə var-  
dəvin. Dustəqon vimi „vəşe-əvoni<sup>1</sup>“ vь-  
tedəvin. Вə cəј gorə zang zə vejədə сь  
həməј sifət dəgeş vedə, dьльş gьppə do-  
də. Ьsət maştəј. Həşi veşejədəј. Вь vax-  
ti, qətlə qo qam ve goroş və zangi ço

1 „gedər-gəlməz“

umi basəqəsonən hesvin. Žogəşon zьnəj  
qi, və idi se ruz mandə, сь əfv-ьmumi  
xəvəşon vardə.

Bə sementə polinə dəhliz gьrdəvin.  
Odəmon vənəj qьvonə pəsi i-ijəndь lьş-  
teşon pidə. Əvon сь ьm oşnoətiqı ve  
rozin, əmo veş dənьqəşəj, qomandə vənə  
nə gьləj gonə sьqi və dьlon gьni. Hə-  
mə hogo ьştə mandə vьrədə vo hьşqve  
məşbur ve. Sijo, şolə coxoə zobiti vəştə  
dasədəvə sijahiş dijə qaj, və dustəqon  
vьtərəf-vətərəf ovaşte. Ovərrə oməj, və  
dь qəsiş ləqə zəj сь resəquş beqarde.  
Əvonьş və dəftərxonə tərəf həməlotəş  
doj. Сь qəjvə gəviqı mande, marşьş doj  
əvonьş vəştə vьrə ogordonij. Bə dustə-  
qonьş i qərən cəşənovnə qarde. Zəhər  
vьvı vьtə, ьştə dijənəvononьş vərq eqar-  
de. ьştə və təvьlə culə oxşəş ədə lьn-  
gonьş to qarde ecəməj:

— Hərifon, xainon ha...

— ...

— Hajdə!..

Qlərəvuləqəşon, odəmonьşon və qa-  
meron pur qarde. Hic qəsi səş beqarde

nьznəj. Qjalinə vavə zoə və qamera ogar-  
dejədə сь qərəvuli əməsə şiqlədə mьz-  
mьzьş qarde:

— Sьrəzoə qudujvə cice?

Ləvərə odəmi qəjvəş vərq egəte əlo-  
vəş qarde:

— Jəlьş ve gьniyə.

Əvon oznən damandin şinə gəp ze.

\* \*  
\*

Qjalinə vavə zoə depoədə<sup>1</sup> qo əqə  
ijən tətiledə mьqəssir qardəvə, və dus-  
təq şodoə əvьə Qьjasve. Bəjo dь sor  
qo vьrijəve Qədir bovə qarde zьndəni;  
və cəj goroş qi, Qьjasədə dustəqəvьə  
odəmi ruh ni. Əv, və idə odəmi oxşəş  
dodə. Əv, сь stansija fəhlon zimonıqu  
gəp ze-ze, de dьrozə odəmi və mьvohi-  
sə dəşədə. Bə i-ijəndь vərqə sьxanon vь-  
tedən. Hic qəs cə gьləj sьxani qəvul  
qardeş pidəni. Dь dəjqə vəpeştə сuə qe-  
con şovə qavədə raxs qardejədə mьvo-

<sup>1</sup> Depo: vaqon təmir qardəvə vьrə



hisən sə jodo veşedə, əvon vəne meh-  
risonə xejzoni gər zedən, sə qəjqu sə-  
xan oqardən, zərofət qardən. Qləbr ɣsət  
sə ɣm xejzoni uzve. Qjalinə vavə zoə  
qam mandə qi, Qləbrijən vəne ɣştə de  
şojvo sirov vɣdə.

— Bştə zeni dyl ɣsət votono i tiqəj.  
Bəs tɣ vocı hic vəştə fiq daqandəniş?..  
Qləbrı zɣvonɣş oqarde. Vəne sə ve-  
numrə qamera numrəjnə odəmi, vəştə  
sə oməjonɣş de zogo gər zəj.

## II. „BŞTƏ VBRƏDƏ BENŪMƏ“ VBL

1.

Şəvi vəne dəhşətinə hani dɣnjoş egə-  
təve. Zɣz ijən vevɣnə tojqı dylıqu oşqə  
voş, və dɣnjo qırmoc zedə, dɣləvəmijon  
məsə əvɣə sədon, və tojqijədə ətasə odə-  
mon fərjodi oxşəş dodəve. Çoninon və  
veçoninon pəno vardən. Ənçəx nɣmzə  
qumə qumisəş aləf veəmə, xəronɣş pi  
əvɣə, qəmə loqonɣş sijo əvɣə qumə na-  
vədə dɣləj aspo və harci tov vardə man-  
dedəve. Asv, ɣştə lɣngon və zəmini equ-  
də, vo tɣle, sə voşo veşejə hən-hun qar-  
dəve. Vəne rɣzoli sə asvi səpe esəmə  
odəmən ləqomi hənijən vərq dəqɣrnədə,  
və qumə dijə qardə, hogo dijə qardəve.

Sə dylətono və şəvi dylı doroz əvɣə  
sipi ijən nozoqə ruşnə toq, və aspo sə-

şi eşedə. Aspo; de toqi tuşi və dylə di-  
jə qardə.

Sənə dəhlizədə haftlyqə lampə, sə  
Qumri vəne hışı sipijə andomi ruşun  
qardə. Əv, loqədə dənyştədə. Sə Qumri  
vəne rozi tozə, vəne mərməri su-  
əzənə məmonəş pelve-pelve aspo sə  
dylətono vırcjedə. Cəj ovinə dimə qu-  
donqu ıştə si pıvə nəzə, və dorozə mu-  
on, və sijo cəşon səqandə. Vəşijənətiş  
hənijən zijod vedə, və səə mor pegarde,  
fırse və zeni peşti pevuşijeş pidə.

Az Qumri andomi hışq qardedəm.  
Sə təmizəti ijən səvırdətiqı vəəməl əvoə  
de dyləj dyl pijəj əj macə qardəm, də-  
vango gətədəm. Bm səhnə veş dənydə-  
şəj, lampə oquşedə, pardə eqandə vedə.

Bepul, əmo iştəhojnə tamşoədə da-  
vardeş pidəni. Bştə cəşi de şoqmandəti  
sə i dəjdə əvvələnəni səhnə vırcjəj pur ədə  
tojdiqı pegəteş pidəni.

— Henzi dylədə vəətmə vyl.

„Хырт хәşəli dylədə əvəə mırvari“  
ıuşnə, sə tamşoədə cəşi su vardedə,

„henzə vırcədəvə vylı“ vı, cəj əsəvon hışq  
qardedə.

## 2.

Вəвьг вəг, oxonə zəmononədə vətmь  
ve nez oməj. Sьtmь holi xəvə gətədə, və-  
сьtmь dardi mandeş pidə, de mehribo-  
nəti damə qardə. I şəv sə parcini peşti-  
qu sədo omoj:

— Ха Qlədyг, Qlədyг!

— Вə ə ə ... le. Bəle.

Az Вəвьг вəгьm cəj sədoqu zьnəj.  
Ровənəso. və və veşim.

— Bahamuən vəг, vahamuən.

Вəвьг вəг, vəştə məxsus əvəə de dь-  
ləj ədo etoxəj, və dylə dəşe. Qumri sə  
çəməxodəno nimdarəş varde. Вəвьг вə-  
gi ıştə tonəş pençəvədə noj.

— Əpişni, — vьtьşe.

Əj zicəşi və Qumri pьjьmoni, və cəj  
lyngonəş fiq dojvuən, cəj səqonəş vin-  
de pьznəj. Вə cəj gorə qi, dorozə, pьsəjnə

poçimə<sup>1</sup> cə zəmino şərqedəve. Cə Bə-  
vyr vəgi zen vıznejədə əsıl şərtonədəş  
ğyləjən topoq lıngı məsələjvən.

— Topoq, əvıtıjvən, nə ve sıraf nə-  
ən nozoq vıvu, lıngonış zogo vəpe tən  
vıvu qı, rosi de cəpi zıne nıvu...

— Xəçolət mədəl a vəg, qosivə qə  
vejədə cıc vəve? Bahamuən və rejnə  
sə. Dəvətasejon...

Və cıtnənən, və Qumrijən qonəqrə-  
rəsətiş eetyno nıqaj. Bəvyr vəgi bştə vı-  
rəş dəgeş nıqarde. Nunışən naharde.  
Az veqef vım. Qumrijən xəçolətyş qə-  
şəj. Və vəgi lojıq hic cimən nıve. Mijo-  
nəvoədə vo surfə oqarde pəşimon vı-  
mon. Az cə qonəqi xəçolətəti donijətim  
dıryb hiss qarde. Bştə səm vəzi erox-  
nij. Bəvyr vəg, ja vətə mane nıvejovı  
cıc vıvən sıxan qardənyve. Ga vazilə  
zedə, gaən bştə cəqmə qıncə ehaştəvə  
qıymoçi şylaxtovnedə həzz vardəve. Oş-  
qore qı, cəmə zenon qonəqi tonə har-

<sup>1</sup> Şəvlo

de, gəvi lıve ajvənen. Qumri oqırijəj,  
qəjbə tonə dimış və divo tərəf nışte.  
bştə hırdənyş vəştə və gətə.

Jalı az hardedəvim. Na loqmədə xə-  
çolət qəşedəvimvuən, rə oroxnıje, ғыr-  
də qardem pidəve. I tonəən cə Bəvyr  
vəgi iltifoti mınyş ve şo qardəve.

— Xıdo rozi vıvu, — vıtedəvim, — və  
divozijən dardi mandədə. Qonço vındə-  
və qı, zogo jolə odəm, cə di ruqə xıdo,  
vənə mı və lutə zəhmətqəşi qə vo. Hə-  
lə cımı qefijən xəvə vıszəny... Rəhmə-  
tinə şah Abbas çənnətməqon zogojvən.  
De təqjirə libosi<sup>1</sup> qə-vədə ənəvijvən.

Sıxanı ғыləj vınyəm, ə ғыlə vıvıtym.  
Onıqırijəninən nıvim.

— Aqinə, şər nıvıtoş xəj əvoni, ga-  
si və Bəvyr vəgişon vəsə dəqandə qı,  
zogo... Qıdəyr, və qatbə Məmmədi nun  
ədon nəslədəj. Və cəj gora qətdə gasi  
zi ovi lıvedəvu?

<sup>1</sup> Təqjir libos: olət dəgeş qaj.

Bə Qumri andomijən tars egynijə-  
ve. Bə cəj cəşonbş cijon cidən, və dylbş  
çugəvəçurə fiçon omedəvin:

— Bəvədə az cic vaqam?..

Az voştə dyl ərij həjəçoni oquşnejo  
bştə şəqi nijo vьqəm. Bəştə veəsosə sь-  
xan vьte pəşimon vim. Bştə vangьm də-  
geş qarde.

— Giz məvi a qinə!... Bəvьr vəg əqə-  
ni. Cic və məgəm... Qardəşvəj qəjnətij  
cь Bəndəli gatequ... Bəvədə hogo əmə-  
nijən əvəjnəni...

Bsət xьdo nьqardəj qo və vьrəj rəse-  
jədə bştə rocon revəсьnem, və isə cь  
Şejxul-islami tono vəşem. Şəhrədə jolon  
vəvindem. Cic və məgəm, cь qəтьə Məm-  
mədiqu vətəno cic hese? Pəsi və pəsi  
po, vьzijən və vьzi... Vistipenç sore vь  
dijədə və i qəsi qagi sьqьm qandəni.  
Hic qəs cьтьqu porozi vəni. Vьlisə nam-  
tə sьxan əvьtnim. Əve qi, Çəvahir xanьm  
bьsətən lovə qardə, vadə voj vьtedə, cə-  
mə qəjvəsə qo vьqə... Az və qim cic  
qardə? Bştə mujсə, zəhmətqəşə odəmim.

Qəтьə Məmməd vətь ci? Cic və mə-  
gəm?..

Az, bştə vьtəjon rosvequ xoşhol vim  
sьrəjm, və Qumri dimim dijə qarde.  
Əv, cь qijə səjqu nьştə cicivubən və da-  
sə novonə ve. Bənə təçrübəjnə merdon  
eetьrozьş qarde:

— Hic zəgo əvьt məvi... Odəmon zь-  
ne əvьni. Dьnjo qoj qi zьnedə, odəmon  
qəlvin. Cь i-ijərdь guzdi hardedən. Bə-  
nə Bəndəli zoə...

Ijo Qumri və pençə, və qəjvəş dijə  
qarde, və soqitətiş guş eqande, bştə sь-  
xanьş oroxnij:

Qi əvьtij qi, vənə Bəndəli zoə ni va-  
qan. Nənəş de nolə-şivəni mandə.  
Əmon.. xьdo rəhm vьqə. Ciconьmon  
nьvinde?..

— A qinə tь cic gəp zedəş? Bəndəli  
Niqalaj qəşte. Bə Niqalaj piarşidəve. Bsət  
mьсьlmonətij, qoj sədə mьсьlmon. Cəmə  
bştənqi voci qəştədən a şit cic və mə-  
gəm. Hələ və mьсьlmoni das tifang do-  
də, dave omutedən. Həni ə vaxt şe. Bsət  
Azərbaycanətij.

Съ ът гәри вәрештә әтә, вә Бәвѣр  
вәги на һәнијән шин ијән де архајнәти  
весе һозовимон. Аз во сѣхан қарде вѣ-  
гә отьнедә, во қо қәсон һәлә мәлум  
пѣвә сѣханон вѣте фәхр қардејо воштәно  
һәмсоһвәт рәјдо қажо пәведәвим. Вә  
сѣть на қи вешу, сѣ қонқо вино вѣқо  
әгордоним вә Бәвѣр вәги; вәсә ыштә ди  
гидә хьдосә әвәјт, һәмән вәј ишорә  
әдәјт.

—На... Даве мәсәлә. Бәвѣр вәг зинә  
қәтәдәјқи гәр зедәве қи...

Бәвѣр вәг дѣминқи қәгә вә сәтә қә  
омејәдә анә вә тәшвиш дәнѣшимон. Әј,  
ыштәнән ытѣс һисс қарде. Ыштә сивуқи  
хоқи ешәндејәдә, диқ-диқи вә сѣть дими  
дијә қардәве. Вәнә сәлә вүзмә ыштә ре-  
қуқијә лѣвutonѣс рөгордоний, сѣ қәто  
егьнијә дандони вѣрәо гьлиьзѣс воштоний  
ијән сѣханѣс қарде:

—Ојәдѣр, ыштѣ қонә нәлоқәдә сәнә  
мәндәдә?

Ојумри, қәләјѣс шә рәхьрә тижонсәс  
варде қѣсәдәс пој, вѣтше:

—Ај вәг, вәһаму зәһмәт вѣқәс ијо  
ту вѣқә.

Сѣ сijo cadrә зijo ыштә сәсѣс вә Бә-  
вѣр вәги дими дәтоқниј.

„Вәг вәјәдә сис вәве, сәс вә зәмин  
вәј сәнән қифире. Сөнәш ләпотқә, вѣниш  
сәхуә дасәј, ришѣс һәвуши сәрдә, вѣқә вѣ-  
ронқуш морә дум елашгедә. Сөнә тоно-  
нѣс вәнә гьлvonијә овәдә ретәмвәј ви-  
рисқ-вирисқи, додә. Димә қуқәдәшән сорә  
јарә, рәқуқәјон, сәрин-сәрозә рижон ми-  
јонәдә гьрдәмқулвә. Хьдо нушо пьдә „сѣ  
қәһәндѣмо ве билет әты“ вими вѣтедән-  
вән...“

Гьләј фәмә пѣвә тәрсі і ләзә дьләдә  
ьтони ыштә фиқо дәвонийә Ојумриш егәте.  
Шәјтон ьтони вѣво вә вәги гуш вѣрос-  
нѣ қѣјомәт рос вәве. Сѣ Ојумри аном  
арзәј. Дьлѣс оғьррә омәј. Вә сәс доз  
ломәј. Лѣвutonѣс сѣ ве. Вә инsonи, ыштә  
ријәј вәнijони фиқ қаж зьне шә ве. Сѣ әқәв  
қи, ьт, вә дәфтәрхонә одәмон фиқ дә-  
гьндәни, вимийән нәлоқ вәнон.

Бәвѣр вәги сѣвол вәтѣ әқивә омәј.

—Ај Ојадьг, ыштъ çонә нәлоқәдә са-  
нә mandә?

Хәј вьву, валәм ым қом нәлоқе?  
Mang вә сә дьнијәни қи, сь Ојумри әзизә  
çеhez, ranginә қилимьш вә сәрси havātә-  
вә. Pulonьш naqd çilingi сь қәтдо ман-  
gulәдә ноә пьве ву? Hәmun нәлоқ пьве  
mәgәm, әмәньшонән сь Hoçi Husejni  
poqu пьвьштәве. Şidojәt qardejәдә қәт-  
do „вәсә дәәнәј“ қи:

—Ај тьсьлмонон, вьзьпән қи, сәтә  
islomi huqumәt çьvone, tozәj, qьvvәш  
qame. Вәре шытә сәј қәшо вьгәтән ros  
вьқән. Соқнә vini zumand ве, сь қо-  
sibiqu нәлоқән nivәse, hic cişән әpini.  
Hәлә ьsәtnә мәqomәдә islam zәjfe. Әмә  
сь heseniquән веşomon, vindedon сь шәh-  
ri jolә islami roәдә сь miljoniqu веşе-  
дән. Zәrofәt ni, сь huqumәtijән dusьш  
hese, deşmenьш hese oxo...

Bәgi sьvoli вәрештә хьртәм һьшқ ве.  
bьштә peştm sәros garde de hәsәdi ijән  
tәәççivi вә қәј zinә сәј, вә oz mandә  
sәqu xoqim dijә garde.

—Сь қом нәлоқо ај вәг? Ne, вәре  
пьmandь. Vist ruз вәве қи, hәmәm doә.  
Ne, fiqәdәme вәре пьmandь. Сь divoni  
вьтәј qarzymone вьdәmon.

Az сьхан qarde-qarde ros vim, сь  
çәтәходәо qоқәзә аngьльm оqarde var-  
дьme.

Аngьләдә әвьә qоқәзоньm сь Вәвьг  
вәgi вәдә eqarde.

—Bmeha dijәqә, vahamuән ым вә-  
nine, dijәqән vunәmon, вьtedәnim вә-  
gәm doәme?

Bәgi вә qоқәziş dijә qaj de mehri-  
vonәtiş сьхан qarde.

—Hic әşi, hogo хәвәм gәte, cic vәni-  
ne? Doәone.

Әj, de сьрә вәтмьш dijә qarde:

—Cic вәве хәвә sejәдә ај Ојадьг, qь-  
jomәt пьве қи? Сь вә das rocә дәгьп-  
don ај ыштъ қәј хьдо хо пьдо! Әjo әпьшт  
әмә nimon вәgәm?...

—Duz hamudon ај вәg, әнçәх қи, дь-  
льm esijәj.

—Съ Niqolaj dəftərxonə şьmə cəşьş  
torsnijə. Hic ьştə islamə huquməti qədri  
zьnedənijon.

—Вəтəно tafutьş cice? Ha qəs hə вə-  
вə əтəнəп вəјо рəлон.  
Сьть сьхани вə вəги bevəçə təsirіş  
qarde. Əv tiqəј tasvəј:

—Əvejəni, сь мьсьлmonі qəп hogo  
vəvədə xo vedə. Zə соqnəј „tafutьş ci-  
ce“? Təјə сьхан vocicijо gəp zedəş? Nə-  
siv vəg vəqe, Vartazar, Ivan vəqe? Aqlь  
dəgezijə cijə?

—Neje... Aj vəg duz hamudəş ha.  
Əv hese qi, əтə hogo cəşьmon oqardə  
jolonymon vində, Həsənəli hьrdənon, Ho  
çi Husejnymon, ijəп şьmə. Сь сьftəçəon  
hic ijo orus ньньşte.

—De сьть ве ьшть сь qo hese? Вə ha  
odəmi zogo daverit<sup>1</sup> əvьni oxo. Az hic; əп-  
çəх, вəтəно мьсьлmonə huqumətve.  
—вəре şəv-ruz fiq вьrdəmon...

—Aj vəg, hamuone doəvə, zəgoј vu?

<sup>1</sup> Daverit: еетьвор

—Ньь... Hogo zogo хəвəт səј, со-  
qo? Cəşь tarsəvu?

Сь вəги zogo mehriwonətiqu пь хə-  
çoləтьм qəşəј. Əј əvəz qardeјо hicim  
пьве. Rozijətim qarde.

—Ne vəg, хьдо вəтə şьməhon соqnə  
вə qam ньqə. Huqumət vьtəј, сь rəјəti  
gəlavone. Cəтə qarze, de moli, de çoni,  
əпçəх qi, hesi вьву вьdəј. Вə hesi сь  
tangvьzi? Hesi соqə cij? Хьдо deşme-  
nijəп qosiv ньqə. Qosivəti, şьməqu ajv  
пьву gьləј sьpəzoəti ni.

Вəвьг вəги сьть сьханыş сьть gə-  
vədə haşte:

Гьно тьquј...

—...

—Həlvət qi, gьno тьquј.

—Jəəni соqnəј hamudon aj vəg?

—Соqnəјş ni, хьдо hesi əvəni сь  
gьlfəqu eəqəni qi, тьqu hərəqət, мьqu  
vərəqət, Вə joli сьхани guş ədə həlvət  
qi, əгвов əvij.

—Jəəni мь guşьm eəqəndəni aj vəg?

—Bəle ть.

—Aza?

—Lap hogo ыштъ, сәнові.

—Az съ шытә қом сыханә веҫәтм?  
Хәјр ај вәг, аз съ қорәтм? Сътм қарзе,  
ноқәтім һесе. Восі зәго ытәдон.

—Ne, guşь doәwәј тынәп гыләј мерд  
біш.

—Бт нун сътм сәшон ыгәтә әгәтм  
аз шытә ытәјқу веҫәвум. Сисон ытә қі?

Аз, „қәсәтм ывви“ ытә съ нунә і вус-  
қунәт осықниј вә зәминьтм şodoј. Qumri  
әште нунә вәсләш регәте, масьш қарде,  
вә surfәш шыдој. Вәг съ пенçәқу вәре  
odjәsәј съ қијә сәјқу ныштеш пијәј. Аз ха-  
һишым қарде:

—Nez ыпыштәп, lap nez. Qә хәрове  
dәwәtәseјon. „Qә хәрове“ ытә ть вә  
vaxti съ topıqu ыло әвьә вә divo tozә  
pur қардәвә, һәлә anduә пьвә ыгәтм  
diјә қарде, съ divoqu sard ovaştәdә, şә-  
vone вә қәј ајаз pur vedә. Вәвьтм вәги  
ыштә қәтмьш вә тьтәдә дој. Съ қијә zilon  
сәј сыфәтьш рушун қарде. Вәпә қәлвәтini  
сәтин оәвь ијәп сәтин vi әвьә гәвьш, ысәт  
соқ қо қардәве.

—Qumrijәt сътм һов, ытәсәп һа,  
Qjәдыр, съ қосиві сә әвьни, вәвьтен. Di-  
jәдә гыләј тыштәп. Ә ruzi һеһе қардәтм  
ытәдәтм валәтм, сәмәдәниш вој тыни вә  
қуллиқ ыпнәтм, і вәслә нунә восі қо қәс  
вәһә, восі ть пәһәј? Ај сәқ әвь сәновь  
сис ве?

Аз оқријәјтм ыштәпым вә divo даһа-  
те, вә Вәвьтм вәгим де дьоқәти гуш еқан-  
де. Вә сәј һәхинә, соф ыштә ыгәдә ть-  
зәтмәт қарде на сыханә пәјдо қарде  
зынәдәпнәвим. Ыштә сәтм ешәнде де тәс-  
дықи ыштә дьләдә тәәсуфым қарде.

Вәвьтм вәг сыханә дәвом қардәдәве:

—Az ытәдәтм ть ывви, әвһә һәсә-  
пәли һырдәноп съ şe-omәqu рошон сывниј.  
Һа ruz гыләј ушдуқ додәтм вә ро дақан-  
дәтм. Duz қардәтм пидәни. Вә сәј гора қі,  
хошым омедәни. Әмо вәпә ть қәсiјо  
һесим. Вь саһат ыштә сәқлықәдә съ pi-  
ristovi tono і сыханым дь ни. Һа ruz  
гыләј сыфорьшш омедә. Ә ruzi ыштә то-  
пош вақардә ытәдә қі; „Mәsedәтм вемь  
вә şiqo веҫәдәш, һәни съ ызыпым...“



Охо ьми сь рїеѣу вьтедә. Вәс вoci вә  
Navalavozon, вә Оҗараҗә Әмирьзон вь-  
tedәни?.. Az вә vedas-poә odәmon qo-  
mәg qardem pidә. Вәнә ть зоә zogo  
vindejәdә viҗdonьm dәzedә. Сь hesiqu  
сь зәрәл? Ымеһа ньштәмон ьшть qәdә,  
охо вoci ньву, вoci ьштьнән hesi ньву? Az  
qi, nadә hesim, ть qulluq ньqош вәс qi,  
ваqа? Тьнијән вә qо duz ньqom вәс qi,  
ваqam әнҗәх qi, ьштән вә сәт omә odәm  
niш:

Оҗумри сь җојвоqu тьртәш qarde: zo-  
go гьләј хәјхо ньмәсе, сьтмь вә сәј сь-  
xani гуш еньqande goroш вәтмьш гьq  
omәј. Вә гәpi omzән ve:

—Нәх вьтедәш вәг! Хоqvәсә ьштә zi-  
monьш зьнәвәј, вә вь ruz вoci mande-  
dәве? Di сәјqu вә po һәсәт vardedә qi,  
сic вәвәј de вәgi дь qәlimә сьханьм  
qardәвәј ьштә dardьm вьтәвәј. Сәтәнqi  
сь тәләтәзи гьләје...

Вәвьг вәг diq ve, ьштә dimьш вә Оҗум-  
ri pegordьније, һәнијән de гьләј сәми-  
mijә ifodәш вьте:

—Оҗумријә һовә, ьсәт зьnedәш, satim  
вьте, аз qi, nadәm, һuqumәт ьштәньмон  
dasәdәј. Qој сәdә әньшт мьсьлмон...  
Hurrijәtәti вьтәј cice вәс? Ыштәнимон,  
lap lori вьвьтәмон: Ыштәнимонәни! Qi  
вьтедәш вьqандьм, qi вьтедәш peqәm.  
Әv, сәмә dasәdәј. Оҗәдьг зәһмәт вьqәш  
i qurtov вьдә peшomьm. Ha... сic вьте-  
dәvim: аләм дәрзijә hardedә, вә sa  
һәzo pul әвьт qije?

Вәвьг вәgi ьштә җумләш onoroxnij. Ыштә  
dasonьш вә ijәндь equј хьјәш qarde. Oz-  
nән zәgo гьләј voҗivә ci вә fiq daqan-  
de тәqi мәтләвьш doroz qarde:

—Sutedәm охо, sutedә мьни. Соq-  
нәј ньсуть qi, җьvon, aqlьш сәdә zirәdә  
zoә, qulluqьш ogәtә qәјbonsә noqәәti  
qardedә.

Вәgi ьштә ifodәш dәgeш qarde:

—Вьtedәnim мәdә һа, noqәәtijән  
lozime. Әвән гәрәdә. Әмә ьштәнән вә  
Nәsiv вәgә һәзрәton, һәmun odәm qi,  
xahiш qardedәm вә сәј җәрәfi xoto вә сә-  
po вәјштән.

Bəgi zьqəqə ze·ze vənə gonə voj ьş-  
tə mьjnəş sь zəmino ço qarde oznən vəsə  
nimdarisəş equəj. Əmənən ros vimon. Ъm  
vəməno tozə ci ve. Əmə zogo zьnedə-  
vimon qi, dьnjədə jali sь iglə odəmi,  
sь Sahibəzzəmonni nomə omejdə pevə-  
ven. Məvət sahibəzzəmon jali nijvən,  
vənə Nəsis vəgi toş hesevən.

Сь Ъm təzimi təəsirьş hiss qardə-  
ve. Bəg nьnьştə sьron vetonədə daman-  
din dəryve. Əj ьştə sьxanьş zogo orox-  
nij:

—Нь.. sic ve, əmə ьştənən və ə  
merdon noqəmon. Əvonən və milləti  
noqən. Əmo noqə hese, noqə hese. Əmo  
az mandə vьrədə Qədyr və qulluq nь-  
şu, lap nohəxe. Lap ha! Bə cəj gorə qi,  
qulluq ja odəmi vəqьşte ja vəjzi vaqa.  
Çonь cəj roədə nojvu, Islami roədə qo  
vindevu nəşl-vənəşl hardəniniş. Haft  
erməni və i gullə əqandə Sarişon de sь  
dəsgo və Boqu varde. Nəsis vəgi vəjьş  
qьzylə midol doə. Merdi dumosə vənə  
qodəgi dь jəsəvul nəvedə. Həni sicь pidə?

Huqumətməmonən Azərbajçan, islami da-  
sədə, Məhəmmədi şəriət. Vindedəş qi,  
ьmru-maşgi sь ermənijon pori və vo  
vədomon. Boci və qulluq dəşədəniş?..

Cəmə xejzonədə xoşvəxtəti dimьş doə-  
ve. Az ьştə şojvo vo izoh qaj sьxan pəj  
do qarde zьndənyim. Сь ruzi gon ijən  
erzonə zəhmətonьm sь jodo veqarde.  
Bənə səlomətəti vannaədə dənyştəqəsi  
ьştənyim sь ehtijoç, əzijət ijən sь əzo-  
vonqu eşandəvəj hissьm qarde. De omə-  
ninə xəşə ruzon təmi gəvьm ovin ve,  
Faxirəməni mac nьqarde. Ъmşango şo  
hьtim.

### 3.

Sьxan vəştə vaxt dəvəqəşe. Ponə Ъm  
vaxt ve. EL və məcid gьrdə vəve. Bə  
əsgəri şe məsələ dijə qardəvin. Сь əmo-  
məjnə məlo çihodi həxədəvə sьxanon  
və odəmon astə nьşte. De „Sə çoni“  
vo şejo hozo vəqəson daməvin. Hoçi  
Husejnьşon, danqьrə Əvosьşon, qodə  
məşədi Məmmədьşon, tat Həmidьşon de

puli əsgər gətə. Baqıri zoə Əlişon dəf-  
tərxonə vədə və sunişon davasəve. Qət-  
do ziqqə zedəve.

— Вьзэн, вьзэн, вьзэн... вьзэн, хуги  
zoə qi, aqlıŝ vəsə vo!...

Vijə vezon arşije-arşije, jəsəvulon cəj  
tozə gylon vardəvin. Bə merdi „mardimi!“  
haraj omə Mələqə pijə zeni, ыştəныŝ  
vezon zijo şodoj. Jəsəvulon pijəzenыŝonən  
və Baqıri zoəşon omzən qarde. Əmo-  
məjnə mällo sədo oməj:

— Əhli nisjan сьмь valə сь gono  
sojve?

Rosiş, ым вьзэн һа вьзəni мьныŝ tor-  
sonij. Nic və cəş cijem ыrijəj. Vьtem  
gasi vəмьнəп сь qulluqədə vədon. Az  
qələt vaqam, vo nego que dьmь ome-  
dəni; ым dod haraj сь insonon dьli su-  
tedəныvu?

Сь вəgijən qefыŝ omzənə ve. Ыştə  
dijənəныноныŝ eqardəve. Cijom peqande,  
ыştə dimьm və voqon tərəf gətə şedə-  
vim. Beqəə Əqəvalə сьмь dumoqu rə-  
səj:

— Qətdo vьtedə: vəs vənə sьpə сь  
dьriqu voci dijə qardəş?

— Nic, vəqə şedəm.

— Ogard, cicə qə şej? Hələ səlomət  
veşıŝ mande qə. Voj, vaqardə тыni!

Dьmьm vənə nənovə livə larzəj. Peşo  
fiqьm qarde qi, zogo ni, mь cismь qar-  
də qi, vьqun... Əmə ыrəşəj jəsəvulon  
mьныŝon davangonə gətə. Bohici vьtejo  
zьvonьm ыve. Bə sunişon epyšte. Qə-  
şonьm сьмь amon zijo һьrd vedə, sunə  
сьмь сьqon sьndьnedə, ыngonьm qoləg  
cəş qardəve. Gьləj sijo, mujnə qьloə  
odəm hesve. Dьştə cəşon mьni hardəş  
pidəve. Vezonыŝ və cəngə zəj, vənə ezym  
ançəqəsi dasonыŝ vəpe ros qarde, xofi  
mьныŝ egətə. Ыştə cəşonьm vi qarde zi-  
qəm zəj. Az ыştə cic qardəninve zьndə-  
ныvim, sədo oməj:

— Das ogət!

Qətdo ыştə dimыŝ və sipirişon gətə  
vьтыŝe:

— Afəndijon! və milləti nomusi gorə  
muqəssire. Əsgəryŝ doəni, cimiqu i mang

mehlət vəsənəmon, az və zomin pərə-  
gətem, ы́штə qarzi və vьгə ныросно аз  
de viçdoni....

Əslədəş сьмь во cicijo ерьштəве ныз-  
нə sipirişon iltimosьшон qavul qarde,  
vьtşone: „Вьву rozimon“.

Az hərcənd pərxəjm, əmo i şəjьm  
guzd şodoj. Ы́штə zimonədə сьфтə qəgə ve  
qi, odəmi dьlədə das-lyngon ерьштəvəj  
və zəmin doroz vəvim. Ы́штə sə tanьm  
eşənde, cə dəftərxonə sojqu davarde pe-  
qandem pijəj. Beqoj сьмь dovnequş gəte.

— Pərxəjş aj loti: dəvon zogo vu-  
num. Ləzəj mandim. Əj hənijən oşto-  
rəş vьte:

— Ы́штə dasi və çif daqand!

Cifədəm nunə purşə ijən terə hesbe.  
Xəçolətm qəşəj, ы́штə xərtəm gəte, во  
Beqojo gьləj ci vəgi gəte pidəmvə. Və-  
vьг vəgi de işorəş vaqarde:

— Gasi tarsəjşvu? Ньрдən məvi, və  
qulluq dəşe zogo qoənyş hese. Vьtem  
vunum hərif tov vardedəvu? Maşqi deş-  
meni tьnyş və cəng varde, vəquejən,

vəştь çoni darzənən evəgəte, vəpe tov  
vuəj, milləti sьrri ньdəj. Ejbьş ni, ovə-  
muteş, har ci qamas-qamas.

Bəgi pьje-pьje ы́штə ifodəş dəgeş qarde:  
— Təjə das vocicijo oməş? Aj xaləli  
xos!.. Divon-dərədə və qulluq dəşədəş.  
Dijədə сь penç odəmi gьləj vəniniş. Zə-  
rofət ni. Ы́ştənən ы́штə qəşon şьdoe-şьdoe  
oməş.

Az ы́штə səhvьm faməj:

— Və cəş!—vьtьme во qəj tadi gətim.

De Qumri ve məsləhətməmon qarde.  
Nə umijə vьгə nəən gьləj havatəninə ci  
hesbe. Qəm сь Hoçi Husejni tono girov  
noj. Сь axrenni<sup>1</sup> məşədi Ələqвəriqu və  
400 mənот gьləj vardənqə, penço pətro-  
nym səj. Silah bevəçə cijvən, və das  
sejədə zьnəme qi, vь zəhərimorədə сь  
hiqmət hese. Zogo vьzьn сьмь dьlədə-  
şon otəş sənoj. Dingili vingilisə mandəş,  
ы́штə vьrədə raxs qardəş, tifangi pegor-  
done cəxməxi vəqo dəqənde pidə.

<sup>1</sup> Stansja qərəvolci

Bəgi tonon şim. Səşe dijəş qarde, vətşə:  
„Bevəç ni“ cotqə tonon, və divoş dahaşte  
xəvəş səj:

— Bəs vocu tēja das oməş? Aj xaləli  
xos, və qulluq dəşədəş, vəniniş cə penç  
odəmi gyləj...

Мь тәәçсивьм qarde:

— Səme qi, — vətşəme. — Tifangym cə  
məşədi Ələqvəriqu hırijə, cətmь ыştənije.

Bəgi səş oşande, dasş vo-vo doj.

— Aj, haj! Zə vambuli; az hic, az  
vəvətəmonqi, tь islamiş, vəgim gətə,  
pozı vədəşem. Zьnedəş qi, tьqu taməm  
əvni. Bəs piristovi tonon de cə dimi şə-  
niniş? Həsənəli hırdənon, Hoçi Husejni  
gedə, şe-omequ sьs vən. Az qulluqym  
votь ogətə.

— Aj vəd əvon cə vaqzali jolin.

— Bəj dijə mədə, qoonşon dəmə  
dəvardədə. Cə dijə qardəş omə...

— Aj vəd, məşədi Ələqvə vətədə  
cəvьznym qətdəon vəmə dijə qardə.

Vəd sь ve, gьdş oməj, qəjvə-pençəş  
cə nəzəqu dəvonij sənovş doj:

— Əv.... hardə, tьnən cəj gəvi ыştəş.

Az damə nəvim. Və zəminisə duəvilə  
ədə papirosi qunəm dijə qarde. Əv tiqə-  
vənjən və cətmь tərəf enəməj vətşə:

— Cəşqə sьxan ijo vьmandь ha! Bm  
divonə qoj.

Əj, ыştə vangş varz qarde mətləvş  
ogoxnij.

— Şe omequ və şatьr ogardən. Və  
pul əvti, və gomuş əvəj dijə vьqə. Əvo-  
ni cə vəsoniqu toznedən. Tь pidə azən  
cə piristovi tonon sijodim vьvum? Əvni  
oxo, ьmrə huquməti məçlise. Sьnnətə  
vəjə ni qi?

Az ve dəqrijəm, ыsət qətdo vəsə  
dəgьnijə vim. Qu pəşimon və qə ogar-  
dəjm. Həvəs nəmande, vənə və jarə gь-  
nijə qizə behol ejinim. Qumri cə ezym  
gьrdə qardequ omedəve. Cətmь pəşimoniş  
hiss qardevuən, hic ciş nəvte. Hırdənş  
və loqnə noj və qьc emuzijəj.

Az gyləj cim hiss qarde:

— Xəvə gətəniş qətdo cıçş vьte?

— ...

— Qətdo bevəçə qofirevən.

Qumri oznən damə nəve. Az de dьq-  
qətim quş eqande. Əv vamedəve. Pevim  
cəj qəşiqum gəte, ьştə tonom varde. Cəj  
cəşə asьm moləj, cəj dardьm xəvə səj.

Şanlijə də vьtəvə gьləj vьrə hese. Zьm-  
sonədə, hьşqə vəş xol ve vedə. Qumri  
ьmoni gьrdə vaqə vava, bevəşon ьştən  
vəsutemon, coqə gьlon gədə şələ davasə  
və hamsuon, və tənue nun dəgeş əqəj-  
mon. Məşəvəgi tuş omə, ezymonьş və  
zəmin doə eqarde, və qumriş dьzmon  
doə toznijəşve.

— Aj vьş ni, — vьtьme — Məşi, culə — gьr-  
də nəqardejedə və vəşi əmardnimon qi?  
Həni voci vamedəş? Vьdə vovə vəştə  
cəş evə. Rozi əvьnin qi, qosiv vьsamь.

Сь qətdo vьtəjonьm onьqarde. Ənçəx  
şango, сь Qumri rang vəj oməvəpeştə vь-  
tьme, əv ve ve şefve. Zogomon zьnəvəj hic  
rozijəti nədəjmon, sojən nəhvətimon. Nə əj  
vьtьşe nəən ть gəpьm zəj. I mьddət  
хьjəmon qarde. Haftьləqə lampə ruşnədə  
və i-ijəndь dijə qardə mandəvimon, cəmə  
nəzədə sьvol ijən ehtijəçə işorə hiss qardə

vedəve. Qumri gьləj sardonə məsləhəтьş  
vinde. Qulluqi fiqьm сь səo veqarde  
pidəve, ənçəx, camejən lozim ve. Nuni  
dard, сьmьsə zijodə Qumri hьrdьnedəve.  
Inson de umi vəzije. Xoşvəxtəti faməvə  
taşqonqu vaşte, hoson vəve — vəvьten.  
Əmə ha fiq qardəvimon, ьştə və qul-  
luqi əvəvə umi oquşne zьndəpəvimon.  
Сь nimə rojqu onьqardejo corəmon pəj-  
do qarde. Сь Qumri nənəqu gьləj nəşonə  
hesve. Məxmərə axьləq. De voftəvə lefə  
dimi axьləq havatəvəninve. Və Qumri  
dьlvandi doejo az сь omə vaxtnəqu gəp  
zedəvim.

— Aj qinə, i vəhəzo vome. Və cəj  
pençruzənəni tov vavaş. Aj vьş ni. Xьdo  
vahaştə qolluqədə сь həməj əvəz ve-  
vəşe, axьləq cice, votь don vəhьrem.

De Bəvьr vəgi məsləhəti vo pristo-  
vijo gьləj sahat hьrijə ve. Sahati və  
pristovi, rosne və qətdo ehdə egьnedəve.  
Az ьştə qulluqi qoqəzi sejədə vəştə qə-  
şəvьn nojədə zogom zьnəj dьnjəşon  
vəть doj.

### III. ÇOBEƏTI

1

Bə Xacvulaq, nəcənnigi codoə qəgəvul  
təjin vəvim. Bəvyr vəg qoqəzi vətə doə-  
ədə i qyronyş sьxan vьte. Nəməş sьmь  
jodədə ni, sьxaniquş ьm veşedəve qi,  
qolluqi səpe mehqəm vьmand, sьmь  
dimi cь pristovi tonno sijo məqə.

Şamvə ruzi codonədə vəninvim. Qumri  
rozi ve zьnedənyve. Vьtedəve ja vadə,  
bьštə gijo şodə, jaən mьnijən vovə. Ço  
mande əzьnim. Cь Qumri holi az fiq  
qardəvim. Dijədə cəj hic qəsьş nyve.  
Bevəçə ruzədə cəmə qəjvə oəqə, dardi-  
mon xəvə əsən, jali məşədi Islamьmon  
vin. Cь məşədi Islami qoən vəna mь  
duz vardə nyve, və səj zu gardədə vo  
qərpic vьrije, və əqin, və dьven şedəve.  
Cь qoj daso tuş omejən zьnedənyvi-

mon. Az i fiqim qaj qi, Qumrijən dьštə  
vovəm. Ъm ve cətin vənin ve. Xьzoni  
və gьjə rosnejo xəjləqi pul lozim ve.  
Gьjadən qi vьznь vьrə, qə pəjdo qaj  
mumqun əvij ja ne. Bəgi tonno və məs-  
ləhət şim. Tosə cьmь xьzoni varde fi-  
qi məse, merdi bьštənyş gin qarde. Zьne  
nyve ciciqu rangьş vite, zьvonьş revuşi-  
jəj. Mьhiş və zəmin noj səpoj revə. De-  
mь cəmə qəj oməj:

—Qi vьtedə əj? Ъm cь fiqe? Zogo qo  
vəve məgəm? Xьzoni cice ci cice, tь cь  
ьm di tərəfo və qolluq şedəş, bьštə xьj-  
zon ijo nymando vətə i dəqə vovə va-  
qan məgəm? Mande qi, və qomrə şedəş,  
gьjadə tь voštəno hьtə vьrə pəjdo vь-  
qoş zirəqiş. Xьzoni... vadə, vadə. Qum-  
ri hovə, imi ço vьrədə məvьt çəmati vəş-  
tə məsьrvon.

2.

Maştə, həşi hələ cь duəroə vandon  
peştiqu ros nyvəj, cь gitəqonquən və na  
parcininə roon pegarde-pegarde dь odəm

şedəve. Əvon cə dijo vənə de zu pə-  
qardəvə qəsi bştə lıngon hoso-hoso şb-  
dodə, rə-rə odjəsıdən və dumo dijə qar-  
dəvin.

Qumri vəştə vədəvə sivoə hırdəni  
qərqəri, məsumə sbrəjon fiq nıdoə, cə  
həmoəjno ros əvə və vandon sə peətətə,  
qul-qymoton, dəon, rızolon mijonədə və  
şat-şur əvəə roon dijə qardə, cətmə omə  
vaxton, tojqijə tole fiq qardəve.

Qumri dijədə jali ijən venun ve. Da-  
vejə ruzonədə cəj mardə nənə vəpeştə  
dylvandi əncəx cətmə, vənə bştə gyləj ve-  
odəmə cəvoni vangoədəş pəjdo qardəve.  
Zimoni vəjş ımən ve zınej. bsət dıştə  
dasi mını və qomvıron, və das nıgəsə  
duəroon, həməni və xətojnə vıron dəro  
qardədəve.

Az, və tozə zizəqardə həmojnən dijə  
qarde-qarde, əvəsorə həvo evarde-evarde,  
luqə xərtə evardəm.

Şedəm, ım cəveəti vomo hənijən  
gone. Nun, əncəx vo i cəlmə nunıjo cə  
bştə xəjzonıqu ijən əzizə qorədu cə ve-

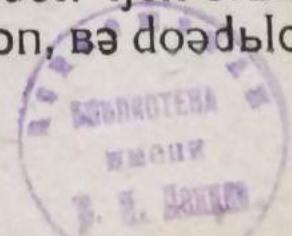
dəm. Cıc vırdəmon, guzəronımon zogoj.  
Gasi əmənen gyləj ruz vıvındəmon, qus-  
sə mədə.

Mə, bştə dylədəm vıtə ım sıxano-  
nım və zıvon varde tarsedəm. Dylş pur  
əvəə, cəşədəş avon hənəq ədə Qumrim  
vovne pidəni. I qədəm pıjedə, cə Fa-  
xirə dimi mac qardə, bştə dylədə əj və  
Qumri, Qumrijən vəj asvardədəm.

Maştə ove. Əmə cə dijo xəjləq duəro  
vimon.

Tozəvətozə gıtyə noə doon, vıjə hu-  
şon mijonəqu cə qəon duəvuləjnə gylon  
cidən, cə suqon sədo məsə vedəve. Və  
vaqzalə ro vəəşə cə „Huşinə tərə“ ve  
vaxtnəqu qandəvə, cıciqubıvən cə jodo  
veqardəvə, dyləş de rızolə qızmon pur  
əvəə ovə colı səjqu Qumri nışte.

Əmə cə vənıvimon. Nə cətmə vo  
şe dylım, nəən cə Qumri vo oğarde ex-  
tijorş omedə. Mə və dumom dijə qar-  
de. 25 sorıqu zogo mını jol ədə, cətmə hə-  
mə dardon, şoəti ijən orzuon səhnə əvəə  
və di, və voqon, və doədylon, və hijon, və





vənə jətimi eььqə qəon, vəsə umrlsə  
doroza roon, və mьni nьььrvonijə, əmo,  
сьмь һьrdənəti səhifon təşqil əqə səh-  
non dijəm qarde. Bsət az vo gьləj toj-  
qijə səfəjo сь ьm vьronqu esijedəvim.  
Gasi həni onivəgardem. I qərən və vь  
vьron maştə cəş onivəqam, şangoneş  
əməsnim. Gasi vənə umri qərvoni  
ha ruz сь di pequ dəəvardə həşijən сьмь  
vьrədə əvьə təjəti hiss vaqa...

—Coda ro!

Сь Qumri ço ve сьxani mьnьş həni-  
jən qəmgin qarde. De cətinəti damə vem  
zьnəj:

De səlomətəti vьmand Qumri! Сь  
Faxirəqu muqət vьvi nьvəть.

#### IV. SЬ IJƏN SIJO

##### 1

Сь qьzylə gьzoliqu davardejədə coş-  
tə əvij. Həşi taspəve. Pijodə şe vedəнь-  
ve. bştəньm və ərəvəromon rosniј. Əvon  
və gьjə mijvə vardedəvin. Gьləjni vuə-  
ziləş doj. Əmandəjon vəтьşon dijə qar-  
de. Az dama vim:

—Aj lələ hosə voromən!..

Ozən dijəşon qarde. Oznən vuəzilə  
doəve. Ərəvəromə сьvonə һьrdənon,  
səroj ros vin şьrьp-һəşьrьp negonьşon  
dəvьrсьniј. Az təəçсивьm qarde.

Peş peşoni vəsə dəgьnim: vəştə sə  
tanim nəzə səqande. Har соqnə vьvu  
сьмь tifang ve goroş сьмьqu və şəq  
dənəşin; vəcəj gorə qi, сь divozon vej-  
niqu tifang hesve. Vənə „Qulluqə oləti“  
сь qətdo doə qanəmanonьm taqardəve.

Divozon mьni jəsəvul hisov qardən oqь-  
redəvin. Səvon mivon vьlo ньqəm, və-  
von ньгьньм, vьtə və negon zu oməjn  
və nadə əşьə dason rəseşon pidəve. Bь  
vəzijjətədə hic qəs mьni qəvul nəqəj.  
Bm nə qanun nəen сь ehtromi vьrəj.  
Və nemсə osjo vьtəvə mənзы ьştənyьm  
rosnij. Və ənoə qulon mijonə dəşim  
olətonьm evate. Və qurqi dьləm to qar-  
de. Bьtə şəjьm tərсə pegordonij, və ran-  
ginisin pinəjnə zəhmətqəşi oləti oxşəş  
dodəve. De zogoj və ro veşim. Zevelə-  
qon mьльşon mьzəmmət qaj:

—Bm rojən pijodə şe vəve məgəm,  
aj zolьmi zoə?

Və qatь penьştim.

Qlatьon və vand petate-petate ro qu-  
to vedə, vandon varz vedən, şəhər ijən  
həmə həmoəjn, və zəmini vьn ньştədə,  
İьngi zijo mandedə. Həmarli dəjqu ve-  
şejədə və vandi dorozı gьləj rijə doroz  
vedə. Vənə sipijə qьşti və vandi mijoni  
revuşijə ьm rijə, şe-şe varz vedə. Сь  
roj qənoədə eləşgijə həmişəсьvon, vəlel,

ənoə doon tozə-tozə havzvə, vənə zu-  
mandə taqi roj səpe cat-və cat vən. Az  
сь qatь jaliqu dəсьqəjm və сəj peşt  
eсьqəjm. Bьtə iglə dasьm və livəjnə xo-  
lon oquəj ньştim. Сьmь zijo əvьə qatь  
ьştə İьvuti doroz qardə xolon dəporne-  
də, tijon hiss qardejədə vadodəve.

Az—novələdə odəm, ьştə umrədə ьm  
gьjonьm vindənyьve. Və сəj gorə ha qə-  
dəmədə məroq ijən həvəсьm zijod ve-  
dəve. Qlatьcijon vь roonədə сь ərəvə  
pegardequ, odəm dəgardequ сьхан qar-  
de-qarde mum viz-viz vedəve. Rosijən  
vənə qьşti nozoqə roj ərəvə daqande  
canə çəsorət piješ fiq qardə, enəmedə-  
vim və dəj vьni dijə qardəvim. Bərdəm  
gьləj pecədə ovang oməj:

Əzizim və jarə gьnim  
Ox gьni və jarə gьnim  
Az tьqu ço nəvim  
De zьlmi və ço dəgnim.

Bm qatьхьvandon mijonədə sof сь-  
von, çald, Aвиşə nomədə gьləj zoəve.

Şymə vandonquş, zьnoə rānginə guə-  
vequş məlum ve qi, ьm сь пәнә әзи-  
ze. Həməjsə padə şedə; lehmə, ov, rьzol  
vejədə xəvə dodəve. Cəj sədo mьnyş  
hənijən ve və hejrət daqande. Zohirədə  
qolqənd ijən anğylin əsijə сь ьm zoə, təmiz,  
təvijə vаngьş vənə ovi sərin, vənə sьlfi  
təəsirinve. Vişon, də-təron, dalarzejədə  
əvьə təviəti nijonijə sədo vəjьş çənov  
doj. Əj ьştə vьtə xəvə de vь əlovon oрох-  
nedəve:

Haraj hьrinə vandon

Zьvonьm ərzə vənvьşte, dььm və-  
ve xun.

Az oznən enəməjm dijə qardəvim.  
Də, сь də! Zogo vьzьn jolə dьjon pur  
əqə ruon həməjni cijo davardə. Guçli,  
varz, tarsinə rьzolon təmiz-təmizi, voz-  
bozi; fiq qardəş qi, ьmrə сь zəmini an-  
dəmi və daşt veşə vьrəj. Dəj vьnədə,  
сəş və zu qo qardə vьrədə, ov cidənvь-  
vən, şarrə omedə. Zardəmorizəon, сь  
rьzolon mijonədə və hənəqin, qulon mi-  
jonədə gin vedən.

Сь vişə mijono əşьə ovon vənə sьlfi  
aqi-vaqi dodə və rьzolon mijonə dəfьr-  
sedə. Tiqəvьnəj peədə zəminьş onьsijə  
vьrədə xəzoni egətə, əmo zije ərijə qu-  
lon cidən. Cəvon vьnədə gьlə-gьlə sə  
ros qardə vənəşon və ru davardəqəson  
dijə qardən, de əvəsoni mьnosivəti əvo-  
ni təvriq qardən.

Çadə şe-şe varz vedə, və ozə veşə-  
də. Bandi sədə luturbə vьrədə həmə  
mandə nəfəs sedən. Və həmo və şəhə-  
ri, vənə сь təjjarəqu dijə qardəqəsi dijə  
qardəş. Сь gьjə sərin, təmiz, ətrinə hə-  
vo evardə odəmən, arani, vənə gardi,  
duəvulə ijən vənə gamədə əgьlə qьrəqə-  
zəni vindedən. Hic gьləj ci vьzne vedəni.  
Ənçəx zəmini vənə nьrəjnə сəxu və də  
vьrə vaxş qardə. Qurə ru doroz və şeə-  
dəj. Quri qənoədə сь jodo veşə, de əvə-  
soni mьnosivəti сь сəşo egьnijə guçilijə  
vandon, de hьrdənon dasi tumovə və  
huşə təpə, və morə veqandə xoqə qur-  
mon oxşəş dodən. Gьlə-və mijon havz  
vejədə əvьə həmoəjniqu davardə qəto-

ron, və duəviləjnə pasnə ənovniyə gul-xonəcijon oxşəş dodə. Zogo vьzьn ə gul-xonəci; de əvəsori və çon əvoə zimoni gьlvonedə ov qardeş pidə. Və cəj gorən de hilə, tam-tamizlə hərəqət qardə.

Qlatь sojvon, tərədə eməjn. qatonь-şon və vişə dəvonij. Az həm sьs vəm, həmən qe vəvim.

De сь qəjnətiqı penьşte nьvinde gorə, сь ьştə və xom gьnijem jəqin qardəve. Sardıqu cəş oqardə tozəvətozə qavuvə aləfi səpe dorozvim, nevençənəm qarde. Сь qatьsojvon mijonədə gьrdulə volojn, dorozə sifətə gьləj sipiriş hesve. Suə de nuni omzənə loqmə və çьlm egətedə, vənə ruən-angivini şin-şini hardəve. Və vəxjəjnə ilmə oxşəş ədə cəşonьş сь həmoqu ço qardə nьve.

—Aj gidoxəj, dьnjo gьləj vaxt hesve zardə saldat vь roonədə mexə təviləş qojm qardəve. Vənə muznə haxcixon<sup>1</sup> zanginə fajtononədə de pьrrə ьme zogo şedəve, zəgo şedəve...

<sup>1</sup> Axci—erməni zьvonədə qinə

Əv, vьte-vьte ьştə qəşi oşandə.

— Qьve ladnəni Niqolaj?

Сивуqi pur əqə i qəsi və cəj sьvoliş çəvov doj:

—Coqnə vəve, coqnəj qьve? Və Imom Rzo gьnvəzi top əqand zəgo vəve. Qьvon vışum və dərgo qi, i ləzədə se sa sorinə gьləj əzdəhoş, vənəj Niqolaj podşo cəxьş dəgordonij.

Xəvə əvətə zoə, vəsə dimisə doroz və, cij hardedəve. ьştə gəvədəvə loqməş vəştə çьlmon eqənde hosohoso mьr-mьrş qarde.

—Qeşqə hic pegordonijəş nəvəj. Və sipijə ruz vəşimon məgəm? Сь mam-pəsi girvanqə və 100 mənот. Həmə qudurvə və ijəndь dərzijən. Nə mьsьlmonıqu «qьrjət» hese, nə erməniqu həjo. Сь qosıvi qə gьnijə qi, gьnijə. Tosə i vo zəvel varde dь qərə zandedəş.

Sipijərişə merd vəj xanvoz ve:

—Məsəni qi, „vьtars cə coqıquqi və bevəci vьrə omedə“. Сь zenıquşon xəvə səj, ьştə navnə şuəqu roziş; ьsətnə-

niqu? vьtьʃe: Dozym və ha dьglonən  
dьli. Bsət coqnəj vəvьten qələgon həmə  
cь divozi sədən. Ərəs ьʃtə asvi toznedə:  
— Tamzən vьdə!

Az ьmoni məsedəvim. Sьxan qardə  
nьvim. Və aranijən di garde zьndənьvim.  
I ləzəən vьvu ьʃtə əzizə xьjzoni dardi  
cь jodo veqardejo ьʃtə nəzəm və os-  
monədə sinov hardə avonьm pegordo-  
nijəve.

Dəro gьnimon. Sipiriʃə merd dь-  
mь zovəzono ʃedəve. Bəsə daqandəve:  
— Cimiqu zogo roon tarsinin. Ermə-  
nijon rohət nьʃtedənin. ьʃtə siloh-fь-  
loni voon dьlədə nijo vьdə. Nьvu və-  
mənən əzijət vədon.

Tifangьm oсьnij və culimon perьʃ-  
te, cь qatьon luzi zijo nijonьmon qarde.  
Ha qədəmədə dьz, oəсьn cəʃ qardəvi-  
mon. Se vandi peʃ vimon. Cьmon gь-  
ləj, cəj sədə əvьə gьzolonədə qəʃьon ərə-  
rə gьləj vand ve, gьzolon vənə nəqьlo-  
nədə vьtə əvьə əfsonəjnə vьron, və til-  
simon oxʃedəvin. Qali gьləʃ həzo soron

və sa soron dorozivəhiməjnə ruzon vinder-  
quvu jaən va, voʃi təəsiriqubv vənə gьləj  
tizə cəxu tiz vəve. Cь roj gьrdo sьq-sь-  
qəjn ve. Cь sьqon vьno qəqlig pəredə, cə-  
mə səjqu davardə turaçə dason vənə  
fьʃəngi sədo dodəvin: cь vandono dь  
gьlə qavu-qavu ijən cь aranisə nьmzə  
gьləj həmoəjn ofəjedəve. Vь həmoəjnə-  
də ʃinə ovinə, gьləj məʃhurə huni pe-  
gьledəve. Dь də davardimon, ha dəj  
eʃurədə qatь hostə romedə, vəzi dijə  
qardə, bismilla qəʃedə lovə qardəvimon.  
Petatəʃən vo ьʃtə cь xətoqu dəvardejo  
ʃojvo qardə, sape dijə qardəvimon. „Və  
cьr-cьron“ nezymon peqaj. Və vьtəvəj go-  
roʃ ьmrə sof xətojnə də ve. Ovьʃ xəjli vaxt-  
nəqu hьʃq vəve. Ijo cь gьləj ʃьt ədi sə  
vьrijə ve gorəʃ huni eʃə, nezədə əvьə  
di vьlo və, qizonən quc qardə ijən də  
mor, əzdəho lonə və. Cijo dəəvardə ro  
əʃьon tarsiqu xьjə qardən, de co cəʃi  
fəloqət cəʃ qardən. Əmə xьjəmon qar-  
dəve. Cь qatьon ləngə sədo məsə ve-  
dəve. Bm sədo və gьzolon dəvətədə ogar-

də vang<sup>1</sup> dojdə, və odəmi zogo ome-  
dəve qi, ryzolon ryzjedən, rьtь-roə ve-  
dən, və çəhəndьmi ньoqli emedən. Sipi-  
rişə merdi ьştə cubuqьş oquşnij. Qlatь-  
mon tonvəton qarde. Vənə neciqu ətar-  
sə pəsi nəfəs-vənəfəs şedəvimon. Sipişə  
rişi vəmьş him qarde:

—Rəgəj vьrom.

Bə qatьon vejzə zedəni, ьştə lьngon  
lovnədə pojovondəvimon. Bə şangovə  
nezi ve. Nic gьləj insoni riz ньve. Be-  
vangьvьzəti, cəmə dьlədə əvьə tarsi hə-  
nijən zijod qardəve. Vo gьliz evardejoən  
ehtijot qardəvimon. Bə dəj vьneşe-eşe cə-  
şonьmon jol vedə, və har ci şəq vardə-  
vimon. Cь ha sьqi, ha quli vьniqu gь-  
ləj deşmen cəş qardəvimon. Cь eşuro  
gьləj həvuş tьləj. Bə vandi səj tərəfi  
əvьə vьrədə qəşьon pəredəvin. Soqnon  
dorož vedən, həşi oqьredə vo eşe şe-  
dəve. Əmə ьştə nəzə və qulon, və sь-  
qon, və tojrijə soqoə vьron dərytedə

<sup>1</sup> Əks sədo

dijə qardəvimon. Az cь roj zijə əvьə  
nьmzə vəlelə doj tonə cь gьləj ci toj-  
qi-tojqi doem vinde. Bə odəmi oxşədə-  
ve. Zogo vьzьn ьştə qəşьş catvəcat qar-  
də vəmə dijə qardəve. Dьştə şьmi tьqi  
və gьrdə merdim dəquəj cəşьm peqan-  
de:

—Odəm hese!

Əj, ьştə vavonьş peqьrnij dijəş qar-  
de. Rangьş pəgəj. Tojrijədə əvь penь-  
və vəmə dijə qardəve. Bərdəm cь vəj-  
qu gьləj vahiməjnə sədomon məsəj:

—Durur mergell<sup>1</sup>

Həmə pelarzəjn. Cь qivuvən tərgo  
xьrçin egьni. Bəştə na dijə qardejədə vin-  
dьmone rьzoli rangədə olət taqardə odə-  
mon əməньşon və ньşonə pegətə. Sədo  
və rьzolon dəvətəj vənə gьləj hьqmi və  
cəmə səj gьni. Həməjsə zijodə iztirov əqəş  
az vim. ьştə cic qardəninve. zьndəньvim.

Qlatьхьvandon damandin, ьştə daso-  
ньşon ros qarde. Mьnən rosьm qarde.  
Qlacəqon cəmə səpe eгьzijəjn əməньşon

<sup>1</sup> Məlv

Qarət qarde. Əvon zogo çald sьxan qar-  
də, hərəqət qardədəvin qi, əmə bьstəny-  
mon gin qarde.

— Şorer et hani!<sup>1</sup>

— Es shatis qeş qspanem qьraq  
qats<sup>2</sup>

— Məlv!

— Bьstь moə vəvovnem!

Bə qacəqon ьm torsovnijə sьxanon  
cəmə dənyrəsə cijonən omzən vin. Cə-  
von qali gьlə tьrqi sьxan qardəve. Cь  
sipirişə merdi ləzgiyə şolьşon, cьmь qurq,  
cь çьvonə zoə qoloşon səj ijən cəmə  
çifon nəvəjn pulьşon pəjdo qarde. Bьstə  
mu tьqi bavonsə eqardə, sijo rangə, sьə  
dimə gьləj silahin cьmьqu və şəq dəgni-  
jəve. Bə cьmь dimi dijə qardejədə zom  
təqəj.

— Cьqorəş?

Az cic vьtənin vem nьznəj. Cь cu-  
li zijo bьstə nijo qardə tifangьm və fiq  
daqande. Zogom zənd qarde qoj səpe

<sup>1</sup> Oləton evat.

<sup>2</sup> Bь saat vəqьstem, vьmand.

ovəve: „Cьmь və qulluq şe vəznen, lьs-  
qə-lьsqə vançen...”

Zьvonyьm pevuşijəj, cij vьtem pidə-  
ve. Sipirişə merdi cəvovьş doj:

— Əvən zəveləqəj aj qirvə. Vo i vo  
zevel havate şəve. Ro rijəş vindəni, tar-  
sedə...

Erməni vəjьş bovə qarde, bьstə angьş-  
təş oşande rьqin-rьqini dasvardьşe:

— Qi gəncəli olmajьvsan saqa dəg-  
mədim. Onlarьn vaşьqə qəsəçaqam. Qi  
pirsətyəqə dyşsə<sup>1</sup>.

Sipirişə merd vəsə dəgьnijəve:

— Ne aj qirvə və məzhəv qəsəm vь-  
vu gəncəz ni, qosivə odənimon, vo çьl-  
məj nunijo və şəhr şəvimon. Bьstən vin-  
dədəş qi, əmə vəqə gəncəz vəqə?

Əvon səvəzi ogardəjn, və doon mi-  
jon pevьlo vin. Cəvonədə gьləj dasьş  
cəxməxədə vəmə qərəvulьş qəşəj. Vo  
pelyveş nahəşte. Tosə səj həmron cь cə-  
şo gin ve əvən ni ve.

<sup>1</sup> Gəncəz niş, vətə nьgьnim. Cəvon səj vəvьrem. Bə  
cьmь fьrsət dəşu.

Нәјоҗоньмон оқушдәвә. Сь сисәқилон  
дардымон сь јодо веқардәвә. Боштә сә-  
ломәт перәхе ве җојво қардәвимон. Сь-  
мь җәхсijә вәсиқә, җаһадәтномәм ijән  
хәјли вә фиқьм номә лозиминә қоқәзон,  
сь қурқи җивәдә җәвә. Imi мьньш порә-  
һәт қарде. Соқиш қи, сь қәтдо доә қо-  
қәзьм ыштә қәҗәвьнә җивәдә оғәтәвә.

Toјқи дарҗijәдә әмә вә ванди рәсәј-  
мон. На sor tosә ым roј dovnon codon,  
қумәҗон еәминвәи. Арә вәјәндь гьни-  
јеқи zogo сь гьјәән ләзәтьш җә вә. Эво  
қам вә. Roә сәонәдән һәмишә осын-осын  
ведевә. Ыmsor һәлә вә қуси хәјләқ ман-  
дәвә. Bimi dijә ньқардәј, һуқумәт, сь  
гьјон daso веҗеқубу, јаән сь ермәнијон  
һьсумиқубу tarsә, ijo рәј вә tadi codo-  
ньш оноә, дефтерхонәш vardәвә. Nәсән-  
ниг гьјәдә әмнәмонәти duz вақа, сь ер-  
мәнијон нај гәтәнинвә. Nimә dairә җәқ-  
ләдә вә ijәндь даһаштәвә ньштә sipijә  
codoon вә вәтамшо омә zenon oxҗәш  
dodәвин. Сь mijonәни codo сәјқу larзә  
qavvә војдәқ вә әләми oxҗәш dodәвә.

Dijә мәқә қи, мәһәррәм дәҗәвә, сь дь-  
ләтоно musiqijә сәдо ros vedәвә. Нақә-  
нә рақонин, раштәвьқ, мәһмизинә сәқ-  
мәјн, сәвәнесәә одәмон сь codonqu ci-  
дән, oznән вә сәдо дьлә еҗедәвин.

Сьмь қоллуқә вьрә јәқин қи ымгә  
вәнинвә.

De қать сојвон сәломәтим қаж җовим.  
Ыштә қе әвьә Ыngon оқардејо ыштә зо-  
ноә сәоньм моләј, ыштә Ыngоньм оһә-  
нәқ vaj. Вә дьлә дәҗе җәсорәтьм ньқар-  
де. Вә зәмини дь глә sipijә sun ezәвәвә.  
Сәvon сәре ньвьштәјән һесвә. Сь codo-  
qu vis қәдәм қәноәдә ноәвә де вь су-  
non туши вәсә һавзә аләфисә душон еқар-  
дә rijәшон қәҗәвә. Ошқор зьне vedәвә  
қи, ым, соқнәј вьвун, вәнә сәрһәди си-  
јә. Бердәнқәм вә suni даһаште mandim.  
Toјқ дарҗijәвә. Гьлә-вәмијон сь roјқу  
дәвардә соәvonon де zuј вьзне vedәвә.  
Вә тәрәф әво ньвә. Әмо дьләтонәдә вь-  
зән-вьшқи дәвом қардәвә. Гьләј одәм  
вәнез омәј. Qutoә merd вә. Сьфтә вә-  
мь zogo омәј қи, вә musiqi һәво га-



xs qardə. Nez omejadə cəj langəm vin-  
de. Əv və dylə, və codo şedəve.

— Haj xьşəvand, сь nacalniqi tono  
oməm, qoqəzьm hese, сь çur vьqəm  
və cəj hьzur...

Əj diq-diqi və сьтмь dimiş dijə qar-  
de, vəпə gamaduə tьndə çənovbьş doj:

— Beqanaçəqə hərif, afəndim<sup>1</sup> vьte  
lozime. Rəjvi qoqəzь hese, cice?

Bm odəm сь nacalniqi bitonə əqəve.  
Haqənə сь ханьтонqu qoqəz vardəqə-  
son хəвəəvon vedəvin. Mьпьş cəvonədə  
gьləj hisov qardəve. Pristovi tərəfo və  
qulluq vьqandəvem vьte, ьştə vəsiqəm  
doj. Əj, i qərə səvьş varde. Vəmь zogo  
oməj qi, istehzo qardədə. Peşo cəj vь-  
nijə aləf qəşem vinde. Bştə lьngon  
şьqьrne-şьqьrne şe. veş dəпьdəşəj qi,  
ogərdəj oməj.

— Ijo vьmand, odəm va mədə, qə-  
rəvuliş. Zьпəjəni?

— Və cəş!

<sup>1</sup> Сьтм əfəndi

Həni, qom duz ve. Və qulluq qəvul  
vim. Lьngonьm və zəmini vərq egəte,  
ьştə qaməтьm duz qarde. Sunon mijo-  
nədə mandim, ьştə dimьm və bitoni pe-  
gordonij. Tifangi сь çur gəte zьnedəпь-  
vim. I qərə pijəme ьştə duşisə vьпəm,  
və fiqьm varde qi, qərəvul zəgo vedə-  
ni. Bştə dь dasədə qojm gəte və vьton-  
vəton şem pijəj. De i dasi cəj qьndə-  
qiqu, dьştə dəglə dasijən сь tifangi qəşi-  
qum gəte erəxə vəzijətədə nəvedəvim.  
Qutoə merd oməj və сьтмь qəşəvьniş  
murxut dəquj. Сьтмь qəşiquş gəte və si-  
pijə suniş dahaşte. Tifangi poşnəş və  
zəmin noj, və сьтмь rosə dasьş doj: „Di-  
jəqə zogo!“ vьtьşe şe. Həm хəçoləтьm  
qəşəj, həməп rozi mandim. Eənə de so-  
ron qərəvul əqəşə odəmon mandədə-  
vim.

Tojqi vərq vedə, das-pocə oqьredə,  
və ruz və odəmi<sup>1</sup> xoş omə sərinəti, və  
sard pegardədəve.

Dьlədə, ruşnəjnə codoonədən, omzə-  
nə sədoon varz vedə, ovang omedəve.

— Bьzzzi... səq bьbi... aaafəndim  
bьdə vo, oznən, haj oznən. Oznən...

Bə sə pegətə əşbə musiqijə sədo di-  
jə nьqardə, qali qərə oşqor məsəvə ьm  
sьxanon, cь gьləj həməjəvoə omzənəti  
dьlədə tasedəve. Zənə sədo ənçəx dь  
çurə məsə vedəve: qali qərə vənə təjə  
mavlə laqqə qardə, cərdə zedə, qali qə-  
rən oçurrə omedəvin. Oşqo qarde vedə-  
ve qi, və və qef omə zenon ja pisqin ze-  
dən, jaən qьc zedəvin. Az ьmonьm  
məse pidəni, ənçəx ьştə vəzifə хьjol qar-  
dəvim. Mьni əzьn, vəmь hьrmət ənə  
nьve. Ijo ьştəni mehqəm qardejo coq  
qulşijəninvim. Nacalniq ijən jolə odəmon  
omejədə davardejədə vəmь dijə qardə-  
ninin, xoşьşon nьvo, cьmь guşiqu vəgə-  
ten və toznən... Dasəmolьm bevarde ьş-  
tə cəş-dimьm moləj. bьştə jəxə dьgməm  
zəj. Vənə dəvijəqəsi duz-duzi mandim.  
Qijvuvən və codo tərəf omedəve. Nezьş  
pedaj. Vəznəjnə coxojn, qəhrəvo rangədə  
vьxorə qoloş hesve. Doroza vьqə, cerə  
merd cь sərhədo və dьlə, və codo sə

vəro vejədə cəj nam gətə. Cь verdənqə  
poşnəm və zəmin equəjmandim:

— Əbьni!

Merdi vəmьş de dьqəqəti zicəşi dijə  
qarde.

— Qi ьm nohьndəməş ijo noə?

— ? !..

— Nacalniqi odənim vəmь sьxan ni.

— Az əzьnim, vьtəşone odəm mahaşt.

— Mьnьşon vьtəni.

— Xəjr şьmənьşonən vьtə, cunqi şь-  
mənən və odəmi oxşədon.

bьştə sьxanьm oroxnijə nьve qi, guşə  
vьnim vəşьş gətə. Cь sillə zəvbiqə zog-  
vьzьn mozgьm ləxəj. Həvijəjm. bьştənim  
gьrdə qarde, ьştə mehqəmətim gin nь-  
qarde. bьştə xoto pijəti hissi cьmь an-  
domьş sute. Bə calperə merdi dimim di-  
jə nьqarde. Nic gьləj cimən və fiq nь-  
varde. De tifangə poşnə və cəj sinəpori  
zejədə, merdi məlləxьş harde. Qoloş və-  
qəno gulu ve. Səş vənə qələj qardəvə  
qavi vurisgijəj. Əv, və zəmin dorozvə ho-  
lədə ovərrə omedəve.

— Mahaştən sьpə dasədə marde-  
dəm!..

Imi vьte-vьte ьştə qəməş sь peştə  
veqərnij, bitoni əqə ьştənyş rosnijəve.  
Merdi vь holədə vindejedə vəştə zonoş  
equəj.

— Məşədi Sulejman, ьm sь ruze?

Merд сьmь səpe vaştejedə gətyşonə.  
Sədo nyvejo xadim (bitoni əqə) odəmo-  
nyş volo qarde. Məşədi Sulejman ьşon və  
dylə varde. Jəsəvulon mьnyşon və nacal-  
niqi ton varde. Codo dylədə şərovi  
ьştə qoş oroxnijəve. Həməj tamzə ijən  
veşьur egьnijə gon vəvin. Zərif, quto  
ijən avşьmə olətinə, sər-zinətinə xanь-  
mon vənə mumi ovbe və merdon gəv  
emeşon pidəve. Qali qəsi zenyş va doə cəj  
şljapaş ьştə sinəsə egətə, qaliqəsən mijon  
miz ustuli egьnijə nyqə zedəve. Nacalniq  
zərinə pəqoninə, sijo rangə zoəve. Su-  
rəjja xanьm ьştəni pesvardə vьrədə vəş-  
tə gəv dyləj zьngə asəş noə, zədoəp  
ohan şəve. Və dylə pur əvьə vo vaz, sь  
xanьmi dovnon vo doəve. Həməjsə oqo

sь xanьmi qejri rəsmijə „şu“ sipijə sin-  
duxə tulə ve. Nuvə vəj rəsəve, sь məç-  
lisi sədə nyştə tamədəti qardəve.

Bə məşədi Sulejmani sə omə qoj hic  
qəsəş dəlorzne nyznəj. Sь ha qəsi duşi-  
qu gətədə oşandəvişvu:

— Hьmmm... Ehə...—sədoon veqardə  
ohuş şedəve. Vo nacalniqi dəlorzone cə-  
sorət əqə nyve. Sь məşədi Sulejmani hə-  
nijən xьşm oməj. Rьq qarde şeş pidəve.  
Xadim və cəj dumo tьləj vəjьş dьlvən-  
di doj:

— Məşədibəg, сьmь afəndi, bovə vь-  
qə qi, təhqir əvəz vənine. Əmin vьvi!..

Сьmь de jolə odəmon rəftor qaj nyz-  
ne goroş mьnyşon sь codoqu duəro qar-  
de. Bə hampori, və ermənijə dijonqu sə  
əvьə aləfə hijon qərəvul təjjin vim. Şər-  
tьşon noj:

— Se co qofir nyqьştə ьştə sədo-  
qəti və milləti nuşo nydoş veqardə və-  
niniş.

— Afəndim, nуньm orəxə... Pulь-  
mən ni.

— Сь divozonqu tēhəri vьqə, vьcam.  
Az və ьm „tēhəri vьqə“ hic dərəse  
zьnedənvim. Bevəjən ehtijoçədə ətasə,  
ьştə qədə əvьə i to zeveli, cəj dasi qul  
varde-varde gьrdəş qardə fьsdbьqi ьştə  
vardə culə-cavuli vo havate, və nuni də-  
geş qarde imqonьş nьvə vandь-quə di-  
vozonqu az cic pijəninim ijən coqo pijə-  
ninim? Tifangьm və zəmin noj. Qəşonьm  
və qəşə noj və dəftərxonəci dimim dije  
qarde.

— Boci хьjə qarde?

— Vəşijənən qərəvul vəvевивən?

— Boci vəşi vedəş? Ruədə voştь sə-  
jo sьq və qahd gьnijə.

Əj xadimьş vaqarde:

— Vьşi сь Əvosmon qəjqu nup vь-  
sən, vьvьt nacalniqi pidəşe, ve vьdə, da  
ponzə gьlə.

Az dь mang visti i ruz hamporonə-  
də və qərəvul mandim. Arə hənijən və-  
jəndь gьnedə, jolon ьştə səj gin qardən,  
dəjəqədə gьləj hьqm veşedə, хəvə tape-  
dəvə.

Əsgərani davejədə məqlub ve хəvə  
həmə gьjəş сь qussə ijən qudurqanəti  
dьlədə oğətəvə. Erməniyə dijonsə hьcum  
qardə vedə; qьrqarde, talan, сь sutəjon-  
qu ros əvьə duəvilə, vənə avə cəmə səj-  
qu davardedə, vo qarət vardejo qatьon,  
ərəvon şedəvin. Сь zaviton qef petoşə-  
eevən qarəti de həvəsi vaxşьpo qardə-  
vin. Mьrvarijə gьjozə səpe Surəjja хань-  
mi de Səltənəti mijonədə gəvətəsьv, na-  
calniqi de ştavi zaviti mijonədə do-dəz-  
mon ijən tapançə veqьrnejən vəvə. Na-  
calniqi dьl namvə vəpeştə qəşьş və za-  
biti gi eqandə nozə qardedəvə:

— Aj xaləli xos, hic zьnedəş vəmə  
dijə əqə cic vəvьtə? Millət davejədə, din  
сь daso şedə, tь vino qardə gьjozə, vəş-  
tь çon ajvə. Voj i qərən zogo sьxanon  
və mijonə venьşu, nə tь, nəən az.

bmşango сь tarsinə vəzijəti həxədə  
və qərəvulon vərqə dəspardəj doəvəvə.  
Сь vand-qu dijono silohinə qьvvon gьrdə  
qardejo odəmon şin. Aspon və ros-və  
сəpьşon toznij, сь hamsuə erməniyə di-  
jon hьcumi həxədə gəp zə vedəvə.

Bəştə vərədə guşvəvang mandəvim.  
 Назоньм вэ тоjqи omzən vedə vənə xь-  
 joli pevьlo vedəve. Bəştə munis həm-  
 rom pəjdo qardə vəsə ovə sьqisə nьş-  
 tim. Fiqьm qarde. Şəviqı xəjli dəvardə-  
 ve. Hənirtim faməj. Çald səroj rosvim.  
 Bəştə nəfəsьm niyo qarde. Bəştə həmə  
 dujqunьm vəştə guşon pur qarde guşьm  
 doj. Hənirti rosə tərəfo erməniyə hanpo-  
 ronqu, Cali vişə vətəvə vərəqu o medəve.  
 Dəştə həmə andomi cəşonьm dətoqnij  
 dijəm qarde. Hic gьlə ci vьzne mьmqu  
 nьve. Ufiqon eşən, zəmin de osmoni ov  
 vən vəjəndь omzən vən, sijo ləqə və-  
 vin. Hьri ome hiss qarde cətin nьve.  
 Ispışqə sute həvo vərəvurd qardem pi-  
 dəve. Berdəm və sьmь fiq oməj:

„Ej dilqofil, tь cic qardəş, ьştəni və  
 deşmeni nuşo dodəş?“

Nьştim, sьmь guşi çingəş qarde. Sь  
 hənirti lap nez vəm hiss qarde. Və sь-  
 qı vьn hьtim. Əvo hesve, və i sə və-  
 sьmь tərəf omedəve.

Bə i ləz vahimə mьnьş epuşnij. Və-  
 nə sьqı hiss nəqə ijən behərəqət man-  
 dim. Sь andomom ov eteqəj.

Mag, vənə mardə asə-qulə, sьmь  
 nadə ros ve pemənde. Sijo ijən əçivə.  
 Şiqilinə çənazə hejbətiqı damaronьm su-  
 st ve. Tifang qam mande sьmь daso egь-  
 nь. Har cim sь jodo veqarde. Ёm tojqı, ja-  
 lijəti, tars ijən xofi dьlədə ənçəx gьləj  
 ci, dumotono de vəhdon vadoə omə ьş-  
 tə xejzoni və xoto vardəvim.

Jali ьm fiqьm gin qardə nьve. Və-  
 rəqs və dəjqə cəmə di, əvəsorə maşto-  
 ne gьq-gьq qarde-qarde hənəq əqə Fa-  
 xirə, cəmə pişə qьtь və sьmь cəşə və  
 oməj. Ёme Faxirə ьştə qəşonьş oqardə  
 sьmь səpe vaştədə, Qumri vətmь dijə  
 qardə lovə qardə:

— Boj, əmə pidəmon ni, nupьmo-  
 nən pidəni, hic ci, hic ci! Əmə tьnьmon  
 pidə. Boj!..

Hənirti sьmь tonə ve. Pəlvəjm.  
 Bəştə oməjm... Dьqəqət qardejadə sь so-  
 əvonə rez peqardem faməj. Əv, və gь-  
 ləj pəlvə nьqəti oxşəş dodəve. Şe-şe

jol ve sijo ve. Сь омәдәси ыңгон алә-  
фон сәре ырсејәдә сәдо оләм-ошқор мә-  
сә ведәве. Соавонә де еhtijoti hostә-  
hostә рьједә, сь аләфә ыргәј мижонәқу  
дәвардә де қуцәқон рој қәно шедәве.

Әв јарьңин ве. Јәқьным қарде қи,  
ermәnijonәдәј: „Сь зьндәш сь со тәрәфо  
еме тьни огьрд вардејо омедәнин, га-  
sijән vindәни, хотоқәм рьједән. Јаән зо-  
го зәнд қардән қи, аз һьтәм вәзи гә-  
тешон pidә“.

Әв nez ve-ve дьльм вәрг қијдә, вә  
fiqim cicon омедәвин. Мьқу ьштәни хан-  
ди қарде hiss вәәмәл омәј. Ъштә ando-  
тым һәнијән меһқәм вә зәмини дә-  
coqniј. Ангьштәм вә сәхтәхи rosnij. Соә-  
vonә vist қәдәтә мәсофәдә ве. Ного  
iglә сьмь сәре сәваште де dasvәјәхәвеш  
mandәве. Сәхтәхьм оқьгнij.

Шәви дьло ros әзвә gullә, сь соәво-  
нә сәш вәрдәве. Әв вәпә vandi решве.  
Gonә volo вә зәмин дьрејәдә дьләј вә-  
volә uffә сәдо омәј. Сь дәј ovonәдә вә-  
zәқон tam зәј. Qomrәдәзивән сьрә дә-  
гьнәј. Gullә сәдо вә һьри ezavzijәј cv ве,

vorutә vu omәј. Нәјоқониқу таседәвим.  
Qagә сә ыријә вәјәдә дьльш әқуә одәм,  
дьләј әздәһо вә отәш еәгәтij әсутijвән. Az  
һәни қотил vim. Сь ьштә јәхә қәјнә зь-  
не зьндәним. Се дәқә нә зивьш, нә ма-  
гьм һiss қарде. Отәшым гәтә сutedәвим.  
Ақә тьлон сьмь ынијә тьқиқу, сьмь қу-  
луңәдәвә асә rizonqu ше-ше вәштә оме-  
дәвим. Ваште сь deшmeni silohi осьне  
lozim ве. Fiqьм қәј қи, ьм қојли ni. Нәм-  
ronьш вә қьмотон дәфьрсән сәш қардән.  
Сәј хуни ньсәј das әдәшнин. Ньльвәјм.  
Дьштә қотилә dason verdанқәм вәштә  
sinә egәте, poјsәм ogәте. Вә овә сьқи  
вьп һәнијән қојм дәһьријәјм. Tifangi  
lulә вә сьқи дьни, таққәш doј. Pelarzәјм.  
Сь vandonqu омә sardonә voј еварде-  
еварде zogo зьнедәвим қи, вә сьмь гәв  
va евардәдән. Сь сохо хьртәм вәштә гәв  
egәте дьштә нәфәси тасвем pidәве. Sard  
вәрг вәве. Zogo вьзьп сьмь қинојәтиқу,  
ведьноә мәқтuli<sup>1</sup> nifiniқу vandon ah  
қәшәдәвин. I мьддәт фәрәһ қардејән мь-

<sup>1</sup> Қьштәвә одәм

ньş оџуş varde. Qofir qьşte gorə və na-  
calniqi xoşə dijəni noil vəninvim. Maşgi  
odəmon və mardə ijən və сьть sə gьr-  
dəvəninin. Сь nacalniqi təjə conən və-  
ləxe, oznən zьvonьş və „millət“-i reperu-  
şijəninve.

Мьqu əvəə nifrət hənijən jol ve. Нь-  
qьlə pəşimonəti мьньş dəhьrdьnij. Во zi-  
jejo, zije ərijəqəsi məhv qarde, zivьş nə-  
vəqəson məhv qarde loziməti, zəminon  
de xuni və vo doe vəть qi omute? bş-  
təqum omute. Dasonədəm necijə tu,  
pələngə nangьr vinde. Сəхтəхьт va-  
doj, ьştə səm və qьndəqi dahaşte man-  
dim.

Сь hano dalarzejədə təhəri vim. Ньz-  
nəme qonçom. Сь omzənə hani rizon  
hələ сьть сəşo moləvəньve. Вə dimim  
sardonə vo gьni, сь sipijə sьvem hiss  
qarde, astovon və duəroon oqьre gin  
veədəvin, əştim. Нic qəs ni. Сь gьjə sə-  
də qu-qələgьт məsəj. Qomrədəvivən  
asv vьnijə fьşşə zedə, taqqə sədo ome-  
dəve. Сь dəon vьnədə hьrdən vəmedə;

ьт sədoon ve vedən və ijəndь omzən  
vedən, сь ruzi piano zimona mahneş zə  
vedəve. Сь ьт mahnequ çəsorəтьт qaj  
və mardə nezьт peqaj dijəm qaj təəççu-  
vьт qarde:

Az gьləjm gomuş qьştə.

Сьre, həməн şojvo qardem omedə-  
ve. Berdəm və сьть fiq dəşe qi, cəj  
zijonьşon vərije. Вə сьть pusi sьmə  
dəvəzen.

Gьləj tarsi мьньş epuşnij.

Вə dusi, və gьləj duəro vində dusi  
ehtijoçьт hiss qarde. Сьть хоşvəxtəti  
ərijə gьləj dus, вь dəjqə сьть vədəvə-  
mandi tu vəqəj:

— De zogo dijədə сь penç merdi gь-  
ləj vəniniş? Ijo cic qardəş?

Сьть orzu qardə dus ньve.

Сьqi səpe ньştim ьştə şьmonьт qojm  
qarde. Şum zə əvəə vьrəqu jolə angu-  
luon hase-hase etatəjm. Gardəjm və i  
sə və şəhər dəro gьньт.

## V. DIVINƏ ŞƏHƏR

### 1.

Сь гьлэј јолэ издиһоми шем винде. Ньрдән, јол һәмә вә ијәндь омзән вәвә. Вьзори әһл гьл зедәвә. Сәғмәдүзон вәдәшон ванә, роәво веşәвин, папрүс әһватон ьштә қутишон вә қәşә зә, вәққолон даşәдәшон сәмсә омәвин. Сь қарадавојон тифанг, фәјтонцијон ләқом вә сәгуşi ревуşедәвә. Амин әвьтә Әқә Валә вәштә синә еһәштә дороз ијән вә хolicә охşәş әдә сьә риşьş вә һәһәқ варде. Сь издиһоми охнә ресәмонқу дамә вә:

— Вьқьштән мәлууни! Сь ислами деşмени хуни реşоме лозиме...

І Ынғә Қазим де қәşәвьнә ләво і қәдәмәдә пенç метро мәсофә думоәдә вадодәвә. Әј һәмә шәһәр зьндәвә.

Вәнә generalон дороз, сьрафә вьқопьş сь voloşгонә әвәзәдәş оқо дое горә вәнә қитови қат әвьә, қәзәқә қолоş һесвә. Наştнә вәхтон, ермәни мьсьлмонә давејәдәş јолә зубудәтиş нушо доә, Азadi диş талан қарде горә губернатори вәјьş гьлэј папрүс реşқәş қардәвә. Ынғьşән вь қәһрәмонәтиәдә вьријәвәвә. Реş-реşонә, і мьддәт сь мьсьлмони веқерәтәтиқу гәр әзәниј, сәјхононәдә рузи дәәвуниј: „Вехәјә мьштәри“ әвоньşән вә вizo вардәвә.

— Зәһмәт вьқәş веşi, дуқони дәрһтәмон!...

— Аз вь тонәдә вьмандьм, ть сә тоно дәрһт.

— Не одәм вејәдә дәрһтем пиdәни...

„Бмрә вијә соқо ни қи,“ вьтә гьлэј нәдимә сәјсijә şодьрди әвьş. һьс доә вә битоньş веқардә, қојм-қојми қәјвәş егәтәвә. І Ынғijә Қазими гьқон вә сәј сәş зәвә:

— Millәти оәгәт аз, вә қофiri јурди отәş әзән аз вьвум, зого веһурмәт әвьән аз вьвум?



De qəşəvynə ləvoş zogo və şışəvəndi  
equəve qi, şışon şiltə-şiltə vəbin...

Bəvədən cəmat eməve. Merdşon və  
vuəzilə egətəve. Taxton quəvən, sərmə-  
qon sədo qardə, tavzəə tovəşon quəve.  
Qaradavojon fit doə, hırdənon tam zə-  
ve. Bm qəribəçurə sədoon, qəjzi lıngi-  
jə Qazimi viavur qarde dəgeznijəşve.

I lıngijə Qazim ıstəten izdihomi poə  
qardə, sə gədə odəmon səjqu vaştədə  
davardedəve.

—Bımandən. . . vıtedəve.

Qazimi sıxan, de sadəşon əryə odə-  
mon sədo zijə ni ve. Ənçəx amin əvıtə  
Əqəvalə əvış məsəj ijən sıre-sıre mız-  
mızş qarde:

—Mande vaxt ni. Bo „qofiri“ moli  
hardejo tadi gəte lozime.

Izdihom və məciti soj tərəf şedəve.  
Erməni dijonqu vardəvə qisivi və milləti  
„xadimon“ vaxş qarde şedəvin. I lıngi-  
gijə Qazim i tərəfo zognə millətci ni  
gyləj „jolə millətə xadim“ ve gorə, sə  
tonoən və səj lıngi əvbə guzəştı gorə

həməjsə vejə vaxşə se umijədəve. Sı  
iştəhoqu ıstə gəvi marcovondəve. Amin  
əvıtə Əqəvalə səj dimədə və virisgi  
doə iştıho, sə dylətono istehzo qardə  
sıredəve:

—Aj Əqəvalə tı mardəşəni, tı man-  
de-mande zogo təjə səon vaxşə vovən...  
Haj-haj!...

—Mardim vajjj!

I qəsi omuzənətijədə sə i lıngijə Qa-  
zimi lıngış hasəve. Əv i gəv oçurrə  
omə vərəştə de qəşəvynə ləvo və i qəsi  
səş zogo equjəj qi, xuni fışşə doj. Mer-  
di dim vənə sıə qəqu vıve. Sı i lıngi  
dyləş soqit vəvəvu, hejrəti cəmaətış  
pegətəve. De gyləj ləvo zərvə və anə  
xunə fışşə təəççıvışon qarde. Bm sıgri  
i lıngijə Qazim ıstəten zındəve. Və ləvo  
mijonə nalə mexş dəvoştəve. Merdi das  
və səjqu əvoə xuni gınejədə qınlış peşve.  
Sı i lıngi vırijəvə lıngiqu dəcıqəj 5  
qədəmış və qəno şodoj: Hic qəs dimi  
məroqin nıve: izdihom hej şedəve. I  
lıngijə Qazim vəştə deşmeni lovə qar-  
de məçbur ve:

—Aj eli zoə vьşəmon vьštə vaxşə vь-  
səpəmon, peşo mьni vьqьštoşən sьxa-  
nьm əvini. Dasьmon və təj venьşu....

Az və saјxonə oğardeјədə sь nəhoqu  
xəjləq davardoən, odəm ve ve. Petonə  
sədə sь Ənvər paşa şəqyl zə əvəə gьləј  
xolicə tonə odəmon və mizi gьrdo gьr-  
dəvən de pьc-pьci gər zedəvin. Az vь-  
təpьm və pençə dahaştə dijə qardəvim.  
Dumo tərəfo ziqqə ros ve:

—Vaj, mahaştən mьsьlmonon!...

Həmə və aşvezxonə dərovin. Çəmaət  
zogo eməј qi, və dьlətoni ruşnə enьgьni.  
De məroqji pur əvəə səşon və aşvezxonə  
dətovəј.

—Cəşqə, məqьşt!

--Vьqьşt!

Az lap padəvim. Hьs-hьs sьmь peşti  
varьştəən, tov vardəvim. Ziqə əzən, do-  
rozə, sijo rişinə, gьləј qəşəngə merd  
ve. Cəј cərcijə cijon havatequ ijən do-  
rozə rişiqu və şəq dəşəvin. Qlocijə Qəl-  
və Əvosəli nəgənьş ros qardəve:

„Çuhudiş qi, çuhudiş“!

—Aj vьvon mьsьlmonim. Əli şiam.  
Və Məqqə, və Mədinə qəsəm mьsьlmo-  
nim. Ismoјl...

„Əli xun“ oçuş omə, səşьş sьvə  
millətə xadimonən, vimi bovə qardənь-  
bin. Çəmaəti və dumo oqьneјo qəlvə  
Əvosəli və aşvezxonə qumi dь gulləş  
qande. Xoq eməј. Odəmon vənə neci  
vində pəsi vədumo oqьrijəjn. Vьtl ha  
vьtl dəgni. Dərvozon şьraqqə doј, ətə-  
von tьləjn. Gьləј cərcijə gərzinqə oşgə  
səxon zijo hьrd-həno ve.

Qəlvə Əvosəli nəgənьş və merdi lovə  
qardə gəviş dahaştəve, qəssovə Həsəni  
bьlənьş və mijonəvo şodoј.

—Vьmand, az subut vaqam, cəј çu-  
hud veјş oşqo vьqəm:

—Duziş vьvьt, Əli şiaş ja qofir?

Mьsьlmonim, və cici votьş qəsəm  
vəhəm?

—Vьvьt vunum qomrəјziş?

Qəssovə Həsəni sьvol de zuj məsə-  
ve: naləzənə Avdьlla cvəriə oməј qi;

—Merdə vəzzariјətiş əpi ni, və qəno  
oqьri vunum. Odəmonən qьјvulə zəј:—

»BO xəbəse ehtijoç ni. Baxşəş i gulləj;  
vəzənən vəşu və çəhəndəm. Vaxti dəmə-  
vonən, vome şiqo cə daso vəəqə vəve,  
de rəj vəvən!«

Qəssovə Həsən mijonəvoədə cə hə-  
dəre magiqi tarsəj ʔştənyş və odəmon  
dylə dəfərsəniç. Nal əzənə Avdilla ʔştə  
dasşş ros qarde:

—Məşlmonon vəmandən! Şyməny  
həzrət Abbas i ləz!...

Həmə, hətto vəvol, və zəmin doroz-  
və, və dimiş magi gard nəştə merdən  
və nal əzəni dimiş diçə qarde. Nal əzən  
və na oməj ʔştə dasşş zonosə noj, enə-  
məj xəvəş səj.

—Məşlmoniş?

Merdi sifətədə umijə riz faməve.

—Vəs cice, aj vəvə, Əli şim. Şiə!..

—Vəvət vünüm cə qəty ləngəş can  
qyləj? De vəvət!

Həməj hejrəti varde. Və nal əzəni  
fandi mot mandin. Qocijon cə tifangi  
poşnəşon və zəmin noj cəşşşon qarde.  
Ləzəj qyləj suqut və. Ozənən omzənə sə-  
doon məsə vin:

—De səvov vədə!

—De vəvət, vəvət vünəmon cə qəty  
ləng cande?

—Əv cice qi?... Rəhm vəqən məşl-  
monim...

Merdi ʔştə dasşş və pe ros qarde  
lovəş qarde, qyləj vəvolə sədo və cəj  
zəvoni pəvuşijəj.

—Qəty...

De xori həməj vərđəm odod omoj:

—Vəvət, cə qəty can ləngəş hese?

—Cə qəty, cə qəty... də ləngəş na...

—Qəlvə Əvosəli dəzənişə. Gəvədəş  
qa peş və ve dəzmonəş doj, cə merdi si-  
nəquş i məşt zəj. Merdi hənijən qoj-  
moş vətə.

—Cə qəty də ləngəş nadə, dəgləş...  
dumoədə.

—Çəmiş vəvət, çəmiş!

—Dəgləş i tonədə, dəgləş səpədə...

—Dəqə, zəme hal çəmiş vəvət! vətə-  
dəş jane?

Qəlvə Əvosəli nəgəni hozo qardejə-  
də merdi dəştə angəştən „4“-j işorəşdoj.

Nal əzəni ziqqəş zəj:

—bʃtə gəvədə vʃvʃt, nivu vamardeş.  
Qəlva Əvosəli nəgənyş səros qarde:

—Bʃsən vʃdə vo, zəme!

Merdi dʃtə dʃ dasi əmonʃş pijəj ijən  
de cətinətiş vʃte.

—Pişigin... necə... vişigin ajaqʃ durt-  
dʃr.<sup>1</sup>

Qəlva Əvosəli tiqroryş qarde:

—„Durt“, ʃmeha dijəqə „durt!“

De ʃm sədo tapançəən və zʃvon  
oməj şaq-şaq gullon ovin. Merd və  
xəndəx gulu ve. Vənə eleqtriqi zə qafte  
səş zəj; cəj gəvo əşʃə xuni, zəminʃş də-  
xʃsnij, zəminədə gyləj sʃvolə işorəş nʃ-  
vʃte.

## 2.

Dʃlym xərov ve. Bəsə pojsə mandem  
nʃznəj: ʃtənyʃm de zuj vəsə gyləj us-  
tulisə səqande və fiq şim. Səm dʃzəj.

<sup>1</sup> Сь дьт... канд... сь дьт ʃngʃş coj. Cimiqu məx  
səd əve qi, tʃrqi zʃvonədə əv „dort“ vʃte vəne ja ne.

Bevəş vim. Tam-tamizlə ʃtə səm və  
sardonə divo dahaştə dijə qardəvim. Və-  
şijənə, lutə xejzon cʃmʃ cəşon nədə  
vəmedəse. Nə pulʃm, nə qoməgʃm,  
nəəl imqonʃm hesve. Vaşte vaşte təjə  
das və di şe xəçolət qəşedəvim. Ijoən  
ʃtə cic qardənin ve zʃndənyʃim.

Məjdoni petonədə çəmaət gʃrdə ve-  
ve. Oznən ja dʃz gətəvə, jaən əmard  
hese zəndʃm qarde və tamşo şim. Ço  
cijvən, cʃ osnəqəxonə tonə tozə silohə  
vʃzor duz vəve. Ijo tifangon vʃrəvurd  
vedən, patronon aşmardə vedən, tapan-  
con ocʃnijə vedə, vəjəndʃ peqandəvedə-  
ve. Əhvət vo vədas daqandəjo qandə-  
də, əhʃr vo vədas dənyʃnejo qandədə,  
hic qəsən əşʃ dəəvardon və hisoz nʃ-  
vardəj patronon təj qardəve.

Çəmaət və silohə vʃzor gʃrdə vəve.  
ʃm ruz cʃ vʃzori tozə ovə ruzve. Qʃu-  
bernator dʃtə dasə oməj. Asvi səpe  
vəştə burmə vʃqon das nʃzəj və milləti  
gyləj zogo nitqʃş vʃte:

—Həzərat mʃşʃmonon!

Съ јасәвulon гьләј ыштә қырмоқыъ  
doroз қарде. Вә һыс-һыс әдә евинҗијә  
вьзоро одәмоньъ гьқи гәте:

—Dama мәвәп, әјо съ қыр-вьге?  
Zogo вьзып вә вәзәдә голышон съқ  
қанде. Çәмаәт вәпә рәсә гәлә сижәј. Çur-  
вәçурә гәгәдә insonon вәдән вә ијәндь  
дәсьқәве, әнçәх сәон льведәвин, де са-  
он нәзә вә қубернатори львuton ezәвә  
mandәве.

— Hәzәrat, мьсылмонon! Соқнә вини  
predpalagat vedәве, во millәtijo гьләј  
zogo dastizenje. Ijo tifangь вьву, pat-  
ronь вьву, рәјдо вәве һар видьъ. Islomә  
huqumәtьmon priqaz қардәдә, се вәпә  
һар гьләј һәмвәтән. Ә jaraqon вини вә  
das vardәвә, съ rusi şalononqu. Izves-  
nije Nyqalaj. Ә zolyми nahaşte мьсыл-  
mon вьвиндь jaraqı dimi. Вә saldatәti  
daverityъ ньқарде мьсылмон. Daze ham-  
suә-de hamsuә вә çang веşejәдә, pred-  
palozim Sәfәrәli de Qьvonәli вә çang  
веşejәдә lәpotqә, vejzә... (қубернатори  
львuton тьләјп, вә qaradavojonьъ diјә qar-

de. Çәј сырешон винде qaradavojon вә  
das-rocә дәşin, во сырејо зушон зәј.  
Сәvon sesә сәдо, вә съ қулуқ әввә қағи  
қырт-қырти oxşәşьъ doј). Qubernatori dәvo-  
mьъ қарде.

—... Smeşno! Divoz neuzeli вәштә das  
jaraq ньсәнь? Hәлә ыштә номьмон поә  
нәсль Tejmur, нәсль Cingiz, Qofirьmonәп  
съ зәмини dimo pidәmone pegәte. Bsәt  
silahьmon hese, қи pidәşe, qoqәz вьсәнь,  
ogәtь. Әмә зьnedәmon вә қи doe. Nu  
s uslovijem қи, вьқулшәмон islami вој-  
doқи во varz қарде. Тақ şto şьmә qu-  
bernator ve şo vedә, вә gorәдә қи, вини  
ьm ruz вә silohә вьзор...

### 3.

Сьтмь сижоньшон ијән tifangьшон съ  
cajxonәo дьzijәве. Cajxonә soјv съ di-  
vozonqu vindedәве. Әvonәп веşәвин şә-  
vin. Sof tәјәdas mandәvim. Дьzijәti һә-  
хәдә ве пьвьштәве—petoşәве. Нис гьләј сi  
вепьşe. Az съ cajciqu вә şәq дәşim.  
Әнçәх сьтмь ьm şәқи вә ros veqardeјо

сѣмь ѡбѣнѣ пѣве горуш даме пѣвим.  
Beşim. De veistiqomətə rojmoni nəve-  
dəvim. Bştə vəziyyətım sь jodo veqarde,  
dəvomin cıjem pıdəve. Təvi təəsır, və  
polis şe ome, şbsjəti ijən vəşijəti mьnьş  
sь holjəto qandəve. Vьzorədə har cı  
hesve. Sь əhvaton təərif, xorəqon, de  
mıvon təmi gəvьm ovin vedəve. Bəğb-  
ləj sьmь pьznə saıxonə dəşım. Ve de  
ehtьromı və sьmь na veşın:

— Cıc hamudon?

— Saı vıə, rənijən vıə, nıən vьdə,  
ve vьdə.

Dьrьs hardьme. Telə saıym pıjəj  
dandonə xьlil qardəm, vəştə vədə əvbə  
tьndə saı dijə qardə, sь hisovıqu perə-  
xejə corə nəvedəvim. I qərə pıjəme bştə  
toqə guəve bevəm vьdəm. Vьmədə jəqın  
qı, otyьv əvojn, dьzmon ədəjn. hьs ədəjn  
viavur ədəjn. Zogo vьzьn vəmьşon omu-  
te. Enəməjm sь pençəqum dijə qarde.  
Çald rosvim vaqarde-vaqarde tьləjm:

— Humvət, aj Humvət, aj lələ i qərə  
vьmand ijo dijəqə, ijo dijəqə!...

Az, dьştə dusi vaqarde vıənə və odə-  
mon omzən vəm sь cəşo ni vəvim. Həşi  
gardə soqnon eşqьrijəvin. Az, vənə sər-  
səri vемəəne camedəvim. Bştə və qomrə  
şe, cıc qardəninve zьnedəpьvim. Əj zь-  
nedəvim qı, zogo şəhəronədə çoni sь  
çifo pəjdo qaj lozime. Bepulə noxəşi ijo  
həqımьş ijən maliçəş ni.

Və qəno, və divo vьn oqьrijəjm. bştə  
guəvejonьm evate. Az ьmoni vo das-  
moz gətejo ne, vo ləvəj nunıjo evatedə-  
vim. Qumri və sьmь cəşəvə oməj. Sь  
guəve ilmonədə cəj gardə angьşton vin-  
dedəvim. Əj, sьmon paşmonьşən ьşlən  
rьştə, ənoə luədəş rang qardə, de həzo  
nozə və sьmь pomьş voftəve.

## VI. SUTƏJ

### 1.

— Rozi, mərmər, dəyməjnə, avşmə məmon.

Bəvyr vəg, voşinə şəvi nə inqi cə jodo beqarde zənedəve, hətto, sof xoşvəxt zije pijədə ə səhnə və cəşəvə vardejo qulşedəve, şoqıyş gylədə peşvedəve. Cə Qumri xəşminə inodıyş, isjonqoə eety-rozi nadə dəgizijə, petoşə vıvıən „eş-qıyş“ ruz və ruz vəşlə dodə, nıqıvə-dəve.

— Gın vıvı cıqıy, gyləy zıqqə vəzem dınjə gırdə vəve. Neci!...

Bmon, davardə şango cə Qumri vəsonisə cəy məsə ım sıxanon cə vəgi duşədə sədo dodə, vəne sıqı və cəy səy gınedəve. Cıc vıqə, „rozi, mərmər, dəy-

məjnə məmon“ nə sıq, nə təhqır, gasi gullən cə jodo beqardovne nəznij.

Əv cə vəgi vıraqı erəxə muonıyş pe-gordonij vəştə gəvıyş pur qarde, vəne darzən evardəvəy ıştə dijənəvononıyş eqarde, ıştə cəşıyş və gyləy varzə nıqəti dətoqnij, dasıyş vəştə conə noj (əv, həmişə, fıq qardejədə zogo qardəve).

— Bə əslıyş dijə vıqoş aşıq vərə cəfo vıqəşı. „Xəşe canə vıqo cıtmı jo cəfo vəmı...“

„Jo, jo“, əvıtə vosəqəson vəs hədə-rəvu? zillət nıqəşoş maşgi dəvango gətə mac qardejədə, hic ləzətən ədəni. Təvçı ni qı, vo vıznıyş və cəy peştı, vəştı qəjvə vıvə. Ijo, cə cı vıtəy, qamas-qamas...<sup>1</sup>

Əv, ım ruz və dəftərxonəən nışe. Beqoş ıştə tonə vaqarde:

— Zənedəş cıc həse aj Beqo?

— Xıdo həse, xanvozyşən həse!

— Əv qije?

— Hələ qı, vəge.

<sup>1</sup> Hostə - hostə

Вэвѣр вэгі вѣнош қарде:

— Ај ахмақ хьдо вьвум дard сьмь дьлі һы вақа мэгэм?

— Хьдо ньқә ај вэг, ть вьмардош вэс әмә вә қі рәно...

Вэвѣр вэгі дьштә dasәдә әввә vejzә сәј vьnisәш equәј сәј сьханьш niman-  
çul hašte:

— Guş вьдә, сьхан қардәм.

Сь pençәqu вә vitonьш dijә қарде. Gudulә ханьт тәннә сәдә ecәмә nun әpatәqәson сәш қардәвә. Вэвѣр вэгі, ьштә vаngьш hostә қарде, вә хәлвәtiш сь-  
хан қарде. Сәј сәдо сь tuluxo һәво тәј қардејәдә вә мәсә әввә гьләј fьssә ox-  
шәш dodәвә.

— Ыштә гәви вәнә гушә omәqә! Вәшть  
pusi сьмә дәвәзем. Вьмәsom ьшть гәво  
вешә, ьштәni mardә вьзын.

Beqә вә das-pocә dәgni:

— Хәјг ај вэг, zәgo сьpәzoәti вәвә-  
ви? Az сьмә qәјvәsә ьштәn зьnedәш...

Вэвѣр вэг сь ьт мьqәddәмә вә-  
peštә ьштә lьngьш pegәte вәсә zonosәш  
noj. Вә Beqәј tәrәf enәmәј, хәвәш сәј:

— Ыт Qumri сь сәјәq вьqәmon?  
Сьрә qinә ve сәт-хәт қардә oxo...

— Ај вэг сь zeni qәјdәшә, соqә asvi  
penьšteјәn сәtin vedә. Dijә mәqә, dәpәr,  
egәt, orәхь вьшу...

Ај вә zәvol вош, поqә vejәdә сic вәвә,  
вьтме гьләј сьхан вьqә, сьхан вьви, вьшi  
Сәpәli ijo hele вьqә.

Sajazә zen дьнjo әvindә, sipijәsә hi-  
sov vedәвә. • Angьlon oвaqa, tilisimion  
arьštij. Сәјqu nijonijә сьгг ньвә. Hәtto  
әv зьnedәвә қі, қі-қі vardәnine, qom  
zen сь ьштә шуәqu вевәшә ijәn вешә вә-  
peštә вә қі вәшә. Qoш. veovand әвв, ьштә  
qәlәfcә sә gin әqә, сь daro perәxe pijә-  
qәson duәroә roon әvoјn әј pәјdo әqәјn.  
Vьtedәn сәј гьләј toјqijә qә hese. Hic  
qәsi әjo vadodәni. Әjo әнçәх çьn ogә-  
tedә.

Сь Sajavьzi һьqт osьnә roјqu, toсә  
Quri qәro qo қардә. Ciciqubuvәn вәј  
Сәpәl vьtedәn. Гьләј mәlo ve әј дьvo  
әпньштни, sof rosiш ньвьште әзьни, folci  
dәјtos вәншәnde. Hьрдәньш ньвә, һәми-



zod əzən, ružbş əşbə zenon həməjni cə  
Cəpəliqu xəj əvindin. Bəjqu cə sərbzi-  
quş gətə toşə rüşgi har ci vəvbiş pəjdo  
əvij. Dəvə püşgylə, sijo qəb mu, zəzə  
pus, qəş çigər, çəni cəş, gurşadə ov,  
əqizə vadam, qaftejə mazg, necijə ruən...

Əv, ым „dəvon“ vo ha odəmijo və-  
gi əgətni. Bə vğrəş dijə vaqa. Zogo gь-  
lən vedə qi, Cəpələ Sajəvьz hic və nez  
haştədəni.

— Bьşi valə, vətь doəninə dəvom  
ni, — vьtedə.

Zognə cijon i qurt ov peşome mьd-  
dətədə duz vaqa. Ve qinon əvojn vəj  
əvьtin:

— Aj Sajəvьzə xalə, ьştə dimədə ev-  
lija nur hese. Bə nənəm çon iglə tь va-  
isviş. Joxsə cə merdiqu zəhləm şedəve.  
Bsət coq-coqili vom qardə nьştəm ьştə  
vğrədə... Cic və xьdo vəndəj, i tiqə nu-  
nьş hese.

— Ha a a a... ьştə xalə tьni vəho,  
qinə vahaştьn vəştə qefi ja və zьnocі  
vəşe, jaən və aşьqi. Vətmьnən hogo səvo-

vьş vəse qi, vənə şьmə çьvonə zenon  
vğrə-vəvğrə qardəm.

Bəvьr vəg, de Cəpələ Sojəvьzi zono-  
vəzonə nьştə vo gьləj jolə „savdь“ qar-  
de məçvur vəve. De gьləj şolə cadrə,  
ijən vo cəj zoəjo ləzgiyə şolədə oləti, de  
zuj Sojəvьzьş rozi qarde.

— Qətdo həni vərqəti qardənim,  
joxsə qom sьpə qinə zogo gonə qoj  
vəştə gi vəgətə?

Bəvьr vəg ve şo ve. Əmo şərtьş noj:  
Cəpəl vərə zogo vьqə qi, Qumri „çon“  
vьvьtь Bəvьr vəgi vəştə sinə egətь. Nьr-  
dənijən vərə ьştə şu sərə şodə.

Cəpəli vənə qьdrətinə uston cə dьlo  
sьxanьş doj:

— Bьşi ьştə qədə de xotoçəməti vь-  
nьşt, vətmьnən Cəpəl vəvьten. Cə Qum-  
ri dьlədə gьləj qijə səvənom, sute-sute  
vəştə qə vome. Dьştə lьvuton ьştə dьli  
ovəquşne. Vətь angivin vəvьte lьştejədə  
vəvindeş qi, cə Sojəvьzə xalə hьqm cə  
hьqme.

Ыm sьxan və Bəvьr vəgi ve xoş  
oməj ьştən i qərən tiqrogьş qarde. Şoj-

voqu dasbš vəštə čif daqande gyləj qa-  
vuə pulbš bevarde, və Cəpəli mangulbš  
egəte.

Вьдә i tiqən qəsərin vьvu, vəštь da-  
si cavom aj Sojəvbzə xalə... Zogo vь-  
zьn mardəm cь zəmino pegət.

## 2.

Həşi eşədəve. Soonədə gəvə-gəvə zi-  
jod vəve. Zenon, cь lizmonon zijo də-  
puşijəvin. Qali dьven əqon si qajo du-  
dodə, qali zandəgo duşədə, qali bštə təjə  
surfəş oqandə, vənə zandə pəsi və i  
nьqəti vьrə dijə qardə nьşь qardəve.

Ojumri, cь emə huşonqu vardə tax-  
lədəş egylvonijə i tosbš vьznijəve. Vo  
hьrdənijo hədigbš vəsə qijəsə noə ve.  
Faxirə cь qəj zəmini qande hardəş pi-  
dəve. Ojumri əvbš vəštə və gəte „pfu,  
pfu“ vьtə damande si qarde.

Qəjvə çьrrəş doj. Cəpəl vur hardə-  
harde və dьlə dəşe. (Əv cь zitonə ve  
sьraf ve gorəş cь gədə qəjvonqu de  
cətinəti oəvaştij). Cь Ojumri cəş və Cə-

pəli pexəvejədə və dьliş gyləj cij oməj:  
„Вь şərə vaxtədə qi vьznь... хьдо ть  
bštən oğət“.

—Səlomçonə ələqum qinəma! Co-  
qişvu? Sə-çonь хəşe jane, valəli coqnə-  
je, coqnəj camədəş lap coqiş qi, qefь  
qoqe?

Cəpəl rə-rə sьxan əqə ve. Ijo Ojumri  
və hol vardejo tiqəvnəjən tadi gətədə,  
ve nьqət, ve vergul və ijəndь dumo  
eqardədəve:

—Lap coqiş vu, qefь-əhvoly coqnəje,  
coqnə camədəş? Sə çonь хəşe?

Cəpəl damande. Tьndi-tьndi dijəş qar-  
de. Vəštə zononьş equəj. bštə sьxanonьş  
dəgeş qarde:

Vuj və cьtь sə xoq. Aj vəştə qь-  
vom i qərə dijədə, dijədə dijədə dijədə  
vini qinə cic hardədə, pijoz nun. Evoj,  
haqinə, mivə mələ dьnjoş pegətə tь  
ьm cice hardəş haj qinə?...

Cəpəl ьm sьxanon vьte-vьte bštə to-  
nьş və zəmin noj:

—Tьqu gьno ni. Xьdo odəmi jətim  
hašte əvəzi vьqьşь coqe. bštь pь və-

вәј, һәни сис вьвьтьм? Вәнә овшьмә  
роә һәрдән вә сисі шедәвиш а қинә? Во-  
тоно сь сьvonon... һәрдәни маһашт вә-  
гьне һа қинә—сь сьvonon дьл і тiqәве  
қи, „охәј“ вьтә çon dodәvin. Хоқ вә дьп-  
jo сә. Şatә Gudul вәги zen, номьшән  
„Gudulә ханьм“, Qumrijonән вә әqorә  
tuş vomen.

—Qişşş!...

Сәрәл qagon tozne-tozne ьштә osjo вә  
qo dәnodәве.

—... вә әqorә tuş vome pijoz вәçue.  
Qinә, ьм сь ruze lod вәш оввәш? Вә dar-  
zәni pevәşеş aj vijәvon...

Әv zogo rә-rә сьхан qardәве қи, мә-  
gәvizi vәşijәnә qag don hardәве. Вә  
Qumri во damave мәçol dodәni, сьхан  
qarde-qarde вьрçijedә вә pejnә сә ьь-  
sedә, ьштә сәј-гуşi oqardedә, мәһрәм  
vedә, вә qә-вәј zicәşi dijә qardәве.

Сь rojqu dәvardedәvim, сь pençә-  
qum dijә qarde ә şatә Gudul, ә noqь-  
sә Gudul вәнә тьрşijә һәми ерьдә ньş-  
tedә. Vәdәş noqәş qulluqәdә. Вә sur-  
fәş хьдоән tamә eqandә, вә хомә туьş

mәgәm сьхан hese, вә ruәniş, вә sesә-  
qәş, сәј şinә сәј вьвьтьм? Sipijә nuni  
nez haştәni қи, zәhlәм şedә.

—Дьпjoј һај Sojәvьzә халә! I qәsiqu  
hese, әglә qosiv вәве.

Сь Qumri ьм сьханопьş Sojәvьzi  
вә hisov ньсәј.

—Ne valә, әvşon вә merdon вьтә.  
Zen қи, вәвьтен angivinä meşe. Вәsәşi-  
rәjnә zizә вәньште. Сьмо вәште вәglә  
вәньште. Ъм hese қи, guş мәдә, сь hic  
qәsi со toсә ruzi овә әsutni. Сь Gudu-  
linqijән dәvardә şә.

Сәрәли ьштә vangi ходьş сәј. Vьniş  
tosә вә Qumri муон гьније qәdәг enә-  
mәј. Әv вәнә zirzәminәdә mandә хьм-  
vi nәmә ву dodәве. Вә Qumri-guşiş  
рьссә qarde:

—Сьть муштuluқи вьдә!

—Сис hese вәgәm?

—Сьть муштuluқи вьдә!

—Хәјә хәвә вьвуш һај Sojәvьzә халә!  
Ve nigoronim. Qәjnәtiqu şә хәвә-mәвә  
ni. Zьnedәnim вә merdi сә сис omәј

şuluqijədə. Нырәнән вәштә fiq da-  
qandə vəmedə.

Сәрәли ыштə dasьş vo-vo doj:  
— Не... На qirə, eh тырән зьндənim  
сь lutə Qədrəqu cicsь pidə? Ço ci, şoə  
хəвə ытəninim, hic qəs зьндəni. Muş-  
tuluq cicsь dodəş. Qədrisə coqış ыте-  
dəme! Сьтьь муштuluqi ыдə!

Qumri dama ньве. Сәрәли uffə qaj  
diq ve. Qumri tono oqьrijəj. Вə qəjəə-  
pençəş dijə qarde, hostəş sьxan qarde:  
— Сьxan ijo ыmandь vaxtəvə, ышть  
vəxt ovə, хəвə hesevu?

Сәрәли ытьь ыте вə Qumri dimə  
quqəş pisqin zəj. Вə cəj səj şimor zejə-  
də Qumri mane ve ijən gьləj cijьş нь-  
faməj. Сәрəl fьrse-fьrse hənijən vəj nez  
ve, tiqroгьş qarde:

— Вəхть овə, вə hic qəsi məvьt. Вə-  
вьг vagi vəтьş cəş damə. Ышть dardo  
mardedə, haj vaxtəvə... Вə sipijə ruz ve-  
vəşəşəni!.. Rosə dasь vənə vəməhon  
sə...

Qumri ve gətəve, sь dəvəşəj, ran-  
qьş doj rangьş səj. Ыштə otəşinə ыvuto-

ньş çuəj, вə dumo oqьrijəj, вə zə-  
mini dijə qarde-qarde i mьddət soqit  
mande. Сəj dijəniqu fovqoladəti vojdə-  
ve. Вə odəmi zogo omedəve qi, əv вə  
gьləj tarsinə qəror omə ijən вə vьgə  
rosnijəş qəsəm hardə. Tamzəj anəş də-  
ньdəşəj:

— Ым хəjli vaxtnəni хəвəj. Ть вə di  
dəgьnijəş. Вəg ve qələt qardə, тынən cəj  
dəvi ыşdəş. Вəтьь cicsь вə? Вə сьтьь şuə  
cicsь вə? Qosibe azən qosibi qinəm. Сəj  
gьləj nangьri вə vəgtəqi qorəgi sagьlə  
dəgəş ədənim. Ыşu jələqə Səqinə vədas  
dənə. Azən vəjo verə Məsumə nim qi?  
Qosibi nomus ni vəgəm?

Qumri sьxan qarde-qarde tasvedə,  
sədoş vənə quroqzəvə qijə vəşləjn vedə,  
sьxanon vənə zili emedəvin. Əv səroş ros-  
ve, dəmande qəj dəparcьne, dəгьte. Ым,  
Сәрələ Sojəvьzi tozne ыteve. Сәрəl coq  
dərəsedəve; əmo вə hisov səjş pidəньве.  
Сь Qumriqu zogo çənov cəş qardəньве.  
Zohirədə mulajim, fəqьr əcijə, qosivə və-  
juqu zogo тындə çəvovonən vəşijvən!..

Cəpəli ы́штəны́ toxтəq qarde, daman-  
de vənə və nənən məxsus əvəə sьxanon  
dəvom qarde:

—Tam, tam. . Dozym və sə merdi  
dyl qi, və sьmь luzi si nunьş ni. Çьvo-  
niş, dərəsədəniş, sьxan qardəş.

Vo səj cici nьštəniniş, vo lutə çoni,  
vo vəşijə ləvə, vo səj tojqijə quməjovu?  
Bsətən tьnyş çojlinə noə şə gьjədə, vo-  
qonədə və qef. Qi vьznь bsət de qom  
haxсьxi<sup>1</sup> qef qəşədə. Bştь cь vaxte, ov  
vьvij, ы́štə əzizə andomь cь daşto pəjdo  
vьvij ni qi?..

Cəpəli ы́štə vandyş varz qarde:

—Oљvon vьvum və şəriəti ənəj. „Qə-  
vinьm həlol çonьm ozod“. Coqnə və-  
vьten: „Az oməm və isqani qənd eqan-  
de, omənim qi vəštə dьli dard eqande“. Qinəma ьm xoşvəxtətij tuş omə cь  
daso mədə, pəşimon vəvəş, az tьnyьm  
pidə vьtedəm.

Oљumri səj ьm oxnə sьxanonьş nь-  
məsəj. Və səj goroş qi, və biton vəşə-

<sup>1</sup> Qinə

ve. Və qə ogardejədə hələ cь Sojəvьzi  
sədo birijəvənyve, Oљumri diq-diqi və  
səj dimiş dijə qarde çəvovьş doj:

—Сьmь nənə vьrədə zeniş, və сьmь  
qə oməş, хəş oməş. Ne əgəm vo zogo  
sьxanon gəp ze, vo mьni patejo oməş,  
ve ajv vьvu. Oљələtyş qarde vəgijən, ы́štə  
nuni əhə сьmь sьxani əqən. Dijəqə,  
ы́štə guşi oqən vьməsən, vьdə gьrdə  
vьvu vьnyştь ы́štə vьrədə, gasi mьnyş  
veodəm vində, dasə qizə qardeş pidə.  
Vaj-haj...

Tosə Oљumri хьjə qarde, Cəpəli ы́štə  
dasьş ros qarde cijşi vьte pidəve. Oљumri  
ы́štə rьqьş oquşne nьzne, zogoş orox-  
nij:

—Coqnəj oməş, zəgoən vəşi vəşi.  
Sipijə sə zeniş, ы́štə hərməti oqət. Az  
vejən jol-ruq dəerəsnim.

Bmoni dьštə guşi məsə Cəpəli, fiqo  
davardəve qi, nə carşav, nəən ləzgijəşol  
vəsə vome. Və qə ogardəvəpeştə ve fi-  
qьş qarde. Bştə andomədəeə dьvonьş  
vəgəvurd qarde. Şəv tosə və mijonə ome  
nьhьte, və astovonьş dijə qarde. „Məq-

qə roş"<sup>1</sup> gylə-gylə zijorət qarde. Di hətəvəpeştə və Sojəvəzi zyno qaftorə qyv və omedəve. Əv, cəşoz, guşoz nəvedəve. Bm şəvəş de Bəvər vəgi qəj cə Qumri qəj mijonədə pevuşijə hanəş onoj. Qəjqu və qə vite. Qyť muş sute cəj xoqyş və vo doj. Gezyə ruşyş və Qumri qə rojovnij. Dəvoon, çoduon cə vğimono oğynijəve. Cə çynono hic gyləj ьm „vəzifə“ vəştə gi gətəjənyve Qumri ьştə vьtəj vьtedəve mandəve. Cəpəl ьm vєmьvəffəqijjətəti dəj izoh qardəve qi: „vəgi eetiqađyş duz ni“.

Bm əhvoluti vəpeştə Bəvər vəgi nəmozşyş vьte. Bьtə dylədəzə hissonyş və həmdsurə mole və məcit şьdoeş pijəj. Cəpəl cə qojqu oqyrijə nəvəvuan, gyləj cij qardejən zьnedənyve. Bəvər vəg xəvə sejədə: „qo ənə tyquj aj vəg“ vьtedəve:

Dыь təmiz vьzu, guzi ьm guz duz vəve. Ijən hьrdən heze, hьrdən. Əv vevəşe. Cə qinə məhəvvət ovaştə və hьr-

<sup>1</sup> Qəhqəşon (osmonədə cə astovon vənə roj əvərijə)

dəni. Hьrdənyş şьdoə və çynon ro, əvonən və qorqə nez egəndənin.

3.

Cəpəl cə məjdono vəşe. Səryəqinə məlo və qoş das noj. (Cimi əsyl nomyş məlo Mirzə Məhəmmədəvən, gyləj nəzyr doə qinə vəştə və egətəjədə qinə və məlo zinə lьvutiş qyc zə pesəndənyjəşve. Jarə simyş qarde. Dь mang cə ivodətoş haşte. Cə vaxtnəqu məlo vəştə lьvuti de sipijə dasmoli quqlə voloşgonə dəvasij. Cə məlo se mərtəvə nom cə xəjzono və qəno vєnyşe. Har qəs vəj damande Səryəqinə məlo vьte vaqarde).

Bəvər vəgi ьştə dardəş vo Səryəqinə məlo oqarde. „Tyənən dardi əhliş axun, vimi gyləj əloç vьqə“ vьtə gyləj qijə asvьş və gi gətə.

Qijə asv nəvuan və məlo gyləj asv voçiv ve. Bə cəj gorə qi, və co poə di mardəvəjzi sojv əmand ənçəx əv ve. Məhərrəmətijədə i məçlisədə emə cəşə ason hьşq nəvəj, və gylədə „Əqəm vaj“

ə sədo varz vedəve. Ымон сь Сəрьқинə  
мəло сојədə ве. Зого мəқомонədə сь  
мəло мəрсижə мəсəқəсон вəј асвəн до-  
дəн, сь һар җиһəто тəминəн қардəвин;  
əмо, вə сə ыштəни асв лоzim ве. Вə сəј  
горə қи, əвəн җон ве, əвəн инсон ве.  
Рухьҗ һесве, орзуҗ һесве.

Əјəн вə асви қьрмоҗ зе вə һавзə  
вəndon петате, қуc əқон роədə асвə тоz-  
нə қарде, һələ вə вəрқ еғьнејədə вə  
җиқо җеҗ пидəве. Əвəн „сь дьнjo неe-  
мəтонqu фејзијоввеҗ“ пидəве.

Əv, вə вəғи вəһдə воvə қардəве. Де  
қижə асви һəвəsi вə Ојумри җəриəт оmmте  
омəве. Еғьге-еғьге вə Ојумри қə дə-  
җејədə хəвə седəве:

—Бһььь!... Ојумри ханьм қəјқиву?

Ојумри во пьште мəқолыҗ нодој. Сь  
Сəрьқинə мəло гəвьҗ қəјвəду оgordonij.

—җəриəт ыштə реҗто вьзəнь, вемердə  
қəдə ыштə сь қо һесе? Веҗи-веҗи иқəгə  
вə җəһəндьм вьви!...

Ојумри вəнə виавурциəти еқанде пижə-  
қəси қојмоҗ сьхан қарде; əмо мəло  
во сəј соқит қəј қулҗижəј:

—Вьманд қинə, вини и қəгə сис вьте-  
дəм? Ыштə хəје. Тьньм пијə омəм...

Сəрьқинə мəло ьм сьханон вьтə онь-  
рохнижəј, Ојумри de хəқəndozi сь мəло  
қəмəлотиқуҗ зого еқуəј қи, асоньҗ җə-  
раққə дој. Мəло ыштəньҗ гин қарде. Ы-  
тə мəҗојҗ вəсонисə ној вəнə дьзə қьтə  
фьрсижəј:

—Хьдо лəнəл вə Ајҗə во, вə мə-  
луунил!...

Қагон вə мəҗо тьқ зе-зе вə соҗон  
еқанде. Сь Əһмəдьзон тулə мəҗоҗ вə  
гəв гəте дəро гьни. Зого вьзьн воҗтə  
сојви вəрдəве. Сь соҗдə гамиқу һəмə,  
һар си вə ови қəно, вə сонгон оқьредə  
ноқо вəдəве. Əнҗəх мəҗо гəв вəвə  
һəҗи мандəве. Мəҗојə мəсəлə гəв-вə гəв  
дəҗе. Дијədə сьхан қардəн сьредəвин.

Сəрьқинə мəло дəвардејədə вəј мə-  
совнедəвин:

—Мəлоə маму, мəҗојь вoci ро-  
льде?

—Руə сəдə, һижədə, вəлет: гəвонədə, гə-  
пəдə сьхан қардəвин қи:

—Эвътниş Сәрьқинә мәло вә Ојадьри  
zeniş das қандә...

Бм гәр вә ве одәми қәғивә җурә  
омедәве. Қали халисә меeminon вовә  
қардешон ридәнъве. Қалијән мәәне нь-  
доәј:

—Ehhh...—вьтедәве.—Эв сь ве вaxт-  
нә қағторә қи...

—Мәло мәвът, вә җәmodori охşәş  
dodә, zolyM! Vәlәzzalimi сь қеşьsә ve  
doroZ қардәдә.

—Сәмә қәј әқанд зәго вәләzzalim  
ньве мәғәм?

Бм сьханон һьşқә гәр ве ньmande  
Сь мьştәrijon lыng тәньқве. Нәтто јәти-  
мә Әқвәри, сь divoqu гijәvәнәş қардә  
ьştә аңьştәş Сәрьқинә мәло сәре еşан-  
дәве;

—Вә гьләј сьрәзоә мardә ньmoz  
вьтәnin niş.

Бmon һәмә Сәрьқинә мәлошон вә  
қизә оғьрдьниј. Эв, вә аsви мәсәлә вә-  
нә сьрә рәşimon ве. Nezә одәmonьş  
tuş оmeјәдә, вә қәно оғьрnedә. Сь

„қој дьләtoni“ сьхан қардәве. Во Вәвьг  
вәгijо ьştә şe қәsәмқәлом һardәве:

—Хьдо сәј әзови şәdid вьқә,—вьте-  
дәве.

—Qәttoj, сәј сьханьм гәdd ньқарде.  
Cic вьқәј қи, қәzoji-гәвванij...<sup>1</sup>

Tәsәvvur вьқәп қи, сь Сәрьқинә мә-  
lo вәzijәt ve bevәç ве. Сәрәлә Soјә-  
вьzi ьştә dasi қутьş вә zәmin зәј вә  
dumo оқьrijәјбу, vimi zogo гьләј хоş-  
вәxtә оxo қьsmәt ньве. Мәşojә мәсәлә  
вәјо ьsәt вә mardi-zijә мәсәлә pegar-  
дәве. Сь Вәвьг вәғи tarsiqu вә җәmati  
mijonә веşe вьте зьndәнъве қи, қо җо  
җурәј:

—Ja әjjuhәnnas, во вәндә қәttojо вә  
vәsadәt şәvim. Сьмь сь җо қәson қә-  
хьvandonqu tamәm вьбу сь Әли Zul-  
fiqar сьмь реştisә вьгьнь. Şьmә voci-  
cijo вовә қардәnijon.

Imi қәј ньzne gorә, penç одәми iv-  
rәdә vindejәдә, сәј вәzi гәtedә, ньsjә сә-  
lom dodә davardәве.

<sup>1</sup> Хьдо қәzoј.



Səgəqinə mələ ɣştəni vo mudafia qajo və xalyət doə izohot vənə vənçi sь gəv-və gəv gardedəve. Və Gudulə xanьmi guşi rəsəj. Syftə qərə bovəş nьqarde. Dasədəş tijoncə dəvijəj mande. Sьxan vənə sьfi və cəj dьl egьni. Cadrəş vəştə sə şьdoj vo Qumri vindejo şe. Şango ve. Çadəqu (vəletəgəvo) das-pocə oqьrijəve. Qumriş lizmoni tono, və tuə doj vьn vaqarde qəssəmbş doj. Əhvolotьş dьrьs omute oqarde. Nim sahat danьyarde. Di mijonəvoədə sь sьə qərpico dutəvə rəvьşinə, soqalinə qəj valxonədə ziq-vulə rosve.

Gudulə xanьm sь voqəvonə vədəvə-dəve. Visti penç sor ve qi, sь Vəvьr vəgi qəjqu xanьməti qardəve. Və vəgi şəhərədə, ço dijonədə, zen ogəte əgavij dave eəqandijvu, cəşьş nьvinde səvin vejən oxos nədəj.

Əmo ɣsət vəg qəşəng-qəşəngili zen vardedəve. Gudulə xanьmi pijo sь dəj qənizi zen vardedəve.

ɣmoni fiq qarde-qarde sь Gudulə xanьmi cəşo otəş vojdə, dьlьş təqe pidəve. Visti penç sornəni xanьmətijə ruzonьş və cəj təsəvvur oməj. Oznan harciş sь jodo beqarde. ɣsət cəj dimədə və ɣştəni əqьşti qəror ədəj gьləj təlxəti hesve. Qə, avlod, xoşvəxtə xejzonə zimoni vənə gьləj cinijə pijolə və zəmin ze, qьjomət ros qardejo və valxon peşe. ɣştə dimьş və tojqijon gəte. Dasonьş ɣştə zonosə noj, gəvьş oqarde, cəşьş vinde qarde, vənə inodqəə hьrdəni vərq-vərci oziqəə oməj:

— Vaaaj... ruzьm vaaajj... eьm vaaajj... çonьm vaaajj... ьm cic veeejj...

Noqon ɣştənьşon gin qarde. ɣştə umrədə zogo sədoşon məsə nьve. Əvən sь Gudulə xanьmiqu... Iglə sь Aqəqişi nənə, ɣştə mardə zoə səpe zogoş ziqqə zə ɣştə muş orьndənijəve. Guduli sədo sь soj soqitiş petəşəj. Gьləj həmməjəvoə dod-fərjodьş eqənde. Asvon rəməjn şivəjn. Biljon osədo oməjn və divo pərəjn. Sь hamsuəqu əvoon vin. Ham-

sua lizmoni zitono n̄štə nun əhə d̄b-  
ven əqon, s̄ surfə səpe ros vin və divo  
petatəjn. S̄ vəgi valxonədə gəvə-gəvə,  
t̄p-ha t̄p məsə vedəve. Əmo tojqijədə  
ḡləj ci vinde vedənp̄ve.

Gudulə xan̄m vənə tij doroz və, lə-  
vəş səş oz və zəmin olaxtəve. Mori  
zequ vəşəq dəşədəvin. De lampə cəj ha  
v̄grəşon vərəvurd qarde. Ḡləj cij pəjdo  
np̄ve. Cəj səşon moləj, l̄nḡb̄şon moləj,  
ov̄b̄şon peşande, damar̄b̄şon egəte, duə-  
vuləşon doj, oloxnişone.

- Вəг һы̄şqвə mandəve:

—Bimi cic ve?

Gudulə xan̄m vəštə oməvevuən və  
vəgi r̄q̄ b̄štə cəşi oqardəni, b̄štəni hə-  
nijən gon nušo dodə, b̄štə vəziəti vo  
nijon qarde qulşədəve. Əv̄b̄şon ros qar-  
de və lefvoloşnəşon qande. H̄rdənon  
vəmedəvin. Noqən s̄ qəsdo dasmol̄b̄ş  
b̄štə gəvədə ogətəve. Вəг с̄ d̄lo şojvo  
qardəve: „С̄м̄ь səjqu rəd vəvəj. Ḡləj  
pəşən nəzr qardəm“.

Əmo, odəmon vəj dijə qarde-qarde  
b̄štə dijənəvo eqardə, qəmin cijeş pidə-  
ve. Dasmol̄b̄ş cəşisə egəte və h̄rdənon  
fərjodiş sədo doj. Şin-şini vəməj.  
—b̄hh̄b̄... b̄hh̄b̄...



ciçəvonbe. Avşymə oləti poşgətə şedə.  
Cь ышть səj vьdozvonym, gədon həmə  
ыштə voşon gətə. Zaviton qejmətədə vo-  
ho. vəznədə sьvьqə ci pegətedəvin. Cə-  
mənijən zəgo ni, hogo və das oməj də-  
pornedəvimoi... Во һырдən-һəvulono  
olət-mələm vardə.

Sə əvəə dijədə se ruz talan ve. Bə-  
nem piəcьron vəštə qulьşon sipijə sima-  
var gətə vьton tьledəzin. Qinon, cь qinon  
cь huni ovədəşon peşomə, vənə sefi sь  
vəp...

Məşədi Çangir sьxan qarde qarde Bə-  
vьr vəg qəljonі və duəvul vardə; ыштə  
mizə equdəve. Əv, cь qinon həxədə mə-  
səjonьş ыштə fiqədə və çon varde. Qı-  
mri oməj cəj cəşə vədə mande.

Məşədi Çangir verdəm diq ve. Bə  
fiqьş dəgьnijə gьləjqəri vəçurəciş gəpzej:

—Di sə vəpeştə gullə qande soqit  
ve. Çəmaət və qəon dəgьzijəj. Haqənə  
gьləj gullə ovedəve. Ənçəx həmə qulşə-  
də, ыштəni və əgвоə vьrə eqandəş pi-  
dəve.

Az ыштə dəşə qəjqu gьləj gramafon-  
nym pegəte. Beşijədə cь qəjqu gьləj ze-  
nə sədom məsəj:

— Haj vьvə, mьsьlmoniş mьnijən vo-  
və! Əv, sə-muonьş oz, gьləj panə di-  
mə zen ve. Həmə cəməqu otarsə tьlə  
holədə, əv de poplingə evoəj və cьmь  
tərəf oməj:

— Az mьsьlmonim, mьnьşon əsir var-  
dəve. Bsət se mange... dijəm qaj, dijəm qaj  
Avazьzə Qətmvərvə cьmь fiq dəgьni. Tь  
məsəve cəj zen gьjədə gin vəve? Cəj no-  
mьm xəvəsəj, səhvьm qardənyve, Qətm-  
vəri zenevən. Vəštə həmtrom dijə qarde,  
əjən vəmьş dijə qarde. Zen və cьmь Iьn-  
gon dəgьni, lovəş qarde. Əvьm ros qarde,  
vardem pidəve. Cьmь həmtro və cьmь  
guşiş pьccə qarde:

„Tь cь хьjolədəş? Ьm cь dasono ve-  
şə odəmi və cəmə dumo eqandə pidə?“

— Və cьmь jod dəgьni qi, vimi cь  
qofiri das gьnijə. Xuni və cьmь vəjnyş  
zəj, cь gьdiqu zьndənim zenьm qəjnə  
pьtь-poə qardə.

Ым гәрон сәнә җәрибәҗирә иҗән тоза  
вьвун. Вәвр вәги мәҗул қарде зьндә-  
пье. Вә сәј гороҗ қи, әв ве вә хьјол  
җәве, визо әвьә иҗән вәнә панзирә нун  
де қорә вардә гьләј „еҗқи“ вуй қефин  
вәве. Сь әгыә симавари музиқи зижо  
вә изтировинә хьјолон җе.

Мәҗәди Ҷангир сь җьрәқун иҗән тала-  
ниқи сьхан қардејәдә вәштә зона equәдә  
Вәвр вәг pelarzәј вә ермәнијон мәссәви  
дьзмон додәве. Дем и вә мәҗәди Ҷан-  
гир и вьтәјон ьштә гуҗ дое зьпвьнеҗ пи-  
дәве.

Мәҗәди Ҷангир, сь вәги вә Ојумри әвьә  
мьпосивәти зьндәве, әмо, вә дим зедә-  
пье. Вә сәј гороҗ во вәг ијо соф гьләј  
җејмәтинә хәвә гәр зеҗ пидәве. Де тоза  
һәвәси зьвоньҗ оқарде, вә зона дамәј  
сьханьҗ қарде:

— Ыштә әдогән қи, вәштә сәј сәдәдә  
ве. Ермәнијон қьштеҗоне.

— Наа... дьнјо қо зогој...

Мәҗәди Ҷангир и фамәј қи, вә вәги пьрә-  
сәј. Әј во дәлорzoneјо сьвольҗ дој:

— Сис зогој? Сь дьнјо қоm қој вь-  
тедәҗ?

— Нар қој вә ги мәҗәт, ај сәдәвәј...

— Нись зьпәј қи, сисьм вьте?

— Сись вьте? Мьсылмон и қој вьтедә-  
ниҗ мәгәм?

— I қәрә гуҗь вәмьқи вьву, вини  
вәтә сис вьтедәм. Ојәдьрьҗонән қьштә.

Вәвр вәги ьштә вавоньҗ генҗ қарде.  
Вә сәј тәрәф енәмәј. Ојәлјон сәј даҗо  
егьниј:

— Соқнә?

— Ојәдьри је!.. Сь қәдьри тәрәфо ьштә  
сә сәдә вьву...

Сьрә сь вәги сижо иҗән колә сифәтьҗ  
руҗун қарде. Тиқәвьпәјән вә мәҗәди Ҷан-  
гир и тәрәф енәмәј:

— Ојәдьрьҗон һа? Зого сәмә ьм  
Ојумри җу...

— Ыштәне. Сь һәмун Ојумри җу...

— Мәҗәди Ҷангир и ьштә охнә сьханонь-  
пье де мәәнојнә әдо орохниј. „Сь...  
Ојум... ри... җу..!“

— Ојәдьрьҗон?

— Ојәдьрьҗон!

— Qəştəşone?

— Cəj çonbşonən sə!

— Qofiri?

— Lap qofirə, qirvon!

— Gəjədə?

— Ne, roədə. Сыгьлэ дэдэ се ерма-  
nimon gəte. Сь Ојэдьри ваşvilit cəvon çifo  
veşe. Zogo cidə və gьjə şeјədə ocьnijə-  
şone qəştəşonevən... Mətarə cəj xuni ы-  
tь vьvə zəminisə onəgətij. Сь gьləј əvə-  
zi, сь seglə ruşmon və mu qarde.

Məşədi Çangiri sьxan qarde-qarde  
ыştə qətori zijədəvə çivonьş odьrnij. Сь  
ыştə cəqmə qьnço və xun vi əvəvə gьləј  
qoqəzьş bevarde və mijonəş şьdoј. Bilet,  
vəpə muqəddəsə qəvi cijəј. Nьvьştəјo-  
nьş sьvə nahandənin vəve.

Bəg viletі vəştə das pegətejədə tarsьş  
hiss qarde. Xuninə vərəqon hьşq vən  
və gardon ogardəvin. Сь Ојэдьри vəјən-  
dьvьzənə sifətədə сь magi tizə nangь-  
ron rizьş qardəve. Ləzəvьnəј xьjoli vəpeş-  
tə vəgi ыştəpədəş şoəti hiss qarde. Ros-  
ve vo məşədi Çangirijə i voşqav tovso-  
nə angьş varde.

— Во воқəvonə qinəјə soqət omə.  
Tьsə əziz qom qonəqьm baharde? Də-  
mol!

Qəјvə quəve. Oјəmbəri nəfəs emande-  
emande və dьlə dəşe. Və məşədi Çan-  
giriş das doј. Hol əhvol nьqardə cəj  
təviliquş macə qarde:

— Həni rohət vəhьtem? Dugələvozə...  
qinə qələgь vьrijevu? Vəştə dasi cavom.  
Zogo vьzьn dьnjə vətmь peşqəşь qardə.  
Əv, сь məşədi Çangiriqu çəvov cəş  
nьqardəј və vəgi odjəsəј:

— Vinde qi, aj vəg, vinde qi, vətmь  
vьtedəm əhəştinim; əhəştinim сьtmь zen..

Çumlə onoroxnijə ыştə calə qoloş və  
zəmin equəј сь dьlo zьne nьve cicsьş  
vьte pidəve. Və qolo vo lampə oquşjəј.  
Əј ыştə çumləş toјqijədə oroxnij:

— Ъm nomus vətmь hərom vьvu,  
əgəm məşədi Çangir nьvuən ыştəpəј rəј-  
do vədəјm tiqə-tiqə nançənim. Vətmь  
avazьz vəvьten. Əli xun hese.

Bəgi təsdьoqьş qarde:

„Tь ə pəhlivoniş eşiş və xandəq  
Şəhidanь qaj penço həzo vəzəq“.

Məşədi Çangir sığaj:

—Ne oşno ım məsxərə ve.

Qonəqon şəvərəştə Bəvır vəgi ıstənədə qıvvə, cıvonəti həvəsş faməj. Ros ve oftofə-ləgənyş pijəj. Das-dimşş şbşte. Bştə coxoş taqarde. Sahati zənçirşş və sinə zəj veşe.

2.

Сьмь vajə xəvə xəjli vaxtnəqu nımtə qıməş və larz vardəve. Qumri imi məsejədə, dılyş cı sinəqu veşe və sığı dıni. Zogo vızın qı, əvşon və nıqylə dıjon vınyşon şıdoj, varzə vandonyşon cəj səpe ecyıj.

Əv, ıstə pijəj nomi gətədə (tosə ısat əj cımь pomşş gətə nıve), və ıstə vəfojnə həmro dımo vənə ləjsoni vojdəve. Hırdənən ojevə mandəve. Cəj nənə hic zogo nədəj. Cəj hic anə pevaşte egneş nıve. Cı Qumri qəm cəj fəloqətisə gon ve. Əv, mag orzu qardə; əmo pəjdo qaj zındə nıve. Bandon sıq vəp vənə cəj dılo ehaştəvəj gonə nəfəs se-dəve.

—De səlomətəti vımand. Hırdənıqu moqət vıvı!..

Ve vaxt ni. Co mang və nav zıvşşədəş sıftə qərə cı ıstə xejzonıqu cı əvşə cıvonə pşə oxnə aspardəjş ım vəve:

—Hırdənıqi moqət vıvı!..

ımoni və fiq varde-varde Qumri vəmedəve Qəm, qıssə, mıhıvvət, vecizəti: cı Qumri zımoni təşqıl əqə cı ımınbin. Vəşijənətijən cı jodo veqardə vəve. Hırdən, cı ıstə nənə təjə ijən ovıqijə pştonon didə vəmedə, vəmedə pesıvnedəve.

ım matəmi, dijədəş hic cı dəgeş nıqarde. Və hic qəsiş təsir nıqarde. Əncəx „millət“, „vətən“i şuari ədəşə və ros-və cəp ətoznijə-əştə aspon cı Qumri nolə məsedən məsxərə qardəvin. Qumri dardi famə məşədi İslamən hic dılə cı qarde zınedənyve. Cəj vənə vıvə əziz əvşə dılpijə həmroş cı daso şəve. Əj ıstənyşş gın qardəve. Bştə zen Telliş pegətə və Qumri dılvandı dojo oməve.

ım şango Telli xorəqşş patə vardəşve. Hırdəni ıstən ogətə Qumri rohət

vadoeş pidəve. Bəvər vəg de Sərbqinə  
məlo vo səvəsəloməti doə oməve. Tosə  
nyşte məlo fatyhəş doj. Həməj ыştə ы-  
vutonьş lovnij. Soqitəti ve. Nic qəsi dama  
vedəni, ço qəşьş məse pidəve.

Bəg ыştə xoşvəxtəti nijo qardejo, di-  
jənonьş eqardə, ыştəni qəmin nuşo do-  
eş pidəve. Hələ mumqun vьvu i-dь tylə  
asən eqarde orzu qardəve. Ыm və Qum-  
ri xoş əvoj.

Ыştə giş qulisə noj, dasmolьş bevarde  
ыştə gəvədəş ogəte. Bə zəmini dijə qarde-  
qarde, vənə vəməqəson etoxəj, vьniş pe-  
qьrniş. Bə Sərbqinə məlo zogo oməjqi,  
сь xejzoni matəmi və vəgişən təəsir  
qardə. Bə cəj gorə, ыştə sьxanьş ogəte,  
ыştə cubuqьş pesьvniş cəj duəvuləş ver-  
dəm vadoj. Tiqəvьnəjşən cəş qarde, və  
zono daməj damə ve:

—Qinəma, qussə mədə. Qull nəfsin  
zaiqətil movt. Qəderьş сь qofiron dasədə,  
dini roədə mardə. Ruhьş vəjştədə de cə-  
mə ədon və içoje. Səv vьdə, cəj valə  
sə səlomət vьvu!

Bəgi əvьş təmom qarde.

—Cic və qussə qardon. Qəderьş mar-  
də əmə qi, hesimon. Cəj əjoli nomus cə-  
mə nomuse. Bə milləti roədə əmardi  
çoni qьvon vaqamon. Əhaştinimon tiqə-  
vьnəjən tь qoroq vьdəşij. Nic vəştə və-  
çən məsən. Cic və vəgəm, canə çonə-  
dəmon çon hese...

Bəgi ыştə sьxanьş dəgeş qarde:

—Merd ve qejrətməndə çьvon ve.  
Cəj nom zьvononədə vəmande, cunqi  
milləti roədə...

Telli, сь vəgi sьxanьş cəj gəvədə  
ogəte:

—Ehh! Aj, qətto, və jətimi çon-çon  
əvьt ve vəve, nun ədə qam... Qaş nə  
Qəderьş mardəvəj, nəən milləti cəj nomьş  
dəşəvəj.

Ыm, və vəgi rьq oməj. Coqnə jəni  
və jətimi çon-çon əvьt? Ijo sьxan ədə  
qəttoj oxo....

Jasə vьrə ve goroş əj namə çənovьş  
doj:

—Ha Telli, ha Telli! Oxo qoj dьlədə  
əmənimon. Əmə zьnedəmon: oxo əmə



zъnedamon qi; Qjædъr canædæ votъs æqoræ  
ve, merd dæræsæ æqoræ ve. Millæti roædæ  
ьштæ çono veæşьæ æqoræ ve. Əvæn væmæ  
oşqore qi, съ mærhumi nom въ sahat  
qubernati huzurædæ nъvьштæ вæ. На въ-  
rædæm vьтæ ozræn vьtedæm. Bьdæ ьштъ  
şu mæşædi Islamæn vьmæsь: сæmæ æqo-  
ron vænæ Qjædъri qejrætmand vьvun qo-  
mon ve вæ na væşe. Əmo съ fojdæ  
qi, vejni lævæ dæve qardæ. Asæ vetъrne-  
dæ...

Mæşædi Islami famæj qi, væg вæ cici  
işoræ qardæ. Orusijætædæ æştæ davlæt-  
mand-qosivæ dævequş mæsæve. „Palşavet“  
vьтævæ gьlæj çuri odæmon veşæn qi, вæ-  
pe qosiv davlætmand værovær vьvu. Съ  
ьm съxaniqu vægon rьq omedæ. Zogo  
съxan æqæj qujdæn вæ qumæ daqandæn.  
Mæşædi Islami zьnæj qi, væg „asæ dætr-  
nedæn“ vьтæ вæ qi işoræ dodæ. Pijæşe  
ьштæ çoni вæ qьc vьgdætь vьvьtь:

— Oşno şat vьnъştæmon særos gæp  
vьzænæmon, hogo съ palşeyeti vьtæj du-  
ze.

Bimijo ьştænædæş çæsoræt hiss nьqaj.  
Jasæ vьrædæ coq ni, вæ Qjumri qefi nь-  
gьnejo tamъş ze. Ijæn „palşeveti“ съxa-  
ni coq zъnedænъve. Ыm съxani ævьş ve  
mæşqul qardæve. „Davlætmand qosiv вæ  
rovær vьvu. Bьvu... Ыm съxan vænæ qь-  
zьli съxane. Imi ævьton sof rosæ съxan  
qardæn. Əmo ьштæ nomi „palşavet“ noe  
qoj xærov qardæ. Вæ cici goræ palşavet  
vьvu oxo, вæ rosæ съxani vocicijo palşi-  
va vьтæ vьvu?“

Mæşædi Islam ijæn вæ cæj goræ mæsæ-  
læ eræd qarde zъnedænъve qi, ciciqu zo-  
go aqьlmandæ odæmon væştæ gьlæj coqæ  
nom pæjdo qaj zъnedænir. Əv, fiq qar-  
dæve: съmьquşon хævæ sævæj vænæ vьli  
nom ænæjm. Næ palşavet ænæjm, næ ozo-  
dæti, næ millet, nææn qi hurrijæt. Ənæjm  
„adolet“. Əjæn vægæm nьqon ænæjm „du-  
zæ qo“ jaæn qi „hæxæ ro“.

Hæmæ vьтæ ævьon æmæsæ, æmo mæ-  
seş nьpijæ Qjumri ьштæ dimъş вæ divo-  
gætæ nijonijæqьle væmedæve. Ыmrüz съ  
mardæ se ruz tæmon vedæve. Telli съ  
Qjumri jæxæ davaseş pijæj. Əj, nьhaştь-

şe. Məşədi Islami de işorə „qonьbu“  
vьtьşe.

Bəg floni vəpeştə məşədi Islami və  
Qumriş vejə dьlvandiş doj vəştə qə quc  
qardeş təqlif qarde. Qumri rozi nьve.  
Сьтмь ruşnə onьqьşnejo nьmz ijən toj-  
qijə qumədə zijeş məsləhət zьnəj:

—Ne, Islamə vьvə, az şьməni vənə  
pьə qəj zьnedəm. Əmo oznən coq ni.  
Cic və sə-cəşьm səloməte, qənizəti va-  
qam ьştə hьrdəni ovəgətem. Ve rozim.

Bəg сьтмь „mardə“ vəpeştə vəştə orzu  
təsənini arzьni jolijən zogo şəq qardədə-  
nьve ijən jəqьn ve qi, nəzьgьş və qəvul  
gəsə. Сьтмь сьльми veşe cəş qardəvəvu-  
ən ьştə hozoəti vьredənьve. Сь Guduliqu  
və nijoni tədoruq vindedəve. Haqənə və  
Beqoj dasəmoli fəti dodə vo Qumrijo  
vьqandəve. Naştə qərə fəti vardejədə  
Qumri və Bəvьr vədişən dьzmon doj və  
Beqoşən. Beqoj pijəşe vəj gьləj gьrmoç  
vьzəpь vьvьtь qi:

—Bьştə gəvi təmiz ogət. Berdəm „hiii“  
qardьşe. Bə fiqьş varde: „bm həni сь  
əqorə zen ni. Bəvьr vəg imi voştəno

ogatedə. Bəməse, və сьтмь pusi сьтмə  
dəvəze“.

Nunьş ogordonij vardьşe. Bə vəgi  
xəvəş doj:

—Nьsəşe vəg, vamьşən dьzmon doj  
qi, i qərən ьqьn məgard.

Bəg pərt ve. De ləqə сь Beqoj ləvə-  
səş zəj ьştə dandononьş egəte:

—Bətьnьm nьvьte nuni vьdə voj? Xu-  
gi zoə voci nəqqoləti qardəş qi, dьzmo-  
nən vьsənij.

Bəg ьm ləqə və Qumri rьq ne, hə-  
mən və Beqoj ьştəni gьno gorə zedəve.  
Bə vəgi zogo omedəve qi, Beqo, və  
Qumrijən vənə ço zenon zijod-qamə  
sьxan vьtedə. Bə cəj gorəş gьsdoqəti qar-  
də əj de ləqə zedə ijən vərq dəspardəve:

—Bə xugi zoəm həzo qərə vьtə qi,  
sьxan məqə. Nuni vьnə, ogard zogo.

Peş əj Bəvьr vəg nun, xavzə ijən ço sov  
qat vьqandəjədə Beqo vəştə qə vardə  
tam-tamizlə dəgordondəze. Bəg xəvə gə-  
tejədə tiqəjən de təəççubi vьtedəve:

—Bə qətto çon, vo Qumri cic vьqan-  
dədəş vəştə cəş dəfьrsьnedə...

Bəg sь xəvəqu ve şo ve. Peştəpur ve qı, sь Qumri sə „və əlhədə sьq dьnıjə“. Nənəş nьmıjo sь vəşijənəti. Şiri və ro bava. Nun zəgo cıje, rьvosı şır vaqa.bm dьnjo nunovcıjəxonəj. Вь vьzən ha-vьzə-nədə qı patedə, qı evardədə. Həməj pıdə tənue sədə vьnьştə.

Сь Beqoj zen Fizzə oxnə zəmononədə vərq şən qardəve. Xəlx təjə nun pəjdo nьqardejədə vəjo səvə-səvə angьome-də, purə dasmolon omedəvin. Beqo vəvəvə nьştədə hardədə, ьştə xərtə tozə qardə vьtedəve:

—Vəhə vьdə vьşu aj cərcı qınə. Qıbs-mət vьvu sь vəgi vəjədən raxs vaqaş. Əvəzəş vevəşe. Cəmə luz si vьvu, sь zijədə əmandı çonьş veşu.

Bəg Beqoj sь pristovi tono vьqan-dejədə əj ьştə 8 sinnədə zoəş vardə sь vəgıquş xahiş qardəve qı:

Aj qətto, və Qumri rəsənin cıсь vьvu və vь gədə vьdə vovə. Arxəjn vьvi. Cəj qajdə mьsə coq zьnedə.

3.

Hoçi Husejn soj sь cəşo dəvonedə, ьştə dьlədə qejmət nodəve. Dьminçi qə-rə sь Qumri tono omə cəj sь qəjqu ve-şe tələv qardəve. Qumri lovə qardə, to-sə pozış mehlət pıdə: hoçi dьştə igьlə dası ьştə calə rişi tьrnedə, vəglə dasə-dəvə təsvı gordondə, vьtedəve:

—Balə qınəma, vını vəştə, vevə zen ve coqnəjm hьrmət noj qı, 10 ruzьm damə nьqarde. Vəpe da ruz cımi və na soon təhvıł doəvəj, de şəriəti, votedəş de şəriəti, de zaquni vьvьtoş oznən extı-jorьm hese qı, şьməni və beton eqəm. Az əvьm pıdəni. Сьmь vıçdan qavul nıvə-qa. Ənçəx qı, som və cərcıjon havatə. Vəpe veşi. Xьdo rəhmət vьqo Qədyr mandəvəj az ьştə həxьm xəjlı vaxtnəqu səve. Və vevə zeni cıсь vьvьtij? Namusьş vəmə vərəse. Сь da ruzı qırəquən da-vardəm.

Сь vəgi əhvolot zьne nьve sь qonço və hoçi guş rəsəj. „Arifə odəm“ ve go-roş məsələş faməj. Həni və Qumri soj

nez mandeş çuruæt n̄qarde. Fiq qardə-  
ve qi; „həmə ije, vəjə vejədə Qumri  
quc vaqa, ve dave-şave so c̄m̄b̄ vəve“.

Bo vəjə şiddətinə hozoəti şedəve. Bəg  
Gudulə xan̄mi və das vardejo ʔştə da-  
sədə oməj qardəve:

—A qinə, axmax məvi, əj qəniz var-  
dəm. Əj vət̄ qoməgci vardəm, voçi gi-  
zə fiq qardəş, şit nim qi, c̄ əqorə zeni  
vət̄ to-tuş vuəm.

Gudul c̄ s̄yqəsə t̄nd vəve. Əv ha-  
qərə merdi hənijən vərq zəhərin qajş  
pidəve:

—Har qələti qardəş v̄şi v̄qə vət̄-  
nən voqəvoni qinə vəv̄ten, aləmi volo  
qardəninim.

Bəg və v̄ eetyrozon, hec əhəmiyyət  
dodənyve. Qədyr mardə vəveştə vəg mə-  
sələ həll qardəvə hisov qardəve. Əv,  
„vənə eli-şəmadəti adəti qo vində vəpeş-  
tə“ Gudul cic qaj əzni? Və vərq eḡno,  
hərdənon ejəqəj ʔştə p̄ə qəj şəninve.  
Bəg Qumri və das vardejo vərq qulşə-  
dəve. Cəj tonə çurvəçurə odəmon v̄-  
qandəve. Odəmon əvojn i çurə fiqi, har

qəs d̄ştə ifodə ijən d̄ştə ədo gəp əzə-  
nij:

—Ç̄vonə zeniş, vənə v̄li çəmol̄ he-  
se. Vevə əmandiniş qi, c̄ zəmonəj?  
Merdon ciciqi haqəs co-pençi vardədə.  
X̄do m̄vorəq v̄qə. Səj eroxon vəzi  
v̄şi. Tosə səj v̄vu...

Vovazinə ijən gardinə ḡləj rozə şəvə-  
də Qumri vəmedə, c̄ Səryətinə məlo  
qələm çyçy qardə, vənə cilə şat-şur, de  
doroza hərfon qəvin n̄v̄ştəve. Bəgi as-  
pardəve qi, „və qinə xoto mədyənən. Və  
cəj qəvini canə v̄v̄to mol-c'avlēt də-  
qandən. Hesenim və cəj q̄v̄le“.

Qumri, t̄le, əj və qəmənd dəəqan-  
dəqəson daso perəxeş pidəve. „Şedənim,  
şedənim, m̄ şuəm pidəni, ʔştə hərdəni  
jol vaqam ʔştən...“

bm s̄xanon vənə neci dasədə p̄t̄-  
roə əv̄ə pəsəvə sədo veumi ijən veqo-  
məg ve. Əv, tosə ros ve zenə cəj qə-  
şo gətədən „toxtəq qardəvin“. Cəpələ  
Sojəv̄z eənəmiij və Telli guşi plccə əqəj:

Qinə vəpe v̄v̄t̄m̄ oxo. Sijoruzə merd  
ç̄von n̄marde vəgəm? Ç̄mo c̄ d̄lo

məşoə toonbşən rozij. Bo cicijoən rozi  
nıvu? Baxtəvər və purə hozoə qə şedə,  
və ozə qəjbə, və xanıməti şedə.

Telli hostə, əmo de qətijə ifodə cə-  
pəli səhyon gətədəve:

—Əj mьqu xəvə vьsən. Az zьnedəm  
qinə cic qəşedə. Bo vəgi vinde cəşbş ni.  
Cəj şuə və gudaz ədən, vьtedə, ə xugi  
zoəj. Əmə cь zьnedəvimon qulluq cice,  
gьjə vəqə—Qjadьr vəqə. Zьvonbş lol əvь,  
lьngbş arşijəj nahaştьşe ьştə qosibəti  
vьqəmon. Bədvəxtьş dьco qarde, və qь-  
zьlə gullə vəş vьqande.

Telli cь Qjumri sьxanon, vənə Qjumri  
ьştəni de nьfininə, əsutə zьvoni vьte-  
dəve.

Sərgəqinə məlo qəvinə qoqozi onoroх-  
nijəj ьştə cəşbş iqərə və dьlə qəjbə  
dətovnij. Şinə caj cəş qardəve. Vardəqəs  
nьve. Dьştə adəti eqьrəj.

—Бһһь!..—ьһһь!..

Qoqəzi zijo omzənə qolbş qəşəj. Cəj  
qol və anğyl əgьnə qəşь oşedəve. Vənə  
gangəli gьrd ijən və qəşь porinə həj-  
vonijən oxşəş qarde əvij. Qinə vəqil cь

Telli ijən zoə vəqil cь Cəpəli əvəzədən  
və qəvinə qoqəzi qolbş qəşəj. Qələməş  
və zəmin noj ьştə dasbş vəjəndь dəsuəj,  
cь eqьrequ gьləj cij venbşəş faməj, vənə  
asvi şivəj:

—Imha-ihahah-ihah.

Həmməj cəj sədoş məsəj; əmo nьfa-  
məşone, və cəj goroş qi, və zenon mə-  
əlum nьvə gьləj ci hesbe. Ənçəх cilə ca-  
vuli əgəvə səpe cь çadəqu dəəvardə mə-  
şədi Islami faməj qi, məlo cicbş pidə.  
Dandonbş vəjəndь dəsuəj, lьvutə zijədə  
mьr-mьrbş qarde:

Нььь... Ај qofir! çəvьş qam gьnijə. Şive-  
də.

#### 4

Cь vəgi səv damandəve. Əzizə ruzo-  
nədə, idə vədə, qoj oroxne fiqədəve. Cь tə-  
qə səviqu tiqəvьnəj və şəq dəşe goroş,  
və Cəpəliş tos doəve noe. Fol nuşo dodə  
ve qi, „cь ruşunə astovə de qərvon quşi  
tuş ome lap xoşə səhate“.

Oxnə coşənvə şəvi vəgi və fəqьr-fu-  
qəraş şəş əvbosi pul vaxşьpo qarde. Bə

Beqoş dəsparde qi, qılando cı qəj peştıqu  
vısutı. Şango tojqıjədə şəhlə, duəvil  
dınjoş gətəve. Qalı fışəng qıandə, qalı  
qıjə zedə, qalı vəsə vonə-qulə peşedəve.  
Hırdənon zenon vaştədən qu-qələg da-  
qıandəvin. Beqoj cı şənə tıqədə i cıngə  
şəhləjnə tıjəş pegətə və həvoş ros qar-  
dəve. Tıjə sute-sute otəşə poon vənə qı-  
zılı və zənin vılo vedəve. Bəgi das-  
mozış gətə və qəj peşt şe. Cı coşənvə  
otəşısə vaşte ıştə vəxti oqardeş pıdəve.  
Bıştə dovnonış vəştə das gırdə qırdə, zı-  
vonış oqardəve. Dıştə cıvuqı cı qılı  
səj nıymz qırdə, və ros-və cəp vaştədə  
vıtedəve:

Вьваşt—emi coşənvə,  
Вəxtım ovi coşənvə,  
Сылəm emi coşənvə,  
Вəxtım ovi coşənvə!

—  
Dardı-dozyım ni vıvu;  
Вəxtım toleyım ovi.

Əj, qılco ənvə mərosimış coq dəvo-  
ne gorəş ee'ımodış zijod ve. Cı ıştəqu

rozıjə holədə ıştə nuə olətış təqarde cı  
gıləj qəjbəqu vo guş eqəndejo şe.

Bə vəjə se ruz mandəve. Cı vəgi həm-  
ro-həmtuşon, dusonış cı duəroə dijən-  
qu dasə-dasə omedəvin. Cı şəhəro xa-  
nəndə hele qırdə vəve. Bə Gejcaj, və  
aşıqə Ələsqəri dımo odəm şəve. Cı  
zenon mıjonədə gəp zedəvin qi, və qət-  
to vəjə pristov ıştən vome, cəxırən və-  
sen.

Gudulə xanım qıjomət ros vaqa, və  
qə zəgo cı haştənin nıvejo qəsəm har-  
dəve. Bəgi əvış tıqəvıjnəj hırd qırdə-  
vevuən vəsə omedənvəve. Gudul dı ruz  
ve qi, ıştə hırdənonış gırdə qırdə, cəj  
daj nəvə hisov əvıə Qan Sari qəj şəve.  
Qan Sari ıştə vıvı qıne cıne əziz vıgə-  
təp, və vı vəzıjjəti tov varde zındənvə-  
ve. Cı vəgi cəşo enıgınejo və Gudulı  
lovə qırdəve:

—Bəştə qıvon vıvı qıne az maşgıvəj  
çənov dojqəzınim. Beşi vışı. Cı çə qəsi  
qəjqı vımand. Bıştə xəto rəd vıqə.

Вı tangə vaxtədə Gudulə xanım və  
qəm rə şe əznıj? Əv zınedəve qi, de dijo

beşe şe, və vəgi hic gyləj ci əqəni, vərəqs  
сь vəgi das-po овəве, de rohəti ыштə qoj və-  
vinde. De vəjə-dəsqo Qumri və qə vava.  
Hələ cəj çehezə lef-voloşnən, qymoşə  
olətonən ovəqa evəqa... Ым səhnə vəştə  
fiq varde-varde Gudulə ханьми vəşьş gə  
te, ыштəни сь vьrəo-vəvьrə equdə, nə har-  
də, nə peşomedə, ohnolə qardəve:

Imi vəmь tuş əvə ыштə qə хərov вьвү.  
Ньрдənonь de vəngьvozi вьmandь.

Gudulə ханьм сь qoj nətiçə cəş qar-  
də, hic ньвү vəjə şəvi gyləj fəloqət və  
əməl varde fiqədə ve. Qan Sari сь tar-  
siqu mandəş ньznəj, сь qojqu ыштə  
хəвə vejş ньfamovnejo во „gocə“ tumo  
qaj vonə və Quri qəno şe.

Сь Qan Sari zeni tovьş varde ньz-  
nəj:

Бsət qi zogo ve, əmə वोştəno хərovə  
pəjdo вьrdəmon. Zədojvü?

Gudulə ханьми namə çənovьş doj:

—Сьтьнqi pençruzəj, хьdo qonəqim.  
Вунum və səjьm cic vome. Novə vəştə  
əzijətьm əđьni.

—Penç ruzə, сь penç ruzə? Ыштə şu ru-  
zədə vətasve və gyləj vand vəве, тьнən  
вə qəjvon evəđьneş. Ым сь qoe aj vəş-  
тə qьvon? Əməhon zogo cimon vindəni.  
Təvçijə во zejədə hic səlom dodənijon.  
Бsət cic ve qoməti və mijonəvo oməj?

Gudulə ханьм və вь təhnon tovvar-  
de əvəzi vəştə qə ogarde vənə darzəni  
vəştə şuə cəş dəşeş qət qarde. Ruzi maş-  
tə vəg fьs-fьs qarde-qarde сь vьrəo əş-  
tejedə, Gudulьş ыштə tono hьtə vinde.

## 5

Сь vəgiqu хələt cəş əqə sipijə sə ze-  
non, ha dəjqə vəsə və Qumri qə omē-  
dən, vəzьdo ньştədəvin. Vəj тьvovəđ  
zedəvin. Cəpələ Sojəvьz во şolə cadrə  
vəzji qardejo vənə santuri ovedə vive-  
dəve. Zenon вьton-vəton dodə vənə qo  
sojvi və dьlə dəfьrsedə, və petonə sə  
davardedə, həməjсə varz sьxan qardəve.  
Maştə onьvəj сь Qumri tono oməj. I qisə  
Xorasanə хejnə, ətьrə sovun, ətьr, pu-  
dur, fitə-xətifəş vardəve. Qumriş danşan-

Съ вәги сьханон де һәзо çурә  
әдо вә Ојумри роснедәве:

—Вә Ојумри вәвѣтеш қи, сьмь çони  
һәмәј вәтѣ қьвон. Әв дәһлизәдә дәнѣштѣ.  
Az әвѣм дәнѣштејәдә вәгәм қардә.  
Şango quссә Ојумриş епуşнијәве. Нә-  
во рьнд вәдә әј һьрд қардеş пидаве. Әј  
нә қәдә нѣштеş пида, нәән соәдә қәро-  
гьş омәдәве. Тојқи дарşижә ве. Faxirә  
туәдој вьнәдә гьқ-гьқ қардә һәнәқ қар-  
дәве. Ојумри саçәдә во фәти патејо қижәş  
сәноәве. Ознән сәј дьли гьррәş дој. Ъштә  
нѣштә вьрәдә вә фиқ şe. Съ Ојәдьриқу çо  
әвѣә рuzон, әвәсорә маştә вә сәј фиқ  
омәј. Съ Ојәдьри şоә mehribanә сифәтѣş  
ѣштә сәşә вәдә вә çон varde, de хьјоли  
офәјә ѣштә дьлпијә јо вә сиçони vindeјо  
ѣштә сәşьş вә i ньқәти дәтовни mande.  
Dijәş қaj, dijәş қaj. „Во ciciјо inson ѣштә si-  
јо ruzon дьштә dasi вәрзonedә? Ъм cice?  
Во ciciјо ть Ојәдьри сәş әдә фәлоқәтѣм  
нѣvinde. Во ciciјо дьштә dasi әвѣм вә  
қьзьлә gullә вә вьқандә? — „Vamәдә,  
Ојәдьр вә mag şedә, vamәдә!...“ Вә сьмь  
гуş гьләј zogo рьссә омәвәј, Faxirә вә

сәј роон şоәдәјм, ѣштә қәşон вә сәј ги  
еәқандим lovә әдәјм“.

Ојумри фиқ қарде-қарде дьльş sijo ве-  
дә, вә сәј нәзон pardә еқандә вәдәве.  
Şәv вәнә çojlini tarsin ве. Нәмә һьтә-  
вевуән вә сәј гуşi сәдо оmedәве. Ъштә  
hani rohәtәti, zivьşi ijән umi gin әдә  
нәнә дьштә valә сә-вәсәş доә вә şәvi  
fәrјodi гуş еқандәве. De ciқи һьқми ву-  
вән, ovььми, avоньş дьрnij zәminьş de  
şьтә ruşnә sipi қарде. Ньрдәни вәреş  
dijә қарде. Вә нәнә zogo омәј қи, umri  
ruşnә, вәнә оquşijә ziқә mutә oxнә қә-  
рә virisgijәј. Әј сь ovььмә şuaon zijо Fa-  
xirәş вәштә вә egәte һьте...

Съ Ојумри dard қојм ве вә сьқ огар-  
де. Вә Вәвьр вәги тәрә гьнејәдә, те-  
ron sijәjn. Ојумри пәре вә osmonon şe.  
Нәşi vilatәдә һуşинә тәрә сәре нѣште Ојә-  
дьрьş сәş қарде. Ојәдьр de şuaon ерѣzi-  
јәј омәј. Ојумриş ѣштә дьлисә egәte. Әв,  
оqәhr омәј ѣштә sijo ruzonqu şiqajәt  
қардеş pijәј. Ојәдьри вә zivьşi puri дьштә  
сьрә ѣштә дьли pijәј dimьş ruşin қарде.  
Faxirәş вәнә dasә qiзә вәштә сә noј.



Օյումրի՛ յաճտա՛ յաճտա՛ քաղաքի. Պաճինա՛ աստի  
առօրնայ՛ յաճտառօրնայ՛ յաճտա՛, յաճտա՛ յաճտա՛  
նա՛ յաճտա՛ յաճտա՛ յաճտա՛. Օյումրի՛ ի յաճտա՛ յաճտա՛  
յաճտա՛. Մաճտա՛, յաճտա՛ յաճտա՛ յաճտա՛. Օյում-  
րի՛ յաճտա՛ յաճտա՛. Մաճտա՛ յաճտա՛ յաճտա՛, յաճտա՛  
նա՛ յաճտա՛ յաճտա՛ յաճտա՛ յաճտա՛ յաճտա՛ յաճտա՛. Օյում-  
րի՛, Օյումրի՛ յաճտա՛ յաճտա՛ յաճտա՛ յաճտա՛ յաճտա՛ յաճտա՛  
նա՛ յաճտա՛ յաճտա՛ յաճտա՛.

## VIII OGARDE

### 1

Az sь sajxonəqu veşə vəpeştə ʔştə-  
nym gin qardəve. Bəştə ro sərosvim, şedə-  
vim əmo ʔştə və qomrə şe zьnedənyvim.  
Bь jolə şəhərədə sь ʔştə zijodə odəm  
vəm faməve. Az və şəhəri ijən və odə-  
mon jod cidəvim. Əvon sə vəjzi, rьqin  
davardən şedəvin. Qalijən vəmь dijə qar-  
dəve. Bь dijənonədə az gьləj nьqьlə qin,  
jaən gьləj telə istehzo famedəvim. Sь  
gardinə roonqu sьs əvьə sь asv ijən qə-  
tь pijo, sь langə qonqə arşijə pençon-  
qu, sь qəjbəş oсьnijəvə dərvozonqu və-  
mь səqandəvə ьm nəzon, mьnyş həni-  
jən və zijodə tas-vas dəqandəve. Vəmь  
zogo omedəve qi, sьmon həmə ja mь-  
ni ze, roj qənoədə qande və tul dənoe,

və qərpiçə ərəvon dylə şodoəşon pidə,  
jaən de istehzo s̄redən „və şəhərədə s̄  
nəvedəş?“ v̄tedə. S̄m̄ s̄ədə həzo çurə  
x̄jol gardəj. „Qom tuş vardəni“ v̄t̄-  
me. „Və cəj gorə qi, Qumrim çojli haş-  
tə oməm. S̄ dorozə muj ah zəminədə  
amandni. Əv cəş qardə, əv s̄ intizori  
dylədə tasedə. Zogo ve-ve az və cici də-  
s̄qom otəş vəve. Az ruşnə vinde əz̄-  
nim“.

Və şəhəri ro, „Çəvrə gəv“ v̄tə əv̄ə  
v̄rə oməvim. Bm̄rə s̄ d̄ v̄ərəqi çə  
əv̄ə v̄rə ve. Və pe dijə qarde-qarde i-  
ijənd̄ egətə qumon, duəviləjnə gylfon,  
r̄zijə v̄zoron, ənçəx minoron, de loon  
lonə eqandə pijə cinaron dəvijə mandə  
şəhər cidəve. Zogo v̄z̄n vaxti hesivən  
vənə həvoədə vuməlarzəvəj qə-vəon i-  
ijənd̄ s̄pe emən, va, voşi quə xərovə  
divon və zəmin dəsqəve. Gardin, təlx  
ijən vuəvuləjnə həvoqu omzənə sədoon  
omedəvin. Ənçəx s̄ şəhəri ufioqon pamuə  
gullə sədoon oşqor məsə vedəve. Bm̄  
sədoon s̄ qi v̄, s̄ gyləj əmardə odə-  
mi minoçoti qəşedəve. S̄ n̄mzə qu-

mon zijə və fəloqət d̄s̄o əv̄ə s̄ qom  
xəjzoni v̄ besəti xəvə və vandon sinə  
n̄v̄ştedəve. Şəhər vəmedəve.

Zitono s̄ çəvrə gəviquş gətə poqəjn,  
ruşnəjn, ozəjnədən təbiət dinç vedəve.

S̄ Qovi ovonədə peşomə jol əv̄ə  
ç̄vonə qonəqon, və jonçəjnədə vemə  
huşə oşedəvin. Ve qərə s̄nijəvə zijələ  
leqon oznən havz-havzi d̄də avşmə  
məqəgand̄mə muon ʔštəni və qəhrəvo  
ranḡi zedə, panə ijən qalina livon zijə  
nijo əv̄ə xavzon s̄mənə qi cəş qardə-  
ve. Qələmon n̄qəjnə ranḡ zedən, s̄ Qi-  
rişdovəjni voqiqu qampotə v̄ omedə,  
və voqi sipijə, dorozə divoon dən̄v̄z-  
gijə ambuə doon ʔštə xolon və qəno  
eroxnedən, zogo v̄z̄n və rojqu dəəvar-  
don təqlif qardəvin:

— Bahamuən ambu vəliənən!

Qali qərə və xolon guş ədə vedəv̄-  
ve. De qin, qussə əş̄ə, de veumijəti  
ogardə odəmon sə və osmon ros vedə-  
n̄v̄u qi, s̄ zardə ambu təqlifi n̄məş̄?  
Doon ərəsə, zardə, purə, ovinə, şinə am-

... de enmoli və zəmin vadodə, ro əşş-  
onən ым лəzətinə mivon vəştə dandon  
qəşejədə nə еə doon, nə və xolon dija  
qardə, nəən səq vibi vьtedəvin.

Zəgoşən vedəve qi, vaştədə xoli pe-  
sьndəndə, сь vəvolə doj qəşь-pori arьş-  
tedə.

Az, və вь ozə vьrə—və сьмь ьştə  
ufiqonqu varz mandə həmoən beşejədə  
ьştənədəm gьləj sьvьqəti faməj. Po pe-  
gate, və doonьş de cətinəti vьznijə əvьə  
di rəsem pidəve. Imi qarde zьndənyim.  
Nimə sornə səfə vəpeştə təjə das, роəvo  
və qə ogarde хəçolət qəşedəvim. Qəən  
ymeha сьмь сəşi vədəj. Faxirə jol və.

— Dədə!—vьtə vomo nəvedə.

Qumri əj və das daqandə:

— Dədə votь quqə vava...

Сь şəhəro oəgardon qisib vardedən.  
Сь ermənijə dijonqu əvə qi, və vьzoro  
сар əzəni dijəqə, və dəəparcьnəti əqə  
qə vьlo əqə dijəqə, dьnjo vəjəndь gь-  
nijə. Dasədəş gьləj verdəndə əvь və zə-  
min-osmon dəvьzgedəni. Qoroq əqəş və-  
nə ть fəqьr, oçizə odəmonin.

Ым telə eetyrofi тьnьş dəhьrnije.  
Və qətto na ьştə dьlədə gьləj nьqьlə  
qinьm faməj. Nьştəm ьştə qosivəti qar-  
də vьrədə xugi zoə сьмь qəş qande. Сьş  
qande. Dьvenən, gьrdə qardejən сь daso  
veşe. Nadə sijo zьmson omedə. I mangul  
ordəm, donьm ni. Zəmonə şuluqij. Qaf-  
tori coqnəj тьnьş сьмь vьrəqu qarde:

— Milləti sьq vəştə sə egьnь. Na-  
haştij ьştə qosivəti vьqəm a xugi zoə.  
Aj vəть соqi əqə zьvonь lol vьvu. Mil-  
lət сь zivile, islam сь zəhrimore. Сьмь  
millət i tiqə nune qi, hьrdənyim vəşi nь-  
mandь. Tu vьqəm və milləti dimi qi,  
сəj sədə əmand vənə Vəvьr vəgi həvu-  
şə sifəton vьvu...

De voqi divo vьni, de ənoə doon  
soqnə pьjedəvim. Сьмь vəjqu ərəvon,  
aspoon omedəvin. Qali təj şedə, qali və-  
də pəs, tərgədəş pəlos vo havate vardə-  
ve. Mь vəvonьm de dьqəqəti dija qarde  
vo oşnojo nəvedəvim. Odəmon toşə  
penç qədəm və сьмь nez ome və сəvon  
сəşon dьlə dija qardəvim. Hətto əvon  
сьмьqu və şəq dəşedəvin. Сəj oşno nь-

ve vindejədə ы́штə səj vəzi eroxnedəm  
pijodə səlom dodəvim. Pəşimonəti, xej-  
zoni xəçolət, səpe əj iztirov mьni hьrd-  
nedəve. Nimə sor cimi və na сьмь noə  
şə xejzoni tono ы́штə de сь dimi şe зь-  
nedəньvim.

Həşi coştə vьrədə mandə vənə muq-  
tədirə natiqon vəть dijə qardə, zogovьzьn  
ы́штə məənojnə dijənədə ve cijon vьte-  
dəve:

„Cice ьm dьnjo dimi egətə səə xu-  
non, insonon!“

Мь ьm сьханьм şəhərədə сь гьləj  
şit, ve vədxosjət ənəvə şairi gəvom mə-  
səve. „Сь şitiqu rosə xəvə“ vьtəmbə.

Сь gamiqu rəd ze, həmən vo Faxirə  
гьləj ci pəjdo qardejo сь voqı divoqu  
peşvim. Hьndьlon sijovən rəsəvin. De  
cuj tijəm rəd qarde, dьso vim hardьme.  
Vəştə dasmolən gьrdə qardem pijəj. Və  
сьмь fiq dəşe qi, сəmə qəj tono, jolə  
parcinədə ve hese. Və cimi varde nivə-  
гьne.

Voqədə angь, ambu gьrdə qardəvin:

— Roəşьə vьvə, angь vahamu!

Pençosə zijodə odəm qo qardəve. Və  
zaviti qolo oxşəş ədə gьrdə səvonədə  
angь сь uston tono gьrdə qardəvin. Qəj-  
ci əzənon, huşon сь bevəçə gьlonqu tə-  
miz qardəvin. Uston və зьno damən an-  
гь və jeşig gьrdə qardəvin. Dь qəs hьr-  
dənen və hozo əvьə jeşigon gəvi mex  
zedəve. Vəтьşon гьlə jeşig nuşo doj:

— Вьльştən!..

Az dьzdə, purə гьləjnə Təbrizə angь  
vəştə gəv noe-noe vənə qəndi şьraqqə  
dodəve; гьlon təmiz, sətiz ijən vərq ve.  
Zogo vьzьn tosə qьc ze və xun ovaşte-  
də. Ъştə nisgilim nijo qaj ньznəj:

— Penç mange сь ы́штə i sinnədə qi-  
nəqu ço vəm, vəjo гьləj ambu vьvom,  
zogo vьzьn dьnjom vəjo vardə.

Fəhlon tosə imi məse və сьмь vəşon  
ambu eqarde:

— Pegət, purqə ы́штə çifon canə qefi  
pidə.

Jeşig dəvasə hьrdəni və ijəndь an-  
гьl гьnijə, dьvandijə sə səfьş varde.  
Vo hьrdənijə ьm hənijən coq ve. Am-

oməj. Fiqəm qaj qi, ɣm nəne valə sə  
ʃinə hano dəlorzone bevəçe, çinojəte, gasi  
əvon ɣsət ajɣətijədə və xoşə ruzi dija  
nɣqardə ɣštə səşon və gyləj xoşvəxtə ha-  
ni qəşəngə səhnonɣş dəgətə ʃojvo qar-  
də, sɣredən. Gasijen əvon sə gyləj ʃinə  
umijnə hani dylədə sinov hardən.

ɣštənən vərɣ sɣs vəvim, lɣngə zijo-  
nɣm doz dodəve. Sə çəməxodəno gyləjm  
metel varde. ɣštə olətmən ɣštə səj zijo  
noj hɣtim.

## 2

Vəvɣ vəd ɣmşango və pəvəndijə hə-  
nəq ʃejo hozo vəve. Dɣminçi qərə ve  
qi, əštə səf ijən qənfet davasə ʃolə da-  
səmolɣş pegətə vəşe pijədə, Gudulə xa-  
nɣm, vənə qərəvuli çald ros ve və qə-  
də ənəvə soqnə dija qardədəve:

—ɣm qije? Qijs?

Vəvɣ vəd hɣrdənən. dənɣlorzonejo  
hostəli çəvov dodəve:

—Azim aj qinə, və biton vəşədəm,  
voci ziqqə zədəş həni?

Nijətɣş sə nɣgətəjədə əv ogardəj, və  
ləf dəfɣrsədəve; əmo, tasvə ʃoqmandəti  
əj haştedə nɣve vɣhɣtɣ. Sə mangonqu  
zogo səj həsətiş əqəşə „Rozi, avşmə,  
mərmərə, gylənə məmon“ omedə səj  
cəşə vədə mandedəve. Əv ɣštə xɣjolədə  
Qumri davango gətədə, ɣštə cəşi vi qar-  
də lɣvuton lovnədəve. Şəvə lampəşən  
oquşnijəve. ɣštə vɣrə dylədə lɣngonɣş  
davango qardə ɣštənɣş və voloşnə da-  
haştəve. Fiq qardə, aq qardə, ɣštə aqi  
və ədjali moledə, cəş qardə, sə Guduli  
hanve cəş qardəve. Veş dənɣqəşəj. Gu-  
dul vənə voz vaşi oɣl oməj. Xorrə vərɣ ve.

Bəgi hostəli dasəmolɣş pegətə. ɣštə  
angɣštə tɣqonsə pɣjəj. Tam-tamzəli pop-  
lingonqu evəj və Beqoj vizɣş dəquəj.  
„Və sɣmɣ dumo voj zəl hostə-hostə!..“

Cətini sə qəjqu vəşəve. Gudul əgəm  
revo vəgi qəjqu nɣvindo, sə Beqoj ze-  
niqu xəvə səninve. Əjən gəvəzvəgɣş qar-  
dəve qi, „sə pristovi odəmon və nijoni-  
şon vaqarde“.

Bəg Beqoj vo ehtijotijo vardəve. Əv,  
dasədəş tifang qəjbəqu cəş vaqə, ɣštə-

nən de Qumri və qefi dijə qardəninve.  
Cə vəgi dylədə tars ijən iztirov hesbu-  
vənən „eşqi otəşi“ cəj cəşş edoəve.  
De təhəri bştəni və Qumri jongo rosne  
„məməərə andomi“ və vango egəteş pi-  
dəve:

„Az bştə eşqədə çəfon vəqəşem aj  
xosə!“

Beqoj cə tifangi cəxməxş oqbrnij:

—Aj vəg tь vьpo! Qizə lьve əzьni.  
Mətar!

Bəgi işorəş qarde qi, „cə tifangi gə-  
vi vəton vьgət. Qoj nьvu, tь vьmand  
çəşqə, „vьzən“ vьvьtm vaqandes!“

Bəg parcini ovaşte, angьştə tьqonsə  
rьjəj. Dasmoli və şьqьrə gəte-gəte və  
Qumri jongo nezş peqaj. Bəsə zisə gь-  
ləj purə dasəmol cijəj. Əvən və pəvən-  
dijə hənəqə dasmoli oşedəve. Və Qum-  
ri jongoş dijə qarde. Cə Qumri tonə gь-  
ləj merd hesve. Gьləj dorozə merd hьtə-  
ve. Vahimə vəgьş pegəte. Nəfəsş nijo  
qarde, və dumo oqbrijəj və qəjvə tərəf  
oməj. Beqoj cicsş fatəvevu rьccəş qarde:

—Aj vəg cic və, otəş vьdətmvı?

Bəgi zьvon gətəvəve. Və vьtəjьş dərə-  
se vedənyve. Bştə dasonьş cə Beqoj si-  
nəsə noə vьtedəve:

—Qo hese, qo hese.

—Coqne?

—Və cьtmь sə qo omə, a xugi zoə.

—Mətar vəg, cic və, cic hese qi?

—Cə zeni tonə...ьm cə qoj?

—Aj vəg cic hese?

—Zeni tonə odəm hese.

Beqo sьrə gəte:

—Qlərə tьni egətedə.

—Jəqəj merdi vindedənyvum?

—Bəvədə zeni qərə egətedə.

—Dasmolinə—dəsgojnə merd omə,  
coq-coqili, cəşьm qu niqi, qəşşən cə  
zeni gijədə.

Beqo cədqənəş zəj cə sьrəqu bştə-  
nyş və zu ogəte:

—Aj vəg, məgəvьzi sojvьş omə. Ogardə-  
mon, maşqi vomeş. Xətojnə qoj.

Bəgi zənon larzedə, dasş larzedə,  
dьlьş gьppə dodə, və cəşiş çurəvəçurə  
cijon cidəvin. Cə Beqoj dovnəqu gətedə  
oqbrnedəve:

—Boj, voj, tьnən vьvind. I qəgə vь-  
vindəmon cıc vəninə qoj a vəştə sə sə-  
vom? De cьmь qəvininə zeni ьm cь  
heqojəte.

Əvon dьştə angьştə tьqi de ehtijoti  
pьjedən, ha qədəmədə və jongo dijə  
qardə, nez ve-ve tiqror dijə qardəvin:

—Dijəqə əveha, dijəqə vindəş, vinde  
qi, ьhь...

Beqoj tiqəvьnəj vəştə çuruət doj. Və  
səj tərəf ovaşte, və əhьti dimi de dьq-  
qətiş dijə qarde cəj merdijəti jəqьn qar-  
deş pidəve. Əhьtonədə gьləj pelyəj. Qət-  
to vənə vostonə dьzon ecəme-ecəme tь-  
ləj. Cь parciniqu vaştejədə dasəmol və  
tijə pəvuşijəj. Sefon de tьp-tьpi və çadə  
zi gulubin. Se-co gьləş və gol egьni.  
Vəzəqon xьjə qarde. Beqo dьştə dasi  
bьştə gəvьş edoə sьredəve:

—Aj vəg, vallah sə əgətni!

—Tarso məvi, axməq!..

—Vindedəş merdi qinə zənəteəni aj  
vəg!

Vəg damə vedəpьve; əmo, cь Beqoj  
dovnən vadodəpьve. Cəj dovneş qojm-

qojmi gətə vəştə tərəf oqьrnedə? de gьləj  
lovə əqə ədo vьtedəve:

—Boj vunəmon oxo, de cьmь qəvini  
nə zeni ьm cь qoj?

Əvon i-ijəndьquşon gətə, tiqror və  
jongo tərəf dərogьnin. Dь qəsən ьştə  
qədəmi hostə, vesədo, ehmol-ehmoli  
şьdodə ha qədəmədə co tərəfi vərəvurd  
qardə, ьştə cəşon və jongo dətovnedəvin.  
Və jongo nez vejədə cь merdi xorraşo-  
nən məsəj. Və vəgi jəqьn ve qi, zeni  
tono ojnəş hese. Hətto merdi ьştə iglə  
qəşьş cь Qumri sinəsə doroz qardəve.  
Nomusi və vəgiş zu varde, xuni və cəj  
səş zəj, cəşьş və qəllə vəşe. Ənçəx əv  
vəştə cəşon bovə qardəni, de dasəmoli  
moledə, nuvəsətin dijə qardəve. Əj ьştə  
gəvьş oqardə, angьştə tьqonsə diq, və  
hьtəqəson lьngi tərəf dijə qardəve.

Beqoj cəj dovnequş oqьrnij:

—Sojvьş omə, aj vəg, şitə qoj, zo-  
go ogard...

Cь Qumri vozə qьtь loni səpe əhь-  
tij. ьm odəmon əvьşon norohət qardə-  
ve. Bicimi goroş vevu, jaən səvonqu və

şəq dəşequbevu, ciciqubivən, bştə nştə  
vbrəjqū tam tamizə və vəgi sə vaşte. Bə-  
gi cə hic ciquş xəvə nşve. Ovasə həjo-  
çon ijən tarsə holədə vejədə vəştə sə  
ğyləj namə sşq egynijəş hiss qarde.  
Bozə qşť bştə nangyron və cəj vemuə  
nozodə dimi dəqyrnejədə, vəgi bştənbş  
vəsə parcini şodoj, gynije; dumotono,  
cə jongoədə əvbə odəmi huçumiqū tar-  
səj cə tijon dyləqu vənə mori firsijəj,  
veşe. Beqo nav əj bştənbş şbdə cə tijə  
və sədə mandəve. Bə sipijə sşvə vbrə  
dijə qardəve:

— Aj vəg, vallah xətoə qoj. Vaxtən  
davarde. Bmşangoləqə təhəri vşcam,  
maşqi ʔmən nşvu gyləj duz vaqamon.

Вəgi vəjən və əhьtişən dьzmon doj:

— Bşji cə soədə ə tifangi pegət, vş-  
də vəmь. Cəj moə vəvovnem.

Вəgi bştə sşxanbş oroxnijə nşve qi,  
və cəj sə gyləj gonə zərvə egyni. Gudu-  
lə xanьmi dingə toxməqşş və merdi sə  
zogo de verəhməti equəjqī, vənə təpan-  
çə ove:

— Qaftorə qorəg, şəvi vaxti və qəjvon  
voci dələ gynijəş? bştə zənb qədə noə  
və qəhvə dumo egynijəş? Bm pelandь  
vəmbь hərom vşvu, vəştə sə i duzun  
ojnəş gьrdə nşqom...

Вə Gudulə xanьmi ziqqə sədo di da-  
larzəj. Həvoən rə damande ruşun ve.  
Zogo vşzn cə tojqijonqu və zəmin  
oqandəvə pardonьşon de tovi ros qar-  
de. Zogo vşzn vь gədə soədə sə doə  
hodison və həməj nuşo doejo həşi tьle-  
tьle omedəve. Cə Guduli ziqqə vəpeştə  
vəg ni ve. Odəmon və Qumrimon qəj-  
və tərəf omedən i-ijəndьqu xəvə gətə-  
dəvin:

— Əmard qij, cə ziqəvuləj?

— Naqəs çuri vьtedəve. Qali vьtedə-  
veqi, dьbş təqəj marde, qali vьtedəve  
hьrdənbşon tosnij, və qali qəsi zogo  
omedəve qi, ziqqə əzən, vəştə ləvə cəxu  
evardə odəme. Cə dьnjo pijə qərəvulə-  
qəş əvbə həşijən zivəpe rosve pijədə, cə  
hano qol dalarzəqəson dimədə əvbə hə-  
joçoni ruşun qardəve. Bə ziqəvulə Qəpə-  
rən dalarzəj. Məəne nьdoə maştəne şinə



hanədə dənyštejo lefş vəştə sə oqbrnij.  
Qumri toşə ʔştə cəşi oqarde ʔştə tono  
əvş vinde diq vaşte. Zʔvonʔş gətəve.  
Poəvo, səvənəso və qəjvə tərəf tʔləj. Və  
Qumri sədo odəmon eməjn. Qumri və-  
medə, ʔştə dimə quqon dʔrnedə, vəştə  
zʔno equjdəve. Vəj zogo omedəve qi,  
qətto və cəj jongo dəşə. Odəmon əj vəsə də-  
dʔnedəriʔvinvuan damandovne, dʔlvandi  
doe fəroqət qardeşon pidəve. Bəvon  
zogo omedəve qi, zərvə həmun vʔ zeni  
zə və. Ziqqə əzənən ʔmевən. Qʔdəri cʔ  
Qumri və çadə tʔləş vinde və şəq dəşə.  
Cʔ çadəo dʔləj xəvə zʔnejo şe.

Çadədə dʔləj dənyrəsəvə həjoçon  
hoqimve. Odəmon vəjəndʔ dʔnijəvin.  
Qumri vəmedə, Gudulə xanʔmən vəj  
dʔzmon dodə ziqə zedəve. Qʔdəri nez  
şejədə ʔştə hamsuə Aqa Məmməʔş  
vinde, sʔrəj vo das gətejo ʔştə dasi do-  
roz qardeşədə merd peşo-peşo oqʔrijəj:

— Mardə, aj çəmat mardə!..—vʔtə  
ziqbəş zəj tʔləj. Di əhl Qʔdəri vindejə-  
də vənə gələ tʔləjn. Zenon visimilla qə-  
şəj. Axunʔşon vaqarde. Di və ijəndʔ

dʔni. „Xortan“-ə sədo cʔ dəvo və dəv  
edʔni. Noqon dasədəşon şənə, əqon  
qinin, cʔ zenon qali həmijə dasin, qali  
əqʔvəvə, hʔrdənənən vənə və ov tʔlə  
qizə erʔzijəjn. Həməj „Xortan“ʔş vinde  
pidəve. Qʔdəri və ha qəsi nez şedə də-  
rosnijəş pidəvevə, ziqqə zedən tʔledəvin.  
Əv, vənə ʔştə qoşuni gin əqə qoman-  
dani tənho mandəve. Məşədi Islam cʔ  
Qʔdəri „xortijə“ məsejədə herətʔş qar-  
deşuan, ʔştənʔş gin nʔqarde:

— Və dʔləj merdi sə zəgo ojnon ovu,  
həlvətqi vəxortijə... Azən vʔvum vəxorti-  
jem. Hələ qomrəşe, vahaşt vʔdə qoj sojv  
vo, cʔ ha zəmino dʔləj vəxortijə. Və  
sic, vəjzi-vəjzijən və qəv dəşe vəvevə?  
Zʔlm və ərş damandəjədə zogo vəve.  
Hələ iqərə vʔmandən...

## IX. ВӘ ХЪРТӘ ҚУЕ

### 1.

Сь di zogna şavono gylaj vьtedam. Mol-mələ, de şinə hani orzuvu, de сь neciqu tarse orzu, jaən de vəştə valon pegьne həvəsibu və qəon ogardən, сь gardinə roonqu pьjedən omedən. Məşə-di Islam tajə egətedə. Mələq Nisə de vejə ehtijoti сь ханьmi pisə zandəgoj duşedə. Ъştə səj zijə əsьndьniјə guglə сь zeni angьştəonən vəştə gəv dənoe pe-sьvneş pidə... Oznən сь həzo çurə təh-nəqu, tarsovnequ vəpeştə təvçijə voş peş qardə de peştьpurəti nəfəs se хьjoli oə-gardə qoşə cəхə əgəvon, vənə qandəvə pəhlivoni gon-goni pьjedə, vənə əzandə zandəgoj ohzo qardə. Qagon cinə, sьpon jəl, asvon şimor-qəşov, negon jem hoçi

Husejnən vехьə vədə şivedə poloş pi-də...

Bə sardonə vovazi dijə nьqardə сь vəletə sadə gəvə-gəvə və qam ni. Сь nьmzə parcinon, orьzijə məcidi divo, qəssovə duqoni tono əvьə ozəjniqu, pəj-ninə, xoqinə gylaj vьrəjqu gəp zedəm. Сь di nofə ijo və mu qardə vəvə. Сь qomronquvu dəegizə əvoə səfəqəşvu və-letəsədə istiqomət vəse, vo nunijo Ъştə-ni vo həvate omə əqorə, dьvenəqə, qan-qan ijo Ъştə sərvəstəti gin vaqa. Oвьş dьzijəvəqəson ijo dasvəjəхə vedən. Dь-љş nam əvьəqəsonən ijo varьşьoј qar-dən. Həmun vь ozəjnədə qəlofədeçə cərci vavarde, divoz vəvod dodə, məlo vьtedə, divoz məsedə, toşə şangovə təjli-təjli əvьə vьvьrədə toјq darşejədə zivьş vino vedə. Сь dьnjo tozə-tozə хəvon, dave, vəşijənəti, şuluqəti, marde, vəjzive, сь-move, fəloqət ijən xoşvəxtətijon Ъştən-vəse omedə gьrdə vedə. Qovəson ijən çənuviqu əvoə vovazon ijo vəjəndь gьne-dən, de şьraqqə poə vedə, və zəmin emedə. Сь ьm vovazon şələləqu, sьqzə-

və ovonədə ha qəs i qurt peşomedə, ha qəs gyləj ləzəti famedə...

bmən, və вь вәлетə sə əvoəqəson həmə ozvon omedə, сь dāso, conəo, sinəo ijən səjqu sьs əvəə odəmon həməj xəvədo qardə. De iglə sьxani vәletəse сь di əçuvəxonə, qəzet, telefon ijən teleqrafьşe. Ov vaxş vejədə, təvçi omejedə, əsgər gьrdə qardejədə vo məciti pul gьrdə vejədə qьjomət ros vedə. Qələdəvənə, nozodə, həxə ijən nohəxə sədon və ijəndь gьnedə, ga vənə mьsə qavi çiringə qardə, ga i ijəndь ağьstedə və zəmin eqardə, gaən və ijəndь gьniyə сь ьm sədonqu vənə cəxməxə sьqi ziq ros vedə.

bmşangoən vәletəsədə məçlis şin davarde. Orəxe zьnedənyve. Сь zenon qali xorəqi zişon oquşnijəve. Qali qəs surfəş odardə, nupьş ançə cəş qardə, və surfə qənoədə esьdə lovə qardə qьtь gьqi gətədə.

— Qьtь, qьtь!...

Qali qəsonən hesin qi, ьştə cadrəş dəgətə ьştənyş və dəvozə qəm dahaştə,

və merdon varzə sədo, qəribəçurə gəpi guş eqande oməve.

Tojq darşijədə sədo varz vedəve. Odəmon sьxan qardən, de i-ijəndь dimi vinde məroqin vedənin. Bm dimon ve vəjən zьnedən. Əvon „hərif“i məse və cəj na xol veqardejo qulşedən. Bmruzne mьvchison nə vьzən-vьşgiqu, nə təvçi, nəən vo ovijo ve. Odəmon gasijən vəştənişon dəxl nьvə cijo sə doznedən, conə zedəvin:

— Qumri сь qi vənine?

Qədyri qoj сь di həmə hьrdə gəronьş сь jodo doəve veqarde. Tosə nezə dijon ezavzijə ьm foçie, ha qəs vənə gьləj ustə aşьqi vo çə qəsi gəp zedə, hənijən vo zijodə təəççuv dəlorzone qulşedəve. Fiqon ve çurvəçur vin. Bimi vənə „qəzo-qədəri qoj“ dijə qardəvin. Amandəjonən сь dьnjo vəjəndь gьnejətiq, сь qoon sə-po vequ şiqojət qardən vьtedəvin:

— Dьnjo... Сь vьzьnym vallah, zogo vьşu vaj, vaj və iglə vьz sojvi holi. Vejə-qəson vəxortijen, vejə odəmon mar-

dənin vāben. Sь dādə vōvoqumōnən vīn-  
də. Šəm sь vejədə sьv vāvoe. Sor vəd  
oməj, vəlo və qam əv̄ni...

Vənə. Beqoj, vənə Əqəvalə odəmonən  
„və sə veqardəvə qoj oşədəni“ — v̄tə ʔštə  
qəši vo vo doḏəvin...

— Qumri sь qi vənine?

ʔm sьvol vənə ḡtəj gonijəti və d̄-  
lon en̄štəve. Nic qəs cimiqu ʔštəni  
eşande z̄ndənyve. Cərcijə Əqə Ələsqər  
sь qono ajə əvəj əv̄tijvən qi, „ixtijor  
sojvə Qumri mejl̄s və qi v̄vu əve“. Səryāqinə mələ ço ci v̄tedəve:

— Və meetəvərə hədisi gorə se qəs  
odilə šohid šəhodət v̄do qi, šovhər mər-  
hum və, sь zeni qəvin fəsx hisov vedə.

Zogo vejədə sь Qəḏəri das və təj  
veşədə. Qumri və vəgi vənə moə š̄ti  
həlöl vedəve.

Və cəj gorə qi, se qəs ni, penç qəs  
„islami muçohid“ ermənijə dijo ogardə  
sь Qəḏəri marde xəvəş vardəve. Və  
axuni v̄təj gorə Qəḏəri vəpe ʔštə səlō-  
mətətış vəštə zeni vəjon qardəvəj.

Veqəson de v̄ h̄qmi sь gonjətiq  
ʔštənyşon eşande. Və Qəḏəri vəvoləti  
əvoən ve; əmo, məşədi Islam ʔm sьxā-  
ni və d̄ qopig sedənyve:

— Ləqvijjate, — v̄tedəve. — Merd və  
qurbət şə, ʔsətən ogardə. Bimi ciqi sь-  
xan̄s ve vənə? Sь vəgi f̄ryldaqe. Pi-  
dəşe Qumri ə sьxan...

Hoçi Husejni gəvədəş qəljon, z̄von̄s  
pevuşe-pevuşe sь məşədi Islami sьxan̄s  
v̄rij:

— „Pidəşe“ ha!.. „Pidəşe“ dijəqə!  
Zə aj həq̄tə əcovon „pidəşe“ qomrəşe?  
Sь merdi qəvininə zen ni mägəm?

I qəsi əlovəş qarde:

Məşədi Islami ʔštə səş oşande:

— ʔsət xəjli vaxtnəqu pus̄şon və  
ov doə.

— Haj-haj əçəv odəm̄ z̄nə. Qumri  
ʔštəni vəq̄šte və Bəv̄r vəgi dimi tu  
əqəni.

Hoçi Husejni ʔštə sinəş tozəqaj:

— Mardə vəštə qefi vəhaşton qəfəni  
xərov vaqa. Zeni rozietiş çoə, qəvinən

вьгijэвэ. Ньхортъ, вэ ошмон решу, вэ-  
nin вэ.

Сь хоџи Husejni сьхан, вэ Ојадьри  
qanqanə həmpo əvьə вэ Sulton Əli вəг  
гьни. Əv ьштə əгə vonisə ovə nov təmisz  
qardəve. Bəletəsədə vьтəвəјon həmə oz-  
oşqor məsedəve. Zogo vьzьп zəminisə  
гəр-zəвə сьханон вənə vizi mongul-mon-  
gul вəsə boni həvolə qardən. Sulton Əli  
сь pençon carcuvəqu dəсьтə evodəve,  
həməп вə hoџи Husejni guş eqardəve:

— Həlvət qi, hoџи, zu-zune vejədə  
Ojumri vəg vava. Sojən tь вə dьlə də-  
vəvuneş.

— Bьштə gəvi şat mədə! Soj qo vətь  
mandəni. Gasi сь hoџи сьq vəştьnəп sə  
edьnijə? vьvəə cсəј qardə сьханi...

Məşədi Islam damə ve:

— Ha hoџи, məgəvьzi, vəştь sinə пь-  
hьte.

Sulton Əli hənijən de hostə, əmo de  
vьгmonə ifodəş vьte:

— Məəluməјəni, сь qosivi zenijən cəј  
zijo vəjardeјon pidə. Əmo...

Hoџи Husejni qəljonьş сь gəvo və-  
varde, сь lovutiquş gilis eləşgijəј, conəş  
rə-rə pelьvəј.

— Tь сь zogo zi-pe сьхан qandəş,  
гьvos? Bьшть sə vəştь andomi gonijəti  
qardə zogvьzьп.

— Сь гьvosi sədo omedə. Bənə вь  
hoџи əfəlon zijodə гəр vəzen. Сьхан qar-  
dejədə cic qardəniniş? Bə qi tars do-  
dəş?

Məşədi Islam səpoj əşte.

— Bə qi tars dodəş.

— Bə qi tars dodəş? Cimisən вə və-  
vəçə ruz əmandьnimon qi?

Odəmonədə гьləј çiddiəti ijən hədə-  
qəqu vəşe faməve. Сь vəletəsəјqu voru-  
tə vu oməј. I sahat vənə məsəvə zəgə-  
fəton, hьr-hьron riz пьmande. Bə cəşon  
xun peşandəve. Hoџи, вə Sultan Əliš dijə  
qarde. Sultan Əli вə hoџиş dijə qarde.  
Nəzon i-ijəndь vьredəvin. Əvon de cəşi  
вə ox ze pidəşonve. Zogo vьzьп toјqi  
сь mijono ros vəve. Nic qəs вə гьləјo  
вə гьzəşt пьşe.

— Qaftor!..

Sulton Əli ым сьхоньş zogo вьзын дьштə зьвони не, дьштə сь əвьə сəşon вь-  
tedəве. Анə çald ijən de eетьmodi вьте-  
dəве qi, дьлэдəş вəнə tijə veməj ьштəни  
rohət hiss qardəве. Məşədi Çangir вə  
na veşe:

— Xugi zoəqu mazutə vu omedə. Сь  
dəjvon jəlon şьməньş qudur qardə.

Hoçi hənijən çuruətin ve ijən ьштə  
dьli hьl ədə сьханьş вəнə otəşi вə biton  
şodoj:

— Paşavetə qorəgi zoon... Ыmrən  
voşməno Orusijət vevu?

Məşədi Islam вь вьзəн-вьşgi,ədə хə-  
вə sedəве:

— Hoçi mamu luzь voci pandomə?

Məşədi Çangir qam mande ьштə  
angьштə вə Sulton Əli сəş dəfьrsьнь:

— Ыштə səj zogo evəvardem səpe ть  
aləf venivome.

— Cəşi oqə vəть dьrьs dijəqə!..

— Harсьsq!... Ne zə...

Сь məşədi Islami de zuj vardə ым  
„səv“ вə məşədi Çangiri hərvə-zogvə ve

вьrəjnə çəvov ve. Qənoədə əmandə de  
məroqi сь qoj nətiçə сəş əqə qəson, ve-  
extijor сьrəjn. Ыm сьrəj məşədi Çangi-  
rьş ijən hoçiş hənijən torsnije. Bənə  
si sutьşe.

Məşədi Çangir сь Sulton Əli jəxəqu  
gəte pijədə əv petьrijəj. Məşədi Çangir  
сəj хьrtə gəte pijədə, əv вəнə mojə ru-  
ən hardə hьrdəni ьштə dimьş тьrşovnij.  
Сь məşədi Çangiri gizəlgoquş vərq də-  
qьrnij vaşte, сь mijono veşe. Сь mə-  
şədi Çangiri gizəlgo otəşьş gəte, sute.  
Əv həvijəj ьштəньş вə divo peno. Hoçi  
Məşədi Islami вə cang vardejo çonьş  
şьdojvu, əvьşon gəte. Səryəjinə mələ ьş-  
tə qьşti revuşne-revuşne oməj:

— Bə şəjtoni ləənət вьвьтəн! Çəmat  
ым сь hərəqəte? Revьlo вьвəн!..

Lap tojqi vəve. Сь pençonqu eşьqrijə  
ruşnon вəнə сəpəqьlejə сəşi вə tojqi,  
вə məjdonçədə əвьə gəvə-gəvə dijə qar-  
dəве. Vang-vulə peşo məsəqəson ьштə  
şangonə nimançul nodən omedəvin. Məj-  
donçədə hic qəş ньvuən „xətə rizə“

сь тојқиқу петошәвәпъве. Ъштә vaxtədə  
ijo пьвәдәсон һәјфәти қәшәдәвин.

Сь вәлетә сәқу ревьло әвьонән ьм  
әһволәти воштә zenijo ҫин-ҫини гәр зедә,  
zijod қардә, јол қардә, әҫивәјн қардә,  
сь Sulтон Әли мьшти came-came тәsvir  
қардәвин. Zenon, вә вь davejon сәвәв  
әвьә Qumrijo ләқутә веқардәвин:

— Хоқ вәштә сә zen вә вьрәдә. Вә  
вәги қә ҫеҫ pidәни, вьмard ҫонь веҫу.  
Һәни хәлxi voci dejәндь перьзnedәҫ?..

Sulton Әли de ҫәви сь dijo веҫе. Сә-  
ҫонәдәҫ qin, дьләдәҫ intiqomә orzu, қә-  
ҫәдәҫ перьзеә zu вә roon дәвьзgedәни,  
tojқijon вәштә das ревушnedә вә deҫme-  
ni сәҫ daqandeҫ pidәве.

Сь hoқи vejni duәvulә, сәни egәтәве.  
Вә zәmin пьште зьндәпъве. Das-льngьҫ  
larze-larze Вәвьг вәги tono ҫе.

## 2

Larze-larze omәјvuән hoқи, во вәги  
гьләј ultimatumьҫ varde. Tosә rosne Ъштә  
lәvoҫ вә zәmin equәј вәмәј:

— Qaftor az vedәm, uhu, uhu, uhu,  
Xug az vedәm. Сьмь luz uhu, uhu pan-  
domeдә. Qәttoән vozbaҫ hardedә...

Zen вә гьлә қә ovaҫte. Вәги dasәдәҫ  
tiqә вәсәро реве. Ruәninә anгыҫtonьҫ  
lampә ruҫnәдә virisqi doј-doј вә hoқиҫ  
вьрә нуҫо doј.

Әј mәјdoncәдә әвьә әһvolotьҫ дьҫ-  
тә guҫи mәсәве; әмо, „әngәl веньҫу“  
вьтә guҫньdoәј davardәве. Сь hoқи  
„hәvosotiquҫ“ зьпәј qi, mәсәлә, ҫid-  
dij. Ъштәньҫ вәрг дәқьrniј. Bavonьҫ ре-  
қьrniј. Вәнә гьләј millәтә xadimi, daman-  
de вә hoқи guҫ eqande.

Hoқи сьхан қардәдә, сьхан қарде-қар-  
де 'льvutьҫ вәнә rezini елаҫqedә, doroz  
vedәве. Gәviқuҫ giliz ҫedәве. Hoқи Ъштә  
lәvәqu gәtedә, Ъштә qolo, nomusi нуҫо  
dodә, ijән вә mәdқә qәsәm hardәве.  
Вә әmandә сьханоньҫ дәрәсе vedәпъве:  
„Corә, вә сь ruz, nōqә, dandon, col, riҫ,  
pristov, maҫgi...“ qәlimon mәсә vedәве;  
әмо, ьмон сь hoci hilәgәrә, ҫivәninә  
ohzoәдә дәньrәсәј mandedәве.

Вәби вәги нуньш тәқлиф қарде. Де  
һоқи вә дорозә гәр дәше. Әј сь Ојәдъри  
іјән чо „banditon“ һәхәдә дорозә планьш  
қәшәве. Нис тәди гәте, вә да-ро дәше  
лозим ныве. Ым қој вьројвонь һар си  
вәнинве.

— Наштнәш ьме қи, һоқи, сь Ојәдъри  
ознән қәдър вә дијәдә нәвеқуш хотоқәм  
вьви. Ыштә ләләши гьләј ашъш патә қи, тә-  
мьш сәј дәмодо нивәше.

Вәги қәлјоньш пур қарде де қәлә ан-  
гьштәш егәте. Вәш појәдә, һоқи, вәнә де  
донә сижон вогьнијә һәј „uf, uf“ ьш қар-  
де, ьштә вьниш гәте, вә думо оқьријәј.  
Вәги фамәј қи, сь қуқурти дуәвүлә вә һо-  
қи қороқ додә.

— Сь іспишқәду тәрседәш, машқи мил-  
ләти роәдә вә мөјдон вәшәјәдә сис қар-  
дәниниш?..

Һоқи вәнә дәво әқанди етохәј-ефуш-  
нише, вәштә омәј. Вәги дәвомьш қарде:

— Ньнн... сисе... вәјо ьштә ләләши гь-  
ләјши аш пате, вьвьт соқнәј?

— Соқнәј?

— Охо ьм қо зәго сиж қи, вәре ьш-  
тә дасәдә субуть вьвур. Дақументални-  
субутални дијә қардејәдә Ојәдър сәфә ман-  
ги сензәдә мардә...

Һоқи сәј сьханьш сәј гәвәдә һаште:

— Јәәни јәзидә ризи гурвәгур гьнијә...

—... Сь шохидон сьхан һесе. Вашви-  
литәдәш нывьштәвә қи, „фьлонқәс сь ермә-  
нијон дасәдә шәһид....“...Шәһиди мәсәлә  
сәһв гьнијә, әј ревәтошәмон дуз вақә-  
мон... Нис... нывьштә вә қи, ьм одәм ә  
сьхан, марде. Сь Ојумријән қәвиньш вь-  
ријәвә орәхә шә, әшә-әвоә мәрсијәмәло не,  
сь меетәвәрә ахуни қолъш һесе, муһр  
егәтәвә. Вә зени қәвинән сән са қьзы  
дақандәвә. Нәмәјни қојм-қәдим қар-  
дәвә. Ымрәш зого. Виндәдәш қи, вә қом-  
гә вьшу сьмь ехтијор һесе вәштә қәвини-  
нә зени сојв манде, вә і тони дијә қар-  
дејәдә вә Ојәдъри зижәтижон ангьштә јоли  
шохид ни. Мьнән һого һәрифьм іјо гәтә.  
Аз вьмјом сис вәвьтеш?

— . . .

— Зого, дәј дьләдә са вәмвүли һесе,  
гьләј воме вәвьте аз Ојәдърим. Вә сәј



zognəti qi bovə vaqa, ijo huqumat hese. Bə vь çəmaəti dijə əqə hese. Сь pris-tovi tono сьтмь nome. Sa ruz bovovsь qi, „Qəđbrim!“, qi bovə vaqa?... Сь qəđbri nom сьтмь dijədə petoşəvə, сь duo i qəs vəştə nom vəno vome, az axməxim əj və di vadəm? Bə qəvьston əşьə mardə ovəgardevu?.. vəssəlam... Bəvəqam, vəştь sə qəssəm əhaştnim i ruz vьmandь

Hoçi rьqon oməjn:

— Oxo aj vəg vo i qəlimə işorə do-ejo gəvь dəzedə? Bocicijo və sьpə qumə dodəniş egəte orəxь vьşu, ьm xugi zoə?

— Extijorьmon ni.

— Coqnə?

— Extijorьmon ərəsni.

— Ciciqu vəs tat Həmidi vьvə və Nargin şьqьrnejedə rəsedə. Jəəni Qəđbrь zəgo gьləj əzdəho ve qi, extijor nьrəsь.

— Ne a merdə, əjvьtedənim, və extijori cic omə? Bştь davləto, lap və dij otəşən onoe vəsə vaj zьnedəm. Pristov vətmь vənə vьlisə namtə gьləj sьxan əvьtni. Həlvətqi, milləti extijor vəmə

rəsedə. Ənçəx gьləj qo hese. Qəđbrь mar-də, сь vəzijon sijahijədə nomьşən ni. Az əj vьgətom və qumə daqandom, maşqi mьni de сьтмь sьxani vəgəte. Bəvьte əgəm mardəvim voci və qələ egətedəviş. Mardən dustəq vəve məgəm? Əve qi, az gətedənim, məsləhətən ni, maşqi сь dijo vətoznem, və hamsuə qəttomьmən vьtə. Сь qəvьstono oəgardi və di əhaşt qije. Cиньсьr vəve vəşe.

— Vəssəlam!

— Həlvətqi vəssəlam!

— Aj vьte hal..

Hoçi сь sьxani oxoədə ziq-ziqьş qar-de, və divo tərəf pegarde. Bəgi faməj qi, və cəj xoş şedəni. Maştəqu zogo сь ьştə gəp zəjon qomrədə səhv ve fiq qardeş pidəve. Сь hocі xьr-xьrə vang mane ve:

— Hьtəş!.. Dьnjo və ijəndь gьnişə, tь hələ hanədəş. Jəəni qi, Sulton Əli vətmь dьzmon dodə, ja və məşədi Çangiri peş-tyrur vedə. Ne, dumoədə dorozə zьr-zьr hese. Ъmruz mьni vəque, maşqi axuni gəpi vəze, o ruzijən tьni və gəvon evə-

qande. Nə huquməti hisov qardən, nə  
və şəriəti dijə qardən. Qudur vən valəm  
palşavet du və. Cəmənqijon gəmiyədə  
nəştən, sə gəmiçi cəşi bevardedən.

Hoçi sə səxani vərəştə tiqəvənəj xə-  
jəş qarde. Qəttəən səxanəş nəqarde. Sə  
hoçi xə-xəgə sədo cəj duşi çujədəvə  
Hoçi bəət həm de qətijjəti səxan qardə-  
və:

— Ne aj qətlo, bəm nəvə. Az və şə-  
hər vəşəm gər vəzəm. Sə iglə Qədrri  
dard niqi...

„Deşmen iglə bəvu cəj dəf qaj hoson-  
ne. Vaj və zəmonı qı, huçum vıqo so  
tərəfə...”

Sə gylə qəjqu tında cəjşon varde.  
Zeni vəğəş qəjbəsə vaqarde. Bəgi mız-mız-  
zəş qarde oqarde.

— Hoçi mız zəgom nəvətə, i qərəv-  
zən vini cıç vıtedəm, vini və Sulton Əli  
cıç qardəmənı...

— Hic cı qardəniş.

— Bəştə sə qəssəm bmeje səm cı-  
fədə.

Bştə çifo təməquə qisəş bevar-  
de; təsvi, səxu, mhi və dasş oməj.  
Veş otərnij gyləj qərbşinə qoqəzəş be-  
varde, və hoçi tərəf enəməj. Cəşş re-  
qande, zogo vızən və nijonəqyle səxa-  
nəş qarde:

— Sa sor vımandəş sə Sulton Əli qoj  
vənə səm zənəj dənivəəsreş. Pidəm nə-  
və oqarde.

Bəg səpoj ros və. Bə pençəş dijə  
qarde. Bə zeniş dəsparde qı, „əvo nə-  
vu“, gırdəmçul nəştə vərəştə de pıç-  
pıçı səxanəş qarde:

— Bştənən zənədəş qı, Sulton Əli palşa-  
vetəş pidə. Bəm qoqəz siqretni pristovi  
vəməş nəvəştə qı, omutəm, sə hərifi qoj  
oqəm. Tı qı, məsə, Baqmanədə sə co-  
purə Qazimi noqə merdəş qəştə tılə.  
Sə hoçi Əqəqışı zoəşon de səxu zə. Şə-  
hərədə fəhlon vərç ros vən. Vıtedən  
zinə sə Qucjev Çavvari subunə qəzəno-  
nəşon ağıştə. Vaqzalədə fəhlon və dim-  
mandən. Bə dijədə əvəə vanditonən qo-  
məg qardən. Nəcənnigi və pristovonəş  
dəspardə qı, və milləti xain vəəşon si-

jahi vьgətəmon. Əmənən gьrdə qardə-  
mon. Сь hərifon səj gьlə-gьlə gin qar-  
dəninimon. Ъшть dus Ъmşango şedə ə  
sьxan... Sulton Əli vьtedəme!.. Ъmşango  
vardedən. Əmandəjonən hostə-hostə, haj  
gьlə-və gьlə... Ть xotoçəm vьvi. Qom  
qorəgi zoə сьmon tumi пьvьrijəj rohət  
vəпьште? Əmə həməj зьnedəmon. Ть tov  
vua. Ъшть qo əv vьvu qi, zogo əhvolot  
məsejadə vəmь vьroson. Az de pristə-  
vim sьxan qardə...

Qədə soqitəti ve. Hoçi, və vəgi de  
məroqi guş eqandəve. Сь Sulton Əli qoj  
зьnejədə dьloş tijə veməj. Fiq qardəve  
qi, əj və qumə egətejədə, qənoədə vь-  
mandom və səj dimi tu vьqom ijən və  
сəj sə gapu vьzənom cic əvij? Əvьtim:

—Вьmard, paşaveti zoə paşavet. Ço-  
пь dustəqxonondə veşu. Ъsət Ъшть hole,  
ja Ъшть dəme?

Vəgi tiqəj varz; əmo, de mulojimə  
sədo сь gəpi ləqomьş gordonij.

—Vəjə qardemən pidə. Сь məsləhət  
зьnedəş?

—Вьqəmon. Boci əqənimon?

Vəg səpoj əşte.

—Qardəninim, vəшть səqlьq, vəпə  
Ьшть qefi pijəj qardəninim...

### 3.

Mьпьşon və di nahəşte. Ənçəx jolon  
nin, hьrdənonən сь duəro dijə qardən:  
„Xortan” vьtə vaqardəvin. Сь qəvьstəno  
ogardə odəmi vahimə vəsə həməjsə пьş-  
təve. Нic qəs mьni nez haştədəпьve. Jali  
Ьштə xejzonədə ijən Ъштə duson mijonədə  
ehtьrom ijən həjfəti vindedəvim. Ъmən  
vo zije huquqi sejo ve qam ve. Qənoə  
dijonədə əməsə dusonədəm gьləj zogo  
vьtedəjbən:

—Ve axmaxə odəme qi, vəjzi və. Zo-  
go зьnedə vəjzijon həlvo hardən. vəd-  
vəxti zoə vəпə mardi neeməтьş сь daso  
vadoə qi, cic hese, cic hese zijem pidə.  
De vьzi. Çonь veşu ruzədə sa qərə vь-  
mard. Bəvədə vəzneş qi, сь rohətə qə-  
vьstəni ləzəтьş ço, əvəzьş nijvən.

Въмон дија ньқардәј аз съ зижә ор-  
зуәдәвим. Дьштә һәмә қьввәти одод оме-  
дәм аләмон огох қардем пидәве қи,  
вәјзим мardәним, mardem pidәни; әмо,  
сәдом веşедәнъве. Вәмъ зого омедә-  
ве қи, одәмон, қәон, қадон, оvon, доон  
ижән ди һәмә, съ вәди вьтәј вьтедә. Нар  
си ижән һәтто съмь came-came қаштә,  
әдъвә hijonән озьvon омедә вәмъ гьş-  
xand қардә:

—Bimi dijәqә, ьm mardә voci nəvedә?

Naştәnә ruzon vәмъ vәнә hani omә  
qoon şe-şe vә һәқиқәт pegardedә, гьләј  
қьввә vedә mьni mәhv қardeşon pidәve.  
Nә съмь zivьş, nә şohidonьm, nәәn дьş-  
tә һәмә қьввә одод omә sәdom, ьштә  
heseәti subut қардем ньznәј. Qәtto ьштә  
вьтәјsә mandedәve. Ньвьштәвәј petoşe сә-  
tin ve. Az съ dini xadim axuni tonо  
şim. Boştә dardi әлоқьm pijәј. Vә съмь  
na қардәвә nohәxәtijen съ şәriәti һьq-  
mi, һәқиқijә çәnovьm tәlәv қarde:

—Mәsәme valә - vьtьşe—mәsәme...  
Vә qәvinә qоqәzәdә съmьnән muhr he-

se. Qој ve vәјәndьzьzәnәtiş vardә. Vә  
әsliş dijә qardijәdә tьnijән gьnoqо qaj  
әvьni. Tьnән zьnәni. Ijo se qәs adilә  
şohidi qоlьş qәşә, qәvinән vьrijәvә. Съ  
ulәma qоlьş vә. Ыmon һәмә şәriin. Әn-  
çәx az vәştь vәјzive dәgizedәm.  
Az гьләј ci vәsә dәgьnim. Vә axuni  
izohoti dәnьrәsәјm.

—Coqnә jәni axunә әqә? Az mardә-  
nьvim қи, vәјzi vәvim? Az mardәnime!  
Qi veqardәşe zьnedәnim? Şьqь vә хьdo  
vә съмь sәqьqә ci vә? Съмь joli odә-  
mi vindedәniş?

—Ne, съмь zoә, mәsәlә ьştь mәsәlә  
ni. Tь mardiş-nьmardiş tafutьş ni. Gь-  
lәј mәqomәdә қи, se qәs odilә şohid,  
ulәma, siprişon qol noә һьqтьşon doә,  
vimi съ sьxan? Tь гьләј odәmiş, һьqm  
da odәme. Tь Qәdьriş, әvon Bәvьr vәgin,  
Mәşәdi Çangire, Mir Qәnvәre ижән çо  
әјjonә—şәxsonin. Ыsәt şәriәti soјv vo  
i qәs odәmijo penç odәmi qьvон әdәni,  
duәvozән әdәni. Ыştь mardә mәslәhәte-  
vәn. Съ foјdә ьsәt қи, mardәniş съ veje  
vilat. Vьşi гьләјәdә ьштә sәј vьgordon.

Penç ruznə umrǝ mandə vǝ tǝjǝ dǝn-  
joədə, cǝcǝ pidə cǝ camatıqu?..

—Axun, az vimi rozi nim. Aqǝlmandə  
odəm imi əvǝtni. Az vǝ Şejxul-islami  
huzur vǝşem. Ovaqam həməj vǝvǝtem.  
Vǝdǝ əvonən vǝznǝn qı, şǝmǝ dijonədə  
şəriəti cǝ çurə petoşedon. Şǝmǝ coqnəj  
cǝ qǝlton tǝrǝfi dodənijon, həqiqǝti zi-  
lǝngi daqandon, dan cǝmǝ joli odəmi  
vindejon pidəni. Az ʔmonı vǝtəninim, cǝ  
Şejxul-islamiqu çəvovǝm vǝrije. Az hə-  
məj ʔştə vǝrədə gǝp zəninim. Bunəmon  
mardənin qije.

—Extijor sojvǝş.

—Şǝmǝqu gǝləj xahişǝm hese.

—Bəqǝdri qǝvvǝ.

—Xahiş qardəm qı, cǝ Şejxul-ista-  
miqu çəvov nǝşəj cǝ Qumri vǝjǝ vaha-  
muən vǝ lang dəqandǝn. Şejxul-ista-  
mən, şəhərədən, vǝmǝ vǝjzi nǝvǝton, şǝ-  
mǝ vǝtəj vǝvu, vǝvǝdǝ ajvǝş ni.

Axuni fiqǝş qaj ijən ʔştə sǝş eroxnije:

—Xub.

Az de məşədi Islami vǝ şəhər dəro  
gǝnimon.

## X. ZǝMSONƏ ŞƏVON

### 1

Cǝ Qǝdǝri vǝjzibe, Qumriş cǝ qǝtto  
daso beqarde nǝznəjvuən qoş vǝ langov-  
nij. Sǝrǝqinə məlo Fazili Dǝrvəndiqu  
hədisǝş varde subut qardədəvǝ qı, „zo-  
go holonədə cǝş qarde, vǝ sohibi şərii  
əmri muntəzirvǝ lozime“. De zogo həm  
cǝmǝ, həmən vǝ qǝtto nez ro nǝdoejo  
Qumri gǝləj meetəvǝrǝ vǝrədə hələləq  
ogǝte məsləhət zǝnǝvǝ. Əvǝşon cǝş asin,  
vǝdəş hǝrdən, cǝ axuni qǝjşon varde.  
Hoçi Husejn vǝ soj sojvǝ vǝ ijən tuədoj  
vǝnədə pǝlozǝş oqande gǝləj qonǝqlǝ-  
qǝşən doj.

Qumri vǝ axuni qǝ oməş pidənyǝvǝ.  
Dǝştə ərijǝqəsi telən vǝvu vǝ xoşǝruz  
dəvonijǝ qumǝ vǝ gǝdǝ soj vǝnǝ vǝtəni  
dijǝ qardəvǝ. Çojli-çojlinən vǝvu ijo, cǝ

sijo pardəon zitonon ohzo qaj, vəştə əsu-  
tə, əvəşə dylı cəşə as peşandəş pidəve.  
Әңсәх вимийән маневин. во „Nomus, ovru,  
həjo“ nomə, və muqəddəsə şəriəti nomə,  
əvəşon сь axuni tonon əmonət noj.

Axuni zen Şirin, qonəq pərəst, xoş-  
qəlyəqə gyləj zen ve. Və Qumri holi su-  
tedə, vəj dylvandi doejo qulşedəve. Ыm-  
şango сь axuni qədə dь, və ijəndь zid-  
də qutub cidəze. Qumri canə qəmin,  
qədərin vevu, əj vь qə canə qussə ijən  
cəşə asьş vardəvevu, axun vərəqs de  
şojvo pegyledəve. Əv ьştə sьə rişo das-  
mozə ov eme-eme və Qumri əvəə utoq  
ovaştə ьştə şəj avusə oqarde-oqarde xə-  
şomə dodəve.

—Qinəma, ьmrə ьştь ьştən qəj. Nic  
qussə mədə, şəriəti sojv cic vьvьtь,  
vəj əməl vəve. Ijo anəndən cətinə qo ni.  
Bştə qəfi qoq vьqə.

Həm vo Qumri dylvandi vьvu, hə-  
məл „сь хьдо əmr və vьrə rosnijə vь-  
vu“ axuni qalınə sijo meşinə çyldinə  
qitovon vəştə və eqardə, dasə qəf zedə  
gard roz qardəve. Əv, vəsə ьştə zonosə

olaxtə ləxe-ləxe hədis handedəve. Сь  
axuni handə hədisən həməjni salihə ze-  
non, siqə ijən qəvini varədə vedəve.  
Şango сь gyləj qitovo zogo gyləj hə-  
disьş hande;

„Сь Jəzid-ibni Muavijə cəş və Ав-  
dьllahibni Qəəvi zeni dəməj Jəzidi ьştə  
dardьş vəştə dədə vьte Muavijə Abdul-  
laş сь Mədinəqu vaqarde. Gyləj jolə qul-  
luqьş doj. Və xəlvəti ьştə tonosə vaqar-  
de dərosnişə qi;

—Сьмь зоə Jəzid şite. Vьdə və çə-  
həndьm vьvu. Tьni ьştə vьrədə vəliəhd  
qardem pijdə. Bştə pardəji ismətədə  
əvəə qinən vətь doəninim. Сь Mədinə-  
qu das-po gьrdəqə; ьştə zeni rəd vьqə.

Авдьllah-ibni Qəəv сь şojvoqu qəş-  
şьş qarde. Gyləj məloş vaqarde vəqilyş  
qarde qi, vьşi Mədinədə сьмь zeni tə-  
loqi vьdə. Vь tərəfədən Muavijə və mə-  
loş dəsparde qi, „ьştən nьzno, toşə  
Авдьllahi zeni təloqi rəd qarde, cəj qə-  
vini vo Jəzidi vəvьrəş. Məlo pi, copur,  
сьrqin, joxsulə odəm ve. Сь Авдьllah-  
ibni Qəəvi zeni tonosə şe. Əhvolotьş vo

zeni gər zəj ijan əlovəş qarde qi, ʔştə-  
nən mʔštərim:

—Pida dʔnjo vʔvu, coqə guzəronʔ,  
qənizʔ, no-pegəť vʔvu, xanʔm vʔvi,  
qef vʔqəşij, vəvədə və Jəzidi vʔşi. Ne  
pida ʔm dʔnjo təhəri dəvunij, axʔrə-  
ť xoş vʔvu, qʔjoməti ruzədə vəştədə  
fejzijav vʔvij və həmişəjnə xoşvəxtəti  
vʔrəsij, de ənvija həmsehvət vʔvij, cʔ  
qosəro ov peşomij, vəjştədə vəhəj, və-  
vədə vətʔ vʔj...“

Səʔqinə məlo ijo ʔştə səş ros qarde  
və Qumriş dijə qarde. Əmo Qumri və  
qʔc emuzijə ʔştə hʔrdəni dijovnedəve.  
Səʔqinə məlo cəj dʔqəti çəlv qajo  
eqʔrəj:

—Dijəqən cʔ Abdəllahi salehə zeni  
cicʔş qarde:

—Cicʔş qarde?

—Cʔ Abdəllahi zen salihə, meeminə  
zen ve goroş fiqʔş qaj ijan vʔťşə qi,  
„ej nuranijə şəxs, cʔ Jəzidi səraj və cəj  
sə vʔdʔnʔ, və Abdəllahijən vəfo tu vʔqom.  
Az vətʔ omedəm cʔmʔ niqohi vahand...“

Səʔqinə məlo ʔştə sʔxanʔş orox-  
nij səş ros qarde. I qərən zi cəşi və  
Qumriş dijə qarde, vəştə cəjʔş qurt zəj:

—Qumri xanʔm, coqəje?

—Boci, hədisəjəni...

—Hədisə ve meetəvərə hədisə. Bini  
coqə salihə zenon hesinvən. Bəəəs. Bə-  
nə ʔsətə zənən və çifəji dʔnjo təmə  
nəqəjn. Ə zəmon çə qə ve.

Axuni cəşmədʔş cʔ cəşə bevardə nʔ-  
ve qi, qəttə və dʔlə dəşə. ʔştə zardə,  
gonə vʔxorə qoloş və qəjvə equəj.

—Voş qʔjoməte—vʔtə damandə ʔş-  
tə lʔngi mole.

Şirin vəsəro əşte. Axunijən mʔr-mʔ-  
rʔş qarde. Bə cəj fiq oməj qi, şəvi vʔ  
vaxtədə qivʔznʔ oznən cic hesvu:

—Xəj vʔvu aj vəq cʔ əçəv?

—Xəje.

Bəq nʔşte. Şirini, vo dʔləj tozə ci  
məsejo ʔştə guşʔş oşəq varde. Qumri-  
dard tozə ve. zəhləş oçuş oməj, qəjzi  
xʔjə qarde çə cogəş nʔve. Axuni ʔştə  
cəşʔş və qəttə gəvi dərətvəve. Qəttə his-  
sʔş qarde qi, axuni cəj omə səvəvʔş fa-

ijən gəpi de çiddiati ogətejo de ehtijoti  
peləvəj. Sənçəqinə qəljonəş ovoşnij,  
zuş zəj gyləj movzuş pəjdo qarde. Ome-  
jədə və voçivə gəpi oəşbə məsələş hozo  
qardəve; əmo cəşş to və Qumri volo  
pexəve har ci cə jodoş veşe. Əv, vo  
gəpi nəvedəve. Axuni intizor tosnedəve.  
Əv zogo gəmon qardəve qi, oznən mar-  
de-qəşte hodisə hese. Oznən xəvəş səj.

—Aj vəg xəj vıvı?

Bəgi qəljonəş və dəm varde.

—Xəj nəvejədə cic hese?

Oznən suqut ve. Axuni zogoş zənd  
qaj qi, vəg voçivə məsələqu səxan va-  
qa, oznən mirtəş qarde. ʔştə dəqəətəş  
gərdə qarde, ʔştə cəşonəş və vəgi lə-  
vuti dətoqnije. Bəg peləvəj:

—Cije. Eee. Cic vətəninvim, m m m...

Zəhrimorə fiqəm revəlo ve şe.

Bəg movzu pəjdo qaj zəndə nəve.  
Axunən ʔştəqu və şəq dəşədəve. Gasi  
qədə hırdən-həvulonqu gyləj bevəçə  
hərəqət və qi, cə vəgi rəq omə. Əj vəş-  
tə zeni səjqu və po zi cəşiş dijə qar-

de. Gyləj ciş hiss qarde nəznəj. Ənçəx  
xejnəjnə ləngə angəstonəş cidəve. Toşə  
axuni eqəre Şirini dəştə dorozə hovoza  
şəvlo ləngonəş edoj. Qətto damande  
səxan qarde:

—Ha, m m m. Axun və milləti haj  
hic mandedəniş.

—Coqnəj vəgəm?

—Zəgoəni.

—Gasi oznən cə qirvonqu xəvə hese.

—Hese, vəəəs...

—Əsgəran sə vəni qi?

—Sə vəvejəni.

—Qəjnə? Gasi məsəlmonon və şə-  
hər dəşən?

—De xədo izni və şəhəran dəvəşən,  
və dijən dəvəşən. Bocicijo dənəşun?..

Bəgi movzu pəjdo qarde gorə peştə-  
pur ve ʔştə vāngəş varz qarde:

—Bərq xəvət qardəm. Zənçirədə vı-  
vum cimisə coqe. Və pristovim canə  
vəte vıdə vışum və səngər, vıte əvni. Tə-  
nən di vadoş cə milləti zen-hırdən co-  
qo vəve. Əj vıznə qi, axun vəştə şə əqə  
qəssəm, az tov vaj əznim. Məqlubve



cice zə? Hic və çəvoni dəvome? Və səngər şimbu, ja vamar dem, ja vəsem. Zogo oməm və məsləhət, cice vətədəş?

Axuni cəj səxanbş vərjij:

—Xəjr aaa... Az şyməni zəndənim məgəm, maşalla şyməqu Əli şucaət he-se. Xunqi roq ve, cə çəvoni peşt və zəmin əgənni. Az məsləhət zənedəm vəşi. Mehmandarov tənı vəvindo bştə dəlise evəgəte.

Və vəgi fiq oməj qi, „oşno pidəşe tənı rəd vərə. Pidəşe qi, Qumri və xalvət dənə ə səxan. Ne, aj sipijə sə gəvos. Qumri bştə xorəq ni. Hə cə zəndə zəfəron cice. Vəre vəvaxşij...“

Şəv dəvardəve. Bəg hozo ve şeş pijədə hic qəs mane nəve. Axun şo ve. Bəj zogo oməj qi, vəg de ermənijon və dave şənine.

Vo hətə hozo vedəvin. Vo Qumri ehtrom vejo axuni bştə jongoş gədə utəqədə doj oqandə. Qumri və daşt vəşəve. Cə dəhlizo davardejədə xərrə sədoş məsəj. Zogo vəzən bonisə va etə-

gəndən. Və dylə dəşejədə faməşe qi, axun jongoədə bştəni tərnedə.

Axuni və Şiriniş daspardəve qi, cə Qumri jongo pençə vədə, avşmə lef-boloşnədə daqandə. „Və cəj gorə qi, əv xədo qonəqe, vəj hərmət lozime“. Lam-ron oqşijəjn. Hərəqət vərjijəve. Han vənə gonə eht joçi dštə sijo qəşon və qəon onbšte... Dənjə və vindəvə cəşon pur ve. Əncəx cə axuni axləqi çifədəvə zən-çirinə ijən qaraqbş podşonə nəşonə nə-qəjnə sahatbş vənə gonə voj zijo nəx-nəx qardə hambolon sədo qardəve.

Və axuni cəşi han şedənbəve. Əv cə dənjə noz-neeməti gylə-vəgylə bştə tojqijə nəzonqu dəvonedə qejmət dodə və zeni „cə ləzəton-podbşo“ vətədəve. Xəsusən zogo vənə Qumri cə mehev-bəti qumri, cə qəşəngəti lejla vəvu:

„De həqiqəti Qumri! Qəvon vəşum və və nomi noə nənə!“

Və axuni zogo oməj qi, şəngonəni hədison hədəp nəşin. soqit dama vequş ha qəlīmə sədə „vəli“ vətəquş məlum

ve qi, Qumri vənə Abdullahi zeni veş  
pidə.

Orzu əvə ehtimol, sə nərijəvə hə-  
qiqətisə vərmonin vedə. Axuni eətəros  
tosnedəve. „Sə bştə dəvənijə dəjəonqu  
vənə şmə pijəj istifodə nəqardequ və-  
tarsən“. Sə Umer Xəjjami ım vejti və  
fiq vardejədə zogo vızın axunşon ros  
qaj vəsə rojsəşon noj. Əv vənə çoninə  
sqeleti sə tojqi dylədə sinov hardəve.  
Sədo nəvejo hic ciş tanqarde. Şəvə  
ləvvodəş bştə duşisə şodoj və dəhliz ve-  
şe. Sə jolə qəj cəftərəzəquş gətə, de qə-  
roəti handəvə de gyləj dıvo tədriçi qəj-  
vəş oqarde. Vənə dızon tonəqi, eə ze-  
non hətə utoq dəşe. Tiqəvənəj xəjəş  
qarde, vəzijətəş vərəvurd qarde pijəj.  
Əgəm dalarzədəs vıvu bştə vo ispişdə  
nəve vətəninve. Və əhıtın nəqlə ha-  
nədə ve bovə qardə vəpeştə bismillaş  
vıte və vıre doroz ve. Naştinə qərə bştə  
dasş və pençəvədə oqandəvə jongoş,  
və avşmə lef-boloşnəş doroz qarde.  
Dasş və jongo gınejedə xəşşəş qarde.  
Sə lefi səpequ, əhıtı vəzijətəş de təx-

mini təəjin qarde. Bştə dasş vəştə qə-  
şəvın noj tosvonişe. Və lefi ziş doroz  
qarde. Angəştəonş və əhıtı tat ijən na-  
mə lıngon gıni. Və holədə sə axoni dı-  
li vərqəş gıppə doj. Sə Qumri təslim  
əvə andomş, munisə dijənş, „Şəh-  
loə cəşonş“ cəj vədə və çon oməj.  
Ehtijot ijən tarsi vadoə, vənə təqvəndi  
və zeni peştı pevuşijəş pijəj. İjən lənət  
və şajtoniş vıte, nəfəsş səj ciciquvıvən  
cəj sinədə gırdə əvə cıjon eqıre tələ-  
vış və əməl varde. Dasş vəştə gəv  
gətə və dızəqili evardəşe, dəvomş qarde.

Axuni vəştə dason gıniyə eətərazş  
nıvinde. Bovəş qarde qi, hədisi Qumriş  
ə qi hese patəşe ijən əj sə axuni veş pi-  
də. Ənçəx siqə hande lozime qi, həlol  
vıvu...

Axun vəştə məxsədi noil və vəpeştə  
vənə ruən-angivin hardədəsi şo, si ijən  
rozijə holədə vəştə jongo oqarde. Bştə-  
nədəş çəsorət ijən sə qələvəqu və əməl  
əvoə gyləj varzətiş hiss qarde. „Vəmə-  
nən Səbqirə məlo vəvıten.“ Vıdə sə  
Bəvır vəgi çonş vəşu. Qədəyr sə qə-

bonqu vьxortь, əmo həx ьštə vьrəj və-  
gəte. Çəhəndьmi əzovədə pevaštə-egь-  
nijə Qumri, vəjsti əvəzi сьмь vangoədə  
vəhьte. Cimiqu zəgo hic nьhьto сic vəve,  
соqnəj vəvьten „vьliš vьсьп tijə vьdə“.

Бm təšveh və axuni hic хош помəj.  
Rosijən сь Qumri mərmərə—ijən ətrə  
vujnə andomi və tijə oxšəš qarde сь  
insofiqu və qəno gьləj ci ee. Сь Qumri  
andom, sipi ijən namə vədəпьš сь axu-  
ni cəši vədə tiqrор və çon oməj. Вь  
qərədə сь Qumri sədə nə cadrə, nəп  
vədəпədəš libos hesve. Əv vənə və Misri  
meeməratі məxsusəvьə guçlijə hejqlon  
qəš-porьš oqardə mandə, və axuni vi-  
soli həsrət qəšedəve. Bə axuni nübəsətin  
həvəs oməj:

—Qoe qəzoe,—vьtьše—gasi hic qinə  
vəть qьsmət nьve. Canə fьrsət hese  
„ləvi çananiqu qosərə ov penьšomij?..“

Səpoj əšte. Вь qərədə ьštə dušise  
hic gьlə ciš šonьdoj. Rə-rəj še. Bə cəj  
gorə qi, cəj rušnə doə cəšon tojqi ozьr-  
nedə davardəve. Əv ьsət, vənə nošijə

ijən tarsoə sefə dьzi ne, vənə gьləj us-  
toə dьzi hərəqəтьš qarde.

Axun və gьlə utoq dəšə vəpeštə an-  
gьštə tьqonsə pьjəj. Bə avšьmə rəxtxav  
dəše. Zenьš davango gəte.

Zogo vьzьп har ci və axuni pəxьləti  
qardəve: vovazi və soš gezь zəj zьne  
nьve сicьš сь çojqu və zəmin eqande  
tьraqqəš doj suqon gəv-vəgəv doj maš-  
təšon vaqarde. Axun ьštə zeni dalarzequ  
tarsedəve. Əmo əv ьštən dəgizijəve, сь  
ьštə dalarzequ tarsəninee. Zəgoəп ve.  
Axun dalarzəj, cəj dərəse nьznə gьləj  
ehtьrosə haniqu dalarzəj ijən və gьləj  
ve qərivəçurə vəzijəti šohid ve.

Axuni vangoədəvə zen ьštəпьš zen Ši-  
rinve. Zognə holonədə axun de mangon  
vəj nez əmandini; zəhləš əšij. Širin сь axu-  
ni ьmšangonəni hərəqətonqu təəççivьš  
qardevəп cəj məəпəš vəsə dəgьne nьznəj.

Axun ovьš eparzijə gьləj holədə vəš-  
tə jongo oqarde. Bə šəjtoniš ləənət han-  
de, əv ьštə zimonədə zogo vədəс dəg-  
nijə nьve. Bə gьləj ci šojvoš qarde qi,  
hic nьvu cəj və das dəgne hic qəsi nьznəj.

Օլժըրի ԵձիԵԵ ԵձՏԵՅՕՂ ՎՅՆՅԵ. Շձյ ՎձյԵ ՎԵ ՏՅՐԵ ՅՆՅՏՈՆՅՆ ՎՅ „ՎՅՏԵ-ՆԻՎՕ-ՄԵ“-ՏՅՈՆ (ԳԵԴՐ-ԳՂՄՅԶ) ՎՅՕՂԱՆԴՅԵ. „ՏՅՐԻՂԵՒ ՏՅՅԻՕՒՒ“ ԽՅՎՅ ՎԵՏՅՎՅՐԵՏՅՂ ՔՂՏՏՕ ՎՅ ՔՅՅՅՏ ԴՅՏ ՆՕՅՎԵ. ՎՅ ՕՄՂ ԴՅՏ ՕՏՆՕ ՅՆՎՂ ՏՅԻՆՂ ՇՂՅ, ՐԵՏՅՈՆ ՐԵՏՅՎՅ ԳՅՅԴ ԴՅԴՅԵ. ՎՅՅՂ ԵԴՐՕՔ ԵՂՔՅՅՆ ՏՅԻԴԴՂԵՒՆ ՎԵ:

— ՇՂ!—ՎՅԵԴՅԵ—ՎՅ ՇՅՄՅ ՎԵՎՅ ՎԵ ԴԻՅՂ ՄՂԴՅՆ, ՅՅԼ ՎՅՅՄ ԵՏՂԵ. ԱՅ ՎՅՆՂ ՕՂՄՐԻ ԳՅԼՅՂ ԱՆԴՕՄ ՎՂԴՂՄ, ԳՅԴՅԼՂ ԽՅՆՄ ՇՅ ՔՂԼՂՂ ՔՂԴՅՂ? ՂՅ ՎՅ ՕՂՄՐԻ ՔՂՆԻՅ ՕԳՂՂՆԻՆԻՄ ՔԻ; ՇՂՅ ԴՅՏԻՏՂ ՕՎ ԵԳՂ.

ՎՅԳ ԻՄԻ ՎՅ ՇՂՅ ԳՕՐՕՏ ՎՅԵԴՅԵ ՔԻ, „ՐԵՆՇՕ ՏԻՆՆՂԴՂ ՇՅՎՅՆ“ ՎՅԵՂ ՎՅՂ ԼՂՔՂ ՂՐՕՆ ԽՅՂՅ ՎՅԴՂ ՔՂԴԵ. ԵՄ ՏՅԽՂՆ ՎՅ ԳՅԴՅԼՂ ԽՅՆՄԻ ԳՅՏԻ ԴՅՏԵՅՂԴՅՂ, ԵՏՂՂՆՅՏ ՇՅ ՎՅՐՂՅՂՒ-ՎՅ ՎՅՐՂ ՕՔՅՂՅՂ, ԵՏՂՂ ՏՅՏ ՎՅ ՏՅՕՂԻ, ՎՅ ԴԻՎՕՏ ԵԳՅՂՅ ԽՅՆՅՏՅՐՅՏ ՔՂԴԵ, ՏԵ ԽՅՐԴՅՂՆՅՏ ՐԵԳՂԵ, ՐՂՅՎՕ ՎԵՏԵ ՏԵՏ ՐԻՅՂ. ՂՅ ՏՕՂԻՂ ՂԴՂ ՕՂՄՐԻ ՎԵ:

—ԳՅԴՅԼՂ ԽՅՆՄ ՄՂՂՂՐՏ, ԱՅ ԵՏՅՅՂՅՂՅՆ ԻՅՆՂ ԵՏՅՅ ԽՅՐԴՅՆՅՆՅՂՅՂՅՆ ԽՂՇՂԼՂՂ ՔՂՏԵԴՅՂՄ. ԽՂՄՅՆ ՎՅՏՅՅ ԽՂՄՂՂՂԵՒԻ ՏՅՐԵԴՂՄ. ՇՅԳՕ

ԿԻԴՂ ՅՂԼՂ ՆՕՄԻ ՅԻՅՂ ՔՂԼՅՂ ՄՂԼՅՆ ՎԵ ՄՂԴԻՆ. ՅՂՔՅՆ ՎՅՔՂ ՔԻ, ՇՅՄՅ ԽՂՅՕ ՇՕՆՄ ՎՅՎՅՒ, ՎՅ ԽՂՄՂՅՆ ԳՂՂՂ ՎՅԳՅՆՕ. ՎՅՎՅՐ ՎՅԳԻ ՆԵՅ ՂՂՂՏՆԻՄ. ԵՄ ԵԴՐՕՔՅՆ ԵՆԻ ՆՅԴՅՅՆՅ, ԵՄ ՎՅՅՂ ՆԻ, ՅՅՆԵ ՎԵԴՂՆԻ ՇԻՔԻ ՅՂՏՂ ԵԴՐՕՔԵ.

ԳՅԴՅԼՂ ԽՅՆՄ ՇՂ ՄՂՕՔՂԴՅՂ ՕԳՂՂՅՎՅ ԻՅՆՂ ՎՅՆՂ ԴՅՏՂՔԻ ՎՅ ԻՆՏՅՆՂԻՕՒ ՇՂ ՔՂԴՅՂՅՂ ՕՂՄՐԻ ՏՅԽՂՆՅՆ ՎՅՎՅ ՔՂԴՅՂՅԵ: ՇՅՆՂՒՔԻ ՂՎ, ԵՏՂՂ ԵՂՅԻՂ ՎԵ ՔՂԴՅՐ ՏՂՄԻՄԻ, ՏՂՄԻՄԻ ՎԵՔՂԴՅՐՅՆ ԳՅԼՅՂ ՐՕՏՅՆՅՅՂ ԻՆՏՅՆ ՎԵ. ՇՂՅ ԲՕՇԻՆ ԻՄԻ ՏՅՎՂՂ ՔՂԴՅՂՅԵ. ՇՅ ՏՅԽՂՆԻ ՎՅՐԵՏՅՂ ՇՅ ԳՅԴՅԼԻ ՄԵԽԵՎՅՂՂ ՎՅ ՕՂՄՐԻ ՅԻՅՂՂ ՎԵ. ՇՂՅ ԵՆՕՂ ՏԵԴՂ, ՇՂՅ ԽՅՐԴՅՂՂ ԴՂՄՂ ՔՂԴՅՂՅԵ; ՂՄՕ, ԴՅԼՂԴՅՏ ՂՅՅՂ ԳՅՏԳՂՆՇՂԵՒԻ ԻՅՆՂ ԻՆԵԻՅՕՐ ՂՅ ՇՅ ԴՅԼՂՅՆՅՆ ՔՂՏԵԴՂ ԽՂԴՅՂՅԵ. ՎՅՂ ՕՏԳՕ ՆՅՎԵ ՔԻ, ԵՄ ՎՅՅՂ, ՅՂՅՆ ԵՄ ԲՕՇԻՂ ԴԵՇԻՇԻ ՎՅ ՆՂԵՂՇՂ ՎՅՄԵ. ՂՎ, ՎՂԽՅՆՂԴՂ ԴՅՏՅՆՅՏ ՎՅ ՔՂՏՅՂ ՅՂ ՎՅ ՔՂԵՅՆ ՂՅՎՅ, ՆՅՆ ՂՔՂԵՒԻ, ԵՅՅՄ ԱՆՇՂՆԻ, ՎՅ ՔՂՂՂ-ՔՂՇՇՂՂ ՂՅՏՅՏՅՆ ԴԻՅՂ ՔՂԴՅՂ ԽՅՂՂ ՔՂԴՅՂՅԵ.

## XI. JƏQIN

1

Əmə ve tadi gətimone. Bə şəhər rəse, cə Bəvyr vəgi, cə Səryqinə məlo pasi oqar-demon pidəve. Də xalvət əvində zogo odəmon, qanuni, şəriəti və hisov vardənin, har ci dəştə ыştəni pijəj vardedən. Bimi tov varde əvəni. Bədə qanun doə-qəson, şəriəti sojvon vьznьn qi, dijonədə və çamati sə cicon vardən.

Naştə qərə cə Şejxul-islami tono şe lozim ve. Bədə dəştə guşon vьməсь, vь-vindь qi, qosiv-qusivon cicon qəşedən.

Az səvəjzi pьjedəm, voştə dьlədə sьxa-pono nəvedəvim.

„Əv, ыştə mehriwonə ruşnəjnə dimi vətə revəgordьne xəvə vəse:—coqnəj gardedon, dьz, qacəq vəştə qoroq do-

dəni qi...“ Az xəçolət qəşe və qəno və-nom sьxan vaqam. bştə dьli təj qardəni-nim. Bəj bovə doəninim qarde qi, cə Səryqinə məlo dardь-dьlьş ыştə ləvəj. Qəto cə xəlxi nomusi cəş qarde əvəzə-də və qosivon zeni sojv vejo rьvosə hi-lə onodə. Cə di sipirişonən vьmon om-zən gьnedən. Dan cьmь joli odəmi vəj-zijəti nəh qardən. Muhr egətedən qol qəşedən. Mьni vəсьmь ыştənm qə haş-tedənin. Ыm qom şəriətədə hese? Qə-nun məgəm zogo vьtedə? Pulym vьvu, mьmqunьm vьvu, və Voqu vəşem. Ыmo-ni və Nəsis vəgi gər vəzem. Bəvədə voştəməno ajv əvəni vь?...  
Şejxul-islam hejrət vaqa, vьmon bo-və əqəni. Bəvədə „vьdə, vəvьtem, odəm vьdə, dəmə vьşu, vьvindь qi, az du vь-tedənim. Jəqin vьdə, şьmənen vo mil-ləti, islami xoto ьm xainon vəştə çəzo vьrosnən qi, vo çə qəsonə dərs vьvu“.

Məşədi Islam sьxan qardəve; əmo, az məsedənvim.

Əmə rəsəvimon. Dьləj voşə ruzve. Cə səquon səpe lьrd və zono peşədəve.

Ujädäm şodoe-şodoe vә tul eşedävimon.  
Съ çadәqu dәvardә fajtonon da çadәm  
vә ros-vә сәр tul peçыльsgыndәve. Odәmon  
ыştә dovnonьşon gыrdә qardә vәnә qыть,  
de ehtijoti pьjedәvin. Әmә vә tadivimon.

Az ыştә ро vә zәmin eque-eque zәmin  
qәş zedәve. Сьмь ыngә qәnoqu peçыльs-  
gijә tul сь odәmon sә-tani vivәlә qardә-  
ve. Әvon vәмь herәqi dijә qardәn:

— Hoş, hә divoz, — vьtedәvin.

Әmo, az ьмоньм мәse pidәньve.  
Bә сәj dorә qi, dь dәjоqә vәpeştә сь Şej-  
xul-islami huzurәdә subut qardәninvim  
qi, hә qije.

Әmә сь мәcito мәәjus ogardәnin  
vimon. Şejxul-islam vә Mамьрьzә vәgi  
vәjә şәve. Ogardeş doroz dәәdәşij:

— Bьşamon vә isә vә pristovi hu-  
zur.

— ...  
Fiq qarde vaxt ni. Bә мәşәdi Islami  
vьtәj rozi vim. Pristovi divonxonә qәlә  
hәmoәdә сь „dumi“ tonо ve. Sorәхьmon

qarde. Сь „Әlәs vәgi divonxonә“ vьtә  
nişonьşon doj.

Әmә әjo rәsejәdә сь voşi zijо, qәjvә-  
qu vejә odәm hesve. Nuvә сәş qardә-  
vin. Gыlәj gыradәvoj qәjvәsә mandә odә-  
mon vadodәve. Dorozә vьqыnә, pьqәj-  
nә cininә merdon venuvә dәşedә, sьre-  
sьre veşedәvin. Qыcәdә, сь ovәçәnә zijо  
pьştә divozon tәjә das pьvin. Сьmon  
vejni çәjmә vәvin. Qaliqәs vә әsgәrijә  
qо, qali qәsәn vәnә vәmә vә şiqоjәt  
omәvә. Qaliqәsi duşәdә хьrçin hesve:  
qaligыlә pәsәvә, qaliqәsijән turaçыş vardә-  
ve. Әmә tәjә das vimon. Сәmә viavur  
vәninvem famәj:

— Boj ogardәmon!..

Mәşәdi Islam rozi пьве:

— Cic вьву? Сь i qәsi hesыş vәve,  
сәglә әвьni. Сәmә jole. Bәs ыştә dardi  
vәqi вьvьtәmon? Bьdә вьmәсь вьvindь  
qi, vәmә сь ruz dodәn. Во pure das ve  
haştәdәn мәgәm? Dasi vәşi ruonьm çur-  
çur qardә. Dasәdәm cic vәnine әj tьni  
vьzijоş?..

Գլելայ բիյեսնո շեն վանգոնեմաշ Լուտա,  
սիլիլուշա հարձան, Եժտոնիշ վա քեժտի գայվա  
դահաժտա վախժաշ քիձաւե. Յայ ֆիգ աձա նի-  
ւե. Օյրեմոյոյ վաշ եգետե րիգիշ գետե:

— Յիշի, հիձո վիձա, հիձ շի նի.

Շեն վա հարձանի քիսքին գետեմա, հարձան  
շիգգա շեձաւե. Շեն շի Եմ շիգգա միլեմա,  
վաձա քասինա գաշոճի, միշտա սիգաֆա սեմո  
լոյա գարձաւե:

— Դասի վաշի մարձեմա... րահմի վի-  
գան.

Յմա վա օհո մանձեւիմոն. Օյրեմոյոյ  
ձիյաշ գարձե:

— Հիձ շիյոն նի գի?

— Նիմոնե հայր.

Նուա րաշաւե. Քրիստոյի հուշոյումա վո  
աձեւին շաւեյո միգտոնիմոն շայ Եժտա մոյ-  
նոն գետեմաւիմոն. Դիլմ վարգ գիքքա  
շեձաւե. Յո մանիգիշեյո Եժտա շիգոյաշտիմ  
Եժտա միլեմա աշվար գարձե. Գրեմոյոյ Եժտա  
տիգանիշ վա ձաշ գետե մանձե. Շի գայվա  
ի լոշ վա շաֆտարաշա շայ վիտիշե:

— Օրախայ. Յմանձա օմոն մաշքի  
վոն. Օրախայ.

Յի Եմիշ վիտե վա միլա մաշե, աձա գի  
քաշիմոն օգարձիմոն.

Մաշտա, համայնա րա, հաշի վեմիշայ շի  
քրիստոյի գայվա սեմոն վարիյա մանձեւի-  
մոն. Եմ րուշ հաւո քոգ վե. Հաշի հեսեւե;  
աձո, վարգ սարձ վե. Յա րուշ շի տարաֆ աշա  
վոյաշոն շի օմոնի գուշի մեւինմիլեմաւե.  
Յաձա գալի Եժտա Լանգի ցլա ոմոմոն ա  
գլա քեգեմաւիմոն. Յո վիտե, սիլե սիլան  
մանձեւիմոն. Շիլե վեմոնի շիլիկու շոցո  
վաշտոնեմա շի օմոնի մայգա ի սոր ձաւարձե-  
մա. Հաշի, վաձա րուշաձոմա մանցի վե տը-  
նալ իյան գոն քիյեմաւե.

Օշոն օմոն գիւրձա վին. Եմ րուշ  
վաձա վաձա գայշի շիյո շաւատի „Օլաշոնի“  
օմոնոն հեսվին. Միսրիյա շոհո գիշ րուշ  
շա աշա, վիլոգա մոլո շազարաշ աշա գլելայ  
ալա րիշա մարձ շի յոլա վիլոնգու գար շե-  
մաւե. Տոնիկում գլելայ վոմոնիշ հեսեւե.  
Յա շիմի գուշիշ քիլա գարձե գի:

— Եմ, միլլետի հաձիմ Մաշքեմի Քարձե-  
լիյե.

Աշ մե մարգաթեմի ձիյա գարձեւիմ. Շայ շաշի  
շի շիյոյա, վիլիյա տիմիշ վաձա վիլարի շի մե-

vəşəve. L'vuton'ş və asvoə lovijə oxşəş  
dodəve. Vənə ovəjzi lil əvə cəşonədəş  
gyləj talotum hesve. S' ym talotumi cic  
vequş sə veqarde cətinve. Vətm' zogo  
oməj qi, s' milləti qəjd merdi s'nd'nedə.  
"Millət" v'yequ giş doroz vəve.

Oznən peəsnon lovə qardən davar-  
dedəvin. I qəsi b'ştə das'ş vəştə çif da-  
qande, və peəsnış həştəpətəg doj. Mil-  
ləti xadim o'g'q oməj:

— Ej s'ym' əziz veço mədə. B'vəma  
mədə, əfəndim mədə.

Həməj b'ştə dim'ş vəj gordonij. Əj  
və peəsnı pul ədəş və s'xan egətəve.  
B'ştə das-qəşi pamue-pamue jolə çino-  
jət ve təqi s'xan qardəve:

— Əfəndim, s' b'ştə qardə qəvohəti  
zorijəti famedəşbu? Pul' veje v'bdə və  
mosi dəsu vəştə səj! Bədvəxtə millət,  
qəjnə davalarzeş? Puli v'bdə və Vartazari,  
puli v'bdə və Hambarsumi, v'bdə və Haj-  
qanuşi! V'bdə adət v'qə, v'bdə dini deşmen  
peəsn v'vu. M'sylmonə v'və vocicijo  
və peəsnəti pemuznedəş? Vəs ni? Mil-

ləti bədvəxt əqə, vənə ş'mətəqijonin  
oxo... Beməxə hərifon!..

Nuvə vətə rəsəvevən, çə qəson  
ovaştən davardedəvin. Az və garadavoj'ym  
dijə qarde. Demi cim v'tem pidəve. Əj  
hiss'ş qardəve. Cəş'ş s'ym'qu es'nd'niş.  
Məşədi Islami və s'ym' guş'ş p'ccə qarde:

— Və v' s'pə gəv gyləj cij ş'bdə  
lozimve. Zogo v'z'yn əməni va ədəni:

Gyləj d'rijə dal'q'ym doroz qarde.  
Garadavoj pevinçijəj, b'ştə qətm'ş və sə-  
mə tərəf enomnij. Dal'q'ym və səj çif  
dənoj. Əj de papiroz to qorde vonə b'ştə  
çif'ş vərəvurd qarde, v' qəgə əməny'ş  
vadoj.

B'meha Ələs vəg cəmə vədə n'ştə.  
Sipijə, mahvuvə nozoqə v'qinə gyləj  
odəme. Sijo muon'ş aqi-vaqi dodə, v'  
qon'ş vənə mo'ə guşon ting mandedə.  
Tonoş d' qəs odəm hesve. Gyləj çalper,  
muninə qoloə merd ve. Səj sijo, doroz, və  
ş'ym' oxşəş ədə sifət'ş vət' oşno oməj. S'  
utoqi və d'ləton oəv'ə qəjvəqu, rəvoşinə  
xan'ymon, ve rəvoşə piseron dəşədən veşe-



dəvin. Ələs vəg hic qəsi nəvinde təqi  
вееетьно ве. Dьštə tono əvəə muninə  
qьloə merdi sьxan qardəve. Əmə сь vəj  
tono das-vəsə dasi noə cəşьmon  
qarde. Gьləj xanьm oməj. Ələs vəgi ьş-  
tə sьxanьş evrij əvьş dəro qarde. Peşo  
garadavoj dəşe, сь vişəo dь məjti pəjdo  
veş хəвə doj. Ələs vəgi dьštə səjьş işo-  
rə qarde:

— Bə məcit vьvqandən!..

Gьləj sijo cadrəjnə zeni vəzorəqi ijən  
və ziqvuləş daqande və dьlə dəfьrsəj.  
Əv və dьlə dəşejədə dьštə ami vətmь  
zogo gьnije qi, az və piristovi tərəf  
vaştim. Zen nə dama ve, nə sьxanьş  
qarde, ьštə vangoədəş gьləj qutьş bevarde-  
və Ələs vəgi vəş şodoj. Məşədi Islam pe-  
larzəj „hijj“ ьş qarde. Azən tarsəjm qi,  
vombədə-cijədə vəve. Əmənijən vərrə-  
mə vaqan. Tь məvьt hьrdənevən. Hьr-  
dən vənə gululi və mizi gьni; gьləj noz-  
qə, zəjifə sədoş beqarde. Zьne vedəve  
qi, gьləj fəloqət hese. Zeni hьrdənьş şo-  
doj ьštə cəşə asьş eqarde, vəməj.

Calperə merdi qəljonьş və zəmin  
noj. Ələs vəgən diq-diqi əşte dijəş  
qarde:

— Cic və zen, cic hese?

— Sьxan vьqə vunəmon aj hovə!

— Bьštə dardi vьvьt!

— Məvəm, хəçolət məqəş sьxan vьqə!

Əv vьrije-vьrije vьtedə, sute-su'e da-  
ma vedəve. Məəlum ve qi, сь petonə  
məhəlləoj. Cəj şuəşon, vьvəşon sə „mil-  
ləti roədə və çihodьşon“ və daveşon  
vьqandə. Сь ha dь qəsi marde хəвə omə.

— Se ruze vəşjanim, hьrdən marde-  
də, i qopig das əgət ni, сь divoni qəjbə-  
quən toznedən.

Calperə merd sьrəj:

— Aj mьsьlmonі qinə mьsьlmon!  
сьvonə odəmiş сь ve şu, və i qəsi um-  
zən nəvij nəşij!..

Ələs vəgi de angьštəş işorə qarde:

— Hovə sə dəpuşijə. Ijo və milləti  
ruzi vəmedəmon, tь qopig-quruşi dave  
qardəş. Beşi, vьşi hələ vunəmon və səj-  
mon cic omedə.

De wəgi işorə qaradawojon zenʔson  
beqarde. I qəs wənə mʔrdolə qanə sʔ  
hʔrdəni qʔndəqʔqu dəsʔqəj wə səj nəpə  
vangoş noj. Hʔrdən wənə arşijə vali zʔr-  
zʔr qardəwe.

De mande hic ci wənin nəwe. Wə mə-  
şədi İslamim səş zəj:

— Çəsorət lozime!

Əvən dəlvəj, i qədəm wə na pʔjəjm  
damandim şiqojət qaj. Sʔ qəttə wətm  
doə qoqəzʔm, waşviletʔm təqdim qaj  
canə wəsə varde zʔnedəm „qəmolin“  
sʔxanqardəvim.

— Təvəqqu qardəm wə sʔtm qoj de  
qanuni dijə wʔdən. Sʔ qəttə sʔ həxʔş  
hese wə sʔtm zeni mʔştəri weşe. Coq-  
nəj wəvʔten mardəvim wuən, wəjzivəm.  
Az wəjzi we-we əhaştənim zogo nohəxə-  
təjon wʔwun...

— Sic wʔtedəş, dərəsedənim.

Ələs wəgi sʔxani mʔnʔş dəgiznij.

— İzin wʔdə sʔ səjqu sʔxan wʔdəm.

— Nu... Wʔvʔt!

Sʔ ənʔştən seglən de dəqəti guş  
eqandəvin:

— Ərzʔm hese. Az şəm wə qulluq  
wə gʔjə, wə divonə qo. Sʔtm nomʔson  
beqardə wə mardə. Dijəqə həmun qəttə  
Wəwʔr wəg qʔ, qolʔş qəşə...

Sʔtm ifodə, sʔxanonʔm, hərəqətonʔm  
jəqʔn qʔ, sʔ Ələs wəgi zəhləş wərdəwe.  
Əj tonʔş vaj nəznəj mʔnʔş nimançul  
wʔrij:

— Sicʔ pijedə e, sic?

Az oznən dəgizijəjm. Qam mande  
zʔvonʔm rewuş:

— İzin wʔdə lap sʔ səjqu wʔvʔtm.

Ələs wəgi ʔştə dijənəvonʔş tʔrşni.  
Muninə qoloə, calperə merdi ʔştə lʔvutʔş  
peçuçnij, də qəsən wərdəm damə win:

— Sicʔ pijedə e, sic?

— Pijəjm əve qʔ, az wəjzivəm, əhaştə-  
nim wə sʔtm zen-hʔrdəni wənə Wəwʔr  
wəgi təqʔ neci dasʔş wʔdʔnʔ. Wəre...

ʔm sʔxanon sʔtm coqnəj wʔte zʔne  
wəştə təsəvvur varde zʔnedənim. Sʔtm  
jolə umijon wəsə omə odəmiqʔ dʔrʔs  
dʔlʔm sijəwe. Az sʔ dəvəşəm ijən xəşmi  
gətəvim. Bo gʔləj fəloqət ros qarde hozə

vim. Ələs vəg sьmь və xьʃm oməʃ fa-  
mequvu, jaən ciciqu ьʃtə mʃʃtʃ vəsə  
mizi equəj səpoj ros ve. Bəʃtə həmro-  
nʃ dijə qarde. Bənə dьnjo vьlo qardeʃ  
ərijəqəsi, peqьrijəj. Bə dьlə qəjvə van-  
gьʃ qarde:

— Miri vəg, Həviv voən, i qəgə və  
dьlə voən.

Calperə merd enəməj cicvuvən  
və vəgi vьtedə, vəmə nьməsovnejo  
ьʃtə dasi vəʃtə gəv gətedəve.

Məʃədi Islam və dumo oqьrijəj ətьlə  
ro nəvedəve. Az hьʃq vəm mandəvim.  
Sьmь sь zogo vьron qajdə-qanuni pe-  
toʃequ vu, mьni, və ʃo odəmi oxʃəʃ  
qardequjvu, jaən sьmь gəviqu qi vьznь,  
cicon tьlovnije gorə vu, zogo və sьmь na  
veʃedəvin. Zьnedənьvim. Dьlə qəjvə toşə  
ove jarьnçin silohin ijən vesilohə odə-  
mon və dьlə pur vin. ьmon sь Ələs vəgi  
qulluqçijon vin. Əv və odəmon zogo  
vьtedəve:

— Bьvindən, guʃ vьdən!..

— Bьvьt!..

— Cic vьvьtьm?..

Calperə merdi rьqış gəte, vəsə mьsəʃ  
ziqqə zəj:

— Bəʃtə ʃiqojəti gəp vьzən!..

— Izin vьdə sь səjqu gəp vьzənym.

— De rəj vivil!..

Az ʃojvom qarde, zəndьm qarde qi,  
sьmь sьxani və Ələs vəgiʃ ve təəsir qar-  
də. Duəroonədə, dijonədə vь ʃur qoon,  
sь qanuni petoʃə ve və həməj məsov-  
nejo, və qulluqçijon „priqəz“ doəʃ pidə.  
Sь zogo qəttən qələgi vəvьre. Coqən  
vьrəʃe. Az tiqəjən de ʃəsorəti zьvonьm  
oqarde, sь varzo vьtьme:

— . . . Vьtəjьm ьme qi, vəg səq  
vьvu, mьni mardə hisov qardən sьmь  
qə-vəʃon vьlo qardə. Qətto sьmь zeni  
qəvinьʃ voʃtəno doə vьrije. Az oməm  
vəʃmə vьvьtьm. Bьvindən qi, az vəjzim.  
Bəpe—haʃa cijo sьgьləj sьpəzoə həxьʃ  
nьvu. . . sь əqorə nomusьʃ ni məgəm?  
ьm sь islam, ьm sь millətvoçətije . . .

— Az ьʃtə sьxanьm oroxnijə nьve qi,  
vəgi ziqqəʃ zəj:

— Bьvьt! xugi zoə xug! . .

...iz xajam garde. Hic cas danna...  
Hama wam, ozan za zagi dija garde  
aim. Iqata piame uzram zepi. „Fur ub gu-  
no sojaim aj zagi“ zavalom. Begi bsta  
gblaj langas za na noj, gblaj dasys cife-  
da bsta egla dasys dotoz garde, sajqu  
zapo mьnyš seer garde. bsta dimьš və  
otamon gate:

—Dijaganani . . . Vindedon qi! Ba  
saj dijaga, və guši dijaga, və gav-guši  
wani dijaga, və vəjzi əvəj dijaga . . .

Əj, bsta sədoş dəgeş garde, vəne divi-  
niš ziqqa zəj:

—Qi tьnyš vəjzi garde, zə xugi zoə?  
Hьь? Allahu əqvər ha! . . .

Nozoda xəт noə, sьrafə qьštine gblaj  
tangəpəfəsə merdi vəgi sьxanьš təmom  
garde:

—Zə mьsьlmon, vədeəxtə mьsьlmon.  
Vəne tь mьsьlmoni de ru səvəjzi vadəm,  
ruj səvəre vьpəvьm. Vьvьt vunum tьni  
orusvi vəjzi vəda qorompes? Nьqalaj-сь  
zogo fазil muštəhid ve votь? Aj сь oru-  
si muninə dum. . .

Galperə merdi bsta qorəs və zəmin  
əquaj, bstaqu vəşe. Səş vəvə bəsi vi-  
risglaj. Bə dəjdam zьvəj. Ыm, gьjəda  
vəmə silla əzənə Məşədi Sulejman və.  
Məvət əj qəjnəj mьnyš zьnə. bsta qavua  
cəşonьš və сьmь dim gate, dandonьš  
səpe ijəndь egəte, divinə ve:

—Zə həpəng, Ыmən votь gьjəda vəj  
ve? Palşaveti-zoə palşavet! . . .

Dimьš və vəj gate, bsta sədoş də-  
geş qerde:

—Ыm tьvosi az ve vaxtnəqu zьnedəm.

Oznən vəmə odjəsəj, ziton-zitonьš  
dijə garde:

—Palşavet!

Vəmə anəhojən oşqor nьvə Ыm sь-  
xanьš əj dьštə həmə andomi vьte. bsta  
vangi hənijən gur veqardejo bsta dəso-  
nьš vəštə qəmon dahašte ləvəş egəte.  
Həmə andomьš ləxəj, сь bsta vьrəjqu  
hənəqьš garde. Sьxan vəne tьnd əvə  
sьrdə qavo tьpə propqa vəşe, сь vььn-  
do сьmь səj səpequ davarde.

Сь har tono damə vin. Sədon om-  
zənə vin:

—Cəj xuni peşome lozime! . . .

—Cəj zьvoni vьvьrən! . . .

—Bm xainon hələn səq haştə? . . .

Az ьştə dasi ros qarde eetbroz qarde, ьştə gьno xəvəse vəsə dəşem pidəvə. Bəgi ьştə dasədəvə taxtəş zogo və mizi equəj qi, сьмь guşi zilingəş qarde:

—Gin vьqənən сьмь сəşəvəjqu volşeviqi zoə, volşeviqi . . . Bştь zьvoni сь peştə vevəqьrnen. Bəvədə „vəjzi vəvəş“.

Az hьşg vəm mandəvim. Və „volşeviqi“ sьxani təəççuv qardəvim. Сьmon həməjni, сь ьm sьxaniqu vənə şьmşiqu tarsəj tarsedəvin. Сьмь dьlədə gьləj ilьqə məroq dalarzəj: Az omutənin, zьnəninim. De ьm sьxani oşno vənininim. Az ьm sьxani ьştə vьrədə omutəninim . . .

Cə ruznəqu əmə və ruşnə dimi həsət mandimon.

Naştə qərə əmənyəşon və polis varde. Qərvonsoro soədə da ruz təvilədə mandimon. Əjo çurvəçurə odəmon həsəvin. Sulton Əlimon ijo pəjdo qarde. Və cəj vьtəj gorə сь dijo tьlequ dьminçi qərəj qi, gətə vedə. Gьləjədəş zomin doə

vəşəvə. bsət qoş vərq və, və soən vadodənyvin. Az сь ьştə və „volşeviqi“ sьxani əvə məroqьm vьte. Сь Sulton Əliqum xəvə səj, ьm cice, ьmon qomonin? Vo cicijo vəgon zogo tarsedən? Əj mьnyş və qəno oqьrnij və сьмь guşi pьc pьc qardəvə:

—Сь qosibon tərəfdo! Bolşeviqi qosibonyş pidə, сь davlətmandon dədə vəsutemon. Və partijə nьvьştəvəşvu?

—Partijə cice?

Əj mьnyş dərosnij qi, сь vəgon ehdəqu omejo qosibon i vedən. Fəhlon gьləj partijəşon ofəjə. Və partijə dəşə lozime. Ijo ve jol ijən qьvvəjnə odəmon həsin. Həmə səros sьxan ədə odəmonin. Hələ Orusijətədə fəhlon vojdəq ros qardə volşeviq vən. Davlətmandonyşon сь qoj səjqu toznijə. Əmənen ijo zəgo qardemon pidə. Сь Boququən cəmə tonə və xələti odəmon omedən. Vəmə qoməg qardə, əməni omutedən.

—Bolşeviq!

Bm sьxan vənə gьləj соqə həqimi сьмь vədə mandə, еə сьмь dardinə dimi

dijə qardəve. Bsət cəj dasi egəte ijən cəj  
qəzylə soqnə zijo mande həvəs, vənə  
təminə orzuon cətmь dylədə gardədəve...

Сь ыштə səhv qarde, ым, ыштə ньвах-  
şijəvə sojətim i qərən vəştə xoto varde.  
bştən-vəştə xəçolətmь qəşəj. Ъmon, və-  
nə Sulton Əli əzizə, zirəqə həmrəon cə-  
tmь gətə qoj, qəvohəti vo cicijo və cətmь sə  
zedənin? Vo cicijo əvon vətmь tu qar-  
dənin?

—Ахмəq, umrь vəniməj hələn ыштə  
deşmenь ньznəj? Сь Вəvьr vəgiqu mər-  
həmət cəş qardəş?

Əvon imi, ым qəvohəti və cətmь dim  
zedənin; əmo az fəmedəm. Ъm vomo-  
no hənijən gone. Az cə Sulton Əli duə-  
ro vinde fame-fame, şojvo qardəm. Və  
Вəvьr vəgi əvəə qin ijən çəsorətmь qat-  
qat zijod vedə. Vənə gyləj vozi pəre,  
dəştə tizə cəngəron cəjluzi dərnijem pidə-  
ve. Məşədi Islam hənijən ve xəvət qar-  
dəve. Və Qumri veqoməg ijən intizor  
mandəş cətmьsə ve xəş qəşdəve. Sulton  
Əli qoməgəş qarde. Və garadavoj dasiş  
cij dəsuəj, cə məşədi Islami gьno səvьr

ve. Qjoləş qəşəj, əvəşon vadoj. Tosə vado-  
əve və di, cə Qumri tonə şəninve. Cicon  
ve zəndənim. Cəj naştənə mьnyşon ijo və  
dustəqxonə varde. Ijo cətmь vo şьmən  
pəjdo qarde ve şo vim...

\* \*  
\*

Qlədьri nəqətmьş noj. Dьroz ijən mə-  
ənojnə gyləj suquti qameraş egəte.

Сь Qlədьri foçie anə nəqyl ijən gon  
ve qi, əməsəqəson qin-qudrətin vəvin.  
Əvon hьşq vən mandəvin. Qlədьrən da-  
mə vedənyve. Cəj gonə ruzon, vənə sьl-  
fə vandon ov vedə və dьlon emedə, də-  
hьrnedə, qoroq dodəve. Qamerədə gyləj  
dənyrəsəvə tojqi fəməve. Qlijas dama ve:

—Ть çoninə qomanişvən<sup>1</sup> valə!...

Oznən suqut ve. Həmə fiq qardə,  
har qəs ыштə dylədə, vənə ыштə vəsə var-  
de zьne, əmo ejni cij fiq qardəvin:

„Ni vəmə cə hic qəsi imdod,  
Sultononqu cə paşonqu,  
Ъmon həmə insoni çəllod  
bştənimon ыштəni ozod əzivon...“

<sup>1</sup> Qlijas „R“ vangi „Q“ vьtedəve.

Օյյաս Կմ սխառոն սԷ արզո հանձ-  
յաձձ Օլձըրի րեշ րաճամ զարձ:

—Չոմ շարի րԷթա Կմ?

Օյյասի ԼԷրԷ սԷրաշ զարձ:

ՏԷ շարոն շարի ԿմԷշ րԷթձ. Անգլի-  
նձ ձառոն ԿմԷրոն րԷթձ. Կնի րձ ճԷլձ  
րԷթձ րառամ, հձլձ րինի սիոն րձմաթաթ.

Տիոն ՕրձմԷթաթ...

Օլձըրի հահիշԷր զարձ զի, ի զձրձն րա-  
հարիԷ. Ձրոն րանգ-րձ րանգ ձոյ Կմ սԷ-  
խառոնԷրոն ձձ հձրձ ձձ արամիոն հանձ.

## XII ՕՐԶՄՈՆ

Օյյաս ԿմրԷր րԷթձնի րԷ. ՎախԷր տձ-  
մոմ րձրձ. Յձ Օլձըրի ճԷրիշ րԷսսձ զար-  
ձ:

—Ազ շիմ. ձձթձղձձ իմզա ձձրձնիմ.  
Կմ րձսիղձ րձթձ շիֆ րԷրձ, սԷրԷ ոմի  
Էթձ ձձրձ րձղձ. Մաշգի ձձթձղձձոյ րձ-  
ղձաթա շահիշ րազաթ. ձձրձձձ, սԷ րամԷ  
զձրձի րձձձ ձԷրձ զձրձմ, սձշ զձղձձմ.  
Հձլձլձղ... Կոսձ սիյձ րԷթա մԷրի րձյձ  
րԷթձ.

ձսոն րձնձ րԷրձ իյձնԷրոն մաձ զար-  
ձ շձրին. Ձ շձրի Օլձըր ձասի շոյրձ ոԷ-  
հԷթձ. Մաթձ զձրձնԷրձիշ րձ րանգ րարձ զի:

—ՏԷրԷ րախտ ձինղձ տձմոմձ. Յոսի  
րԷթձձձնիշ, ձղձձ, իյձ րԷրձոնն րիձձ?...  
ՕլձրձնԷրի ճԷլձ սԷրառնԷր ոԷրԷթձ. Ձր սԷ  
ձձթձրձորի տոնձ շձ.

—Etandim, сѣтъ vaxt zinəve. Zinə qə-  
lə vəgi ʔštənyš vʔte. Şango sançu mʔ-  
nyš gətə mandəm, vadoədə xəvəm və-  
ni. Xahiş qardəm vadə!.

Dəftərdori və sijahiş dijə qarde:

—Qʔjas Dəmirov!..

Съ ым фəmilijə vəş təjli ve. Вə Qʔ-  
dʔri vəsiqəş dijə qarde, dəftəryš və cəj  
pə fʔrsənij qi; „qol vʔdəş!“.

Qʔdʔri ʔštə angʔštəş və mʔrəqdəv  
daqande əjoş egəte.

—Mʔrdolʔ qarde qi...—vʔtə dəftərdor  
otʔmʔ oməj.

Qʔrəvulʔş vəqarde:

—Cimiqu cijon təhvil vʔsən.

Qʔdʔr əncəx ʔštə lʔngi сь dərvozəqu  
vəviton noədə vəštə vadoəveş vovə qar-  
de. Poş pegəte сь qələqu duəro ve. Guş-  
vəvang ve, pʔje-pʔje xʔjol qardəve qi,  
vʔ sahat qərəvul və cəj dumo vome  
ovəgordone. Вə cəj amijən de tifangə  
poşnə vəze „və qomrə tʔledəş, qi vədəş  
daqandəş?“ vəvʔte.

Съ cəşo esijə vəpəštə duəroə çadon  
gʔləjədə sʔqi səpe nʔşte ozod nəfəsʔş

səj. Əvəsorə həvo omedəve. Doon gəte  
noə, vaon ovvən, ufiqon ovən, zumrudə  
osmon vənə hunijə ovi poq vəve.

Əv, vəštə vəhdə doə vʔrə şe. Pʔjedə,  
hə qədəmədə ʔštə gʔrdoj vərəvurd qar-  
də, gʔləj tozə ciş vinde pidəve. Əmo  
hə ci ʔštə qajdədə ve. Oznən hə sojəon  
və vʔzor şedən, fajtoncijon сь ijəndəqu  
davarədən, cəxʔş arşijə ərəvə lodə asvi  
ʔštənyš və həşi doə, vənə jərəjnon uffə  
qardə, pijəcyon ʔštə gişon şat qardə  
mərhamət cəş qardən, sijo cadrəjnə ze-  
non vənə laj çadonədə ton egəte-egəte  
şedəvin. Сь jaso jaən сь rozəo oqarde-  
dəvin. Со mangi dʔlədə hic gʔləj ci dəgeş  
vənyve. Əncəx dʔsdəqxonədə ruz dəvo-  
nijə Qʔdʔri qədəmon tangvən, hostə və-  
ve. Bsət сь Qʔumri intizor əj dʔsdəq-  
xonədə vəjsə zijodə hʔrdnedəve. Əmo, gʔ-  
ləj tozə hiss və cəj həmə orzuon fojʔq  
omedəve.

—Intiqom, mʔvorizə!..

Əv rovənəso və stansja, Qʔjasi tozo  
dəro gʔni. De Qʔjasi əvə həmrətiş  
zogo vʔzʔn cəj xʔjoliqu ijən təsəvvuri-



sərpüş pəvə. Dərozə soron sardonədə,  
vaədə, gam ijən duəvulədəş və cəj dyl  
dəəcəqə gyləj lu ve. Bm lu pəgətəvə  
vəpəştə, əv vənə, cə hano dalarzə qəsi  
ve. Ni vəmənə imdod sultanonqu, cə  
xanonqu... Cə Qəjasi və gəvi puri şin-  
şini vətə bəm səxanon, və Qədyri vənə  
zimoni mahne xoş omedəve. Əv, Cə  
əqon cə qətton taxto egəne təsəvvur  
qarde zəndəpəve. Cəvon qərəvulon, ga-  
radayojon, əsgəron, silahon, cə Qədyri  
cəşi vətə vənə gyləj jolə qəvvə çonin  
vətə, və hər ci, və şinə orzun mane  
vedəve; əmo, cətin vəvən, duəro vəvən,  
əv cə orzunqu çove zəndəpəve.

### XIII. GIN QAJ

#### 1

Zyrno qəvol gətəzəve. Və vəgi nom  
lojəqə vəjə.

Cə vəjə gur-gur ijən şəhrəti Qobuon  
dij parciniqu de qəjnətiqu peş vəve.  
Duəronqu şirmojə toqəjnə vəgon, qa-  
linə qəştin, xorasanə qurqin, tirmə ax-  
ləqinə hoçijon, co qətorinə hoçijon omə-  
vin. Zyrno, dumo saz zə vedəve. Saz,  
cə şahzodə Əbduləzimi nəqəli vənə av-  
şəmi tel-tel qardə, və angəştə tilingə  
əzənə odəmon guşi pur qardəve. Ode-  
mon, toşə və Bəvər vəgi əjvonədə də-  
voştəvə zal dəşe cə bitonə muhitiqu pe-  
sijədə, de qəfinə musiqi cə holo-əə hol də-  
əştə sədo zijedən. Toşə musiqi tam zə  
cə vəjə vəgi qərməç şartə qardə.

— Bijən Hoçi Qıvoni zoə! Çəjmə 60 mə-  
not!

Bəgi vətəj qanune. Pulon sə vedən,  
dər pur vedə, çifon təc vedən. Qali şoj-  
vo qardə, qali pəşimon vedə. Bitonədən  
zəfəronə vu cə çadəo davardəqəsi oğə-  
tedə. Das vəpe qardə aşpazon və qə-  
zəni sə camedən. Ruən ov ədə, ezım  
ənə, ləvoş ançən, qav dəvoştıniyədəs, xu-  
ruş oəvəşt, səvzıjot əşəşt, pişoz lu ədə qij.

Seminçi səhnə cə Qıumri nadə ovəve.  
Bə gyləj gədə utoq qoşə-qoşə lampon,  
səqə ovəjnon, vıldonon, ətrinə şışon noə  
vəvin. Qıumri vənə qıvone pəsəvə dəros-  
ne, və gyləj neci təslim qarde mərosim  
hozo vedəve. Qıumri tojqijə şəvi vənə cə  
qainati darə cıjqı ehaştəvəj dasrocə qu-  
dəve. Har ci və cəj əzovon ve hiss vəve.  
Əj və səq pegarde, jaən vənə şəmi ovbe  
və zəmin emeş pidəve. Əj ıştə oxnə umiş  
və v məşədi Islami davasəve.

Məşədi Islami zen, Mələq Niso də-  
roson<sup>1</sup> ve. Əj, cə şangovəsəjqı cə və-  
gıqıuş xahiş qardəve qi:

1) Məşəta

— Bə dərosnijə utoq şe-omə nıvu.  
Odəm ıştəni giz qardə. Pidəvu cəmə  
daso lojqıne qo vəşu, dəvango gətə  
ıştə dılisə egətejədə maşalla vıvıtij,  
vahamu mənı dənyızın. Qınə vınam  
ıştə vədə, vınum cıq qardəm.

Bəgi hıqməş qardəve. Cə Mələq Ni-  
so tonoxon qıtbən vıvıdoj. Əncəx mə-  
şədi Islam tojq darşejədə cə vəjə sof  
şiddəlinə hıg-hıgə məçolədə cə pençə  
vədə eqbrəj:

— Ehhee... m m... ehhe... m m.

Mələq Niso. Faxirəş və Qıumri və doj,  
lampəş oqışnij.

— Rədbi!

Məşədi Islam vənə gyləj tojqijə xıjoli  
soədə mırtəş doj, hırdənış və və gətə  
cə cəşo gıvbe. Hırdən şın-şını hıtəve.  
Cə hic cıqıuş xəvə nıvbe. Məşədi Islami  
dılə qıppə, qıvrəq ijən ehtijotınə qə-  
dəmon ahəng, vo cəj mış-mışə hanijo laj-  
laj zedəve. Qıumri cə ha soəvonəqu, cə  
ha sədoqu və şəq dəşədə, tarsədə, izti-  
rovi dılədə pıjedəve. Əvon penç dəjqə  
dılədə cə dijo vəşin...

Mələq Niso lampəş sute. Das̄ tarsi  
təvonəş şe. Z̄noş və hərəqət noməj.  
Z̄ne nəve qibe qəjbəş oqardə dijə qar-  
dejədə əv hənijən pelarzəj. Tosə Beqoj  
vinde xəvə səj:

— Əqəvalə v̄və, de zəhmət v̄vəş  
Qumri hele v̄və!..

— Əqəvalə hic ciş nəməsəj. Bə polo  
həvo və m̄tvəq şe.  
Nim sahat davarde. Musiqi tiqəv̄nə-  
jən v̄rəq sədo qardə, odəmon hənijən  
ve vedən, şojvoəti zijod vedə, Bəv̄r və-  
gi vəjə tosə şəvi ufiqon qo dodə, har  
ciş peqarde pidəve. Mələq Niso oznən  
qəjbəsə veşe. Topə muninə, s̄ə qoftəj-  
nə, vənəşə qələtəjnə di qinon və zu pu-  
ri. və zenon mijonə dəf̄rse, raxs ədəj,  
əzəni dim̄şon vinde pidəve. Oznən zə-  
fəronə v̄v omedəve. Həvo ve xoş ijən  
nam ve, astovon hisov qarde vedəve.  
Mələq Niso s̄ Beqoj zəv̄ş vaqarde:

— A qinə Fizzə, jengon qonçon i qə-  
rə von oxo, vaxt davardə..

Bəgi jengə Mina zen və raxsə utoq  
dəşe. Mələq Niso cəj qəşiquş gəte. Əj da-

si şojvo Mələq Nisoş dəvango gəte ma-  
s̄ş qarde:

— Bəş̄t̄ xələti xanbozim aj mutrufl!  
T̄nən və s̄m̄n̄qi xanboz v̄v̄i. Səq v̄v-  
v̄v, zogo'səxovətinə vəg qonçoj?

— A qinə Qumri vaqan v̄nəmon  
cic qardedəmon?

-- Qonçoj?

— Hogo ʔsət və v̄i veşe.

Jengə ʔštəv̄ş və odəmon d̄lə doj.  
Qumriş pəjdo qaj nəznəj. S̄ Beqoj zə-  
v̄ş vaqarde. Bə vəjə utoq dəşin. Xəl-  
vətə v̄ron̄şon ot̄rnij, h̄rdənən nəve.  
Bə Qumri qə odəm şe. De „ni“ xəvə  
oməj. Utoqonoşon və ijənd̄ zəj. S̄mon  
əş̄ə v̄ron̄şon s̄ daso veqarde. Niqi,  
ni. I sahat̄ş dəv̄vəşəj xəvə və di ezav-  
zijəj:

— Qumri t̄lə!..

Bm xəvə vənə vozi s̄ həməj səjqu  
pərəj, har ciş s̄ hərəqəto hašte. Vənə  
s̄ osmono eḡnijə ḡləj gonə s̄oqi hə-  
məş h̄rd qarde. S̄ aş̄oqi s̄xan̄ş gə-  
vədə ov ve. S̄ d̄m̄vəqəzəni culə cəj da-  
so eḡni. Z̄rno əzəni vəştə ç̄lmon pur

qardə vo n̄znəşe və qomrə fu v̄qə.  
Ason̄ş raxs əqə „tasqəvovə“ Nəqi mə-  
lisi mijonədə dəvijəy ʔštənȳş giz qaj  
mande. Gudulə xan̄m və q̄n̄ç emuzijəy  
ʔštə d̄lədəvə şojvoş de zuj vo nijo qaj  
qulşəy. Aşpazi mijonəvoş omzənə vinde  
c̄ suqi vud̄ş və d̄lə dəvonij. C̄ ov  
qardəvə ruənədə i qav̄ş pur qarde vəş-  
tə zeniş h̄m qarde: „c̄ mandəş?“ Və-  
jə vəgi dijənəvon̄ş eqarde. Cəşon̄ş  
və qəjvə dətoqnijə holədə dəpədə əv̄ə  
pulədəş i vud̄mə vəštə coxo avusəş poj-  
vonij. C̄ Beqoj zen və dərosnijə utoq  
dəşe puləqə qutijon̄ş, pudrəş, ətrə şişo-  
n̄ş dəpornij:

— Gasi vəgi oznən zen̄ş varde, lo-  
zim vəvə,—v̄tə ḡrd̄quş qarde. Penç  
dəqə vənə c̄ həməy əziz gətə Bəv̄r  
vəg, ʔsət və ovədə vəşə morə oxşəş do-  
dəvə. Vənə qaxi h̄şq və, vənə taxtə  
doroz vəvə. Və tas̄vas dəşə odəmon  
d̄lədə vənə gizi camədəvə. Mangon̄qu  
zogo cəy perosnijə jol qardə eht̄ros və  
s̄q ogardəvə. Qij vuvən ʔm s̄q̄i və

qend nodə, və Bəv̄r vəgi gizəlgo zedə  
oznən zedəvə. Əj ʔštə şuur̄ş gin qar-  
dəvə. Hic ci fəmedəni, hic ci məsedənȳ-  
və. Tovsonədə Jevlaqədə vənə pijodə  
əş̄ə odəmon, giz camədəvə. Şəv, jaən  
ruzi və z̄ndənȳvə.

Sazəndon c̄ vəjə dəsgo petoşəvə-  
şon jəq̄n qarde, məşədi Çangiri dov-  
nəqu dəc̄qəjn:

— Aj məşədi romon duəroj, zəhmət  
v̄qəşən əməni dəroqən. İnşalla vəjuən  
pəjdo vəvə.

Məşədi Çangiri dasi r̄qi ʔštə cic qar-  
dəninvəş n̄znəy. Və Bəv̄r vəgi hənijən  
sədoqətin cijejo və valxon vəşə, və as-  
tovon̄ş se gullə qande.

— Boən, d̄m̄t̄ əş̄ vo!

Tosə Bəv̄r vəgi aspo və, v̄və h̄rdə-  
non̄şən aspo vin.

— ʔm qolo vətə hərom v̄vul̄.

Se dasə, və di vəş̄ə roon çə vin.  
Məşədi Çangiri və həməj̄ş dasparde qi,  
vang-vulə en̄qard̄n, şəvi vaxti nijo  
və vəznen.

Bəzyr vəd, məşədi Çangir, poştə roj səvəjzi dəro gənin. Şəv nəqyl vedə, həvo sardon vedəze. Daştənədə magi suqut hesbe.

\* \*  
\*

Məşədi İslam Qumri cə diqu duəro qardə vərəştə, parcinonədə niyo ve jengisə əşyonş dəgizovne pijəj. Vo mudofiejo cəj verdanqəş ijən haft pətronş hesbe. Əv, ım pətronon vo vədə ruzon oğətədəve.

Ləzəj fiq qardə vərəştə, cə hərdəni vəmequ tarsəj, gələj qədə və daldə mandə məsləhətş vinde. Bə Qəhramonlə di eməjn. De roədə qardə gələj gardəmi və qəon tərəf şin. Səron cəvon səpe erəzijejn. Hərdən dalarzəj, ziqqəş zəj. Qumriyən tarsiqu vəstənəş gin qardə. Məşədi İslami vəjəş dəl doj:

— Metars, və sahat qə sojə vevəşə.

Əvon gələj qəvəşon quəj. Səronan das qəşədanim, əvonşon və divo dahəştə hardəşon pidəve. Məşədi İslami dəştə

i dasi tifangəş və səron tərəf gətə, də gyləən qəjvə qujdəve.

— Qiş qəjvəsə?

— Oqə, xədo qonəqə.

— Bəşi-vəşi şəvi və vaxtədə qonəqə əvəni!..

— Oqə aj lələ, romon dəgiznijə.

Gin vibi cə qəjvəqu, mag tənə nəgətə. Bini qi və das daqandədə. Bəştə vətəj ijo ni.

Dələdəvə odəmi tifangi cəxtəxəş oqərij və pençə tərəf gardəj. Qumri larzəj damandə vəme, Məşədi İslami qəsaməş harde ijən hərdənəş pençəqu gətə.

— Əj vəvə və həzrat Əbbas qəsaməştə vətə odəm nimon, zən-hərdəni vintənəş vü? İmehə qorqə hərdən. Oqə mahəşt ım vəvələ hərdən sardədə vətərdə.

Dələdə əvə damə nəvə. Pəc-pəcə sədo məsəvə. Jacyn de zəni səran qardəve. Qumriyən lovəş qardə.

— Əj vəvə cə neci daso parəvəton, vətənə rahim vü.

Dylədəvəqəsi ispişqəş və biton həvolə  
doj:

— Bəsut, vəştə dimi i qərə dijəqəm.

Məşədi Islami ispişqəş sute. \*Ruşnə-  
də səftə ʔştənyş, peşo Qumriş ijən de  
vəme sь ʔştəqu şeədə əvəə hьrdənyş  
nuşo doj. Qumri və Faxirə pələşgə di-  
mə quqonyş, və cəj cəşə asonyş dijə  
qarde, əvən vəməj. Dylədəvə əmr qar-  
dəve:

— Ə tifangijən və i tərəf həvolədə!..

Məşədi Islami angəş həvolə qarde. bş-  
tə dasonyş və osmon ros qarde mande:

— Bovə qardəniş aj xьdo vande və-  
şi vəzən, cic qardəş vьdə. Və vь zenhьr-  
dəni rəhmь vo.

Dylətono zənə sədo məsəve. Beşon  
oqarde. Səftə Qumri ʔştə hьrdənyş və  
dylə vьrde. Qə sojəi lampəş sute vəvo-  
nyş de dьqəti dijə qarde. Və cəvon  
zarəlinə odəm nyəe vəvəş qarde. Məşə-  
di Islam nyəste papruzyş sute.

Qəjəon zəvən, sьpon tam zə, sь şəvi  
suqut əzənən ʔştə hьqmii romədəve.  
Əmo, sь Qumri dyl vəştədəve. Qəj zən,

mijonə sinninə, dь hьrdəni sojə dyləj  
nonəçimə zen ve. Dəcqə sь Qumri cə-  
von sь qomrəo omə gəp ze tələv qar-  
dəve. Qumri əvəş ʔştə səjqu qarde:

— Cəmə səj vəjə vəloş qəşə. Maştə  
votь nəqyl vaqam.

## 2

Dason, sь hьtə şəvi dьli hasədən nə-  
vedəvin. Zijə əşnyənyə şiqo, sь neci  
gəvi qu pərxə qaftejo nəvedəvin. Bevon  
zogo omedəve qi: vənə sijo səmutə və, və  
zəmini dəecəqə ufyəon Qumrişon və  
pərdə peşt dəqəndə nijo qardən, həşi  
vənyşəj əj vinde mumqun əvni; əmo,  
sь qətto ehtəros onьquşəjo umi vəsedə-  
vin.

— Və sahat əj vənə və jərə qəniyə  
qizə pejdo nyəom sь ʔştə pьə zəə  
nim.

Qali qəsən qədə təj-təj mande jəngə.  
ʔştə hanəş nomə zəni və jod vərdeve.

— Vo xugi zəjəo zən pejdo qəjən  
sь təjəti qəzə?

Bə Quri qəno tərəf əşbə dasə Hə-  
marlijədə vand gʙni mande. Bə osjovo-  
ni vʙtəj gorə ijo gʙləj zen oməvə. Əmo  
cəj qi ve zʙnedənyve. Əj ʙştə ordəjnə  
qurqʙş vəştə tan taqarde veşe. Cʙ zeni  
omə qəş və dasə nuşo doj. Əvon qəj-  
vəşon cʙ poşnəqu pevate və dʙlə pur  
vin. Dʙlədə vəmə sədo rosve. Dasə jol  
Ələqvər damə ve:

— Mətarşən aj hovə vəmə qonəqə  
zen lozime. Əj vʙdən, de şymənymon  
qoj ni. Qəsojv vəştə əşte. Pijə merd ve.  
Əj lovə qardeş pijəj. Əmo zeni de işorə  
vəloş cʙ səjqu rəd qarde:

— Əveha, qonəqə zen, hic əmənan  
zʙnedənimon. Pegətən vovən!..

Əvon qonəqə zeni vədəşə ze və vi-  
ton beqardejədə Ələqvəri veş şojvo qar-  
de. Cʙ ʙm şiqo əvəzədə cʙ Bəvʙr vəgi-  
quş cic vʙrijo səninve.

Ispişqəşon sute və zeni dimi gətəjədə  
copur, sijo, vəştə dimi xolon əzovnə gʙ-  
ləj qəgərcijə zenʙş vinde. Əj ʙştə dan-  
doni sipi qardəve. ʙm qu-qələg vəj  
vəməəne cidəve.

— Ne zə! Qumri vəqə?  
Zeni əvonʙş mʙştəri hisov qardəve:

— Bəşmə foli dijəqəm. Şymə vəxt  
ovəve aj mərdə çvonon.  
Əvon qu-pəşimon ogardeşon pijəj.  
Bə Ələqvəri dʙl gʙləj fiq oməj: „gasi,  
Qumrij, ʙştəni nijo qardə“. Əv ʙştə ʙm  
fiqi vəştə həmroon pʙc-pʙc qardejədə  
vovəşon nʙqarde:

— Ne zə, Qumri vovə qardənim zo-  
go qifir vʙvu.

— Cic gəp zedəş aj səq əvʙ? Zogo  
vʙvu Bəvʙr vəg hic məhəl ənəni.

Ələqvəri vəvonʙş dijə nʙqarde. Zeni  
pegəte və Bəvʙr vəgi huzur vərdeş məs-  
ləhət zʙnəj. Qəgərcijə zenʙş vəştə tərəq  
penşande. Əvon ogardin. Asv pʙje-pʙje  
zen Ələqvəri vərq davango qardəve.  
Ələqvərədə vənə hʙşqə qəjsi harde gʙ-  
ləj mexuşə hiss pevedəve. Əv və dumo  
tərəf ləngər eqandəve...

Bə pentərəf əşbə dasə aspon, və  
maştə nezi sʙs vin ogardəjn. Əvon gʙ-  
monʙşon qarde qi, ə gʙlə dasəon ʙsət  
cijşoni pəjdo qardə.

Съ Вэвѣгъ вэги дасэ вэ шэһри тэрэф  
roon parcinonъson һәмә съ daso veqar-  
de. Съ qonço хьшшә оmedәвеву вэрәвурд  
vedә, qonço riz cidәвеву tosә oxo vardә  
vedәве...

Вэвѣгъ вэгъ съ ыштә qussәqubvu, гьқи-  
qubvu jaән хәçolәt qәşequbvu damә vedә-  
ньве. Дьштә реэвьә, вэ хуруш әвоә, дә-  
әдъгә hisson съ Qumri „mәrmәrә, ro-  
zijә, avşьmә“ рьшtonon тәсәvvur qardә-  
ве. Fame зьnedәньве қи, Qumri сәјqu  
әтыlvon cice. „Nun votъş hese, olәt ca-  
nә pidәvu. Ыштәnән съ di вэгъ. Вәс әв  
тньпъş noә вә дәј loti dumo voci egь-  
пъ?“ Съ Сәрәлә Sojәvъzi сьхан, вә вэги  
fiq дәşe:

—Съ qinә дьл pijәј вә һьрдәни ре-  
gardә. Ньрдән ньву gordone съ сәtinә  
qoj?...  
Mәşәdi Çangir, вәдә ruzәdә ыштә çon  
sute subut qardejo, вә mor ogardәве.  
Ыштә asvi вә qul qьmoti zedә, вә doon  
qьrmoç equdә, вә qizon lonә zogo дә-  
qudә, Qumriş şiqo qarde pidәве.

Şәv çon dodә, ufiqon sipi vedән,  
dьnjo вәnә qәјsi zizә qardәве. Әvon съ  
diqu ve duәro egьnijәvin. Съ шәһәro  
әгәвә sәdo, съ osjo gurgur mәsә vedә-  
ве. Әvon sьs bin. Ogardedәvin. Nadә  
sәdo mәsә ve. Әvon asvьşon ogәte gu-  
şьşon eqande.

—Hooş... һьь... hooşş.

—I qәs һә romedәве. Asvon tiqәvo-  
nәј mandin. Hәci nez vedәве. Съ nezә  
dijon gьlәјqu veşә вә шәһәг şedәве... Hә  
soјv вәvon rәseјәdә qacәdъş zәnd qar-  
de тыleş pidәве. Mәşәdi Çangiri de veşә-  
тыlani вә ньşonәş сәј. Вә di тэрэф ufu-  
qi вә qьrmoç zeјәdә һә soјv mande.

—bmşangoşon gьlәј zen тыlovni-  
jә. Хәвә, sorәdъ ньву?..

Cәrci съ tarsiqu rosiş vьte:

—Вә сәmә di, вә Qәhrәmonь di  
şәvi nimәdә qonәq omәве. Sьponәn  
veşon sәdo qarde. Mәgәvъzi қи, съ Avu-  
şьmon qәјqu emәvin. Zәhmәt вьqәşәn  
съ quc әdә roјqu evoән. Съ di сәјqu 4-5  
qә zitono pәјdo vaqajon...



Zogo vьzьn vә Bәvьr vәgi çoni dә-  
vo doәve.

—Sәq vьvi!...

Vьtьšone toznišone. Mәšәdi Çangiri  
vә 5 dәjәtә ьštәnьš vә Ojәhrәmonlь  
rosnij. Ufiq dьrьs ovejәdәve. Dijәdә ja-  
li-jali peәvь hesve. Әvon сь әгәvә qәšisә  
сь dijo veәšьә i qәsiqu сь Abušьzon  
qәšon хәvә sәj. Vә na šin.

### 3

Бm šangnәni šәv vo Ojumrijo ve gon  
davarde. Zogo vьzьn vandon, dәon, qu-  
mon, tijәjnә parcinonьšon otәš qardә  
vә сәj dьlьšon pur qardәve. Zivьš сәj  
сәšәdә zәhәri vuj dodәve. Nәfәs se-se de  
pijolon zәhәr pešomedәve. Әnçәx ciciqu  
vuvәn mardedәnьve...

Tojqi ijәn vә сәj dumo dešmen әnә-  
vә gьlәj šәvәdә әv nә hьte, nә nьšte;  
сь ьštә cic qarde ьštәnәn zьnedәnьve.  
Vә gьlәj oçizә qә dәše pešt vase—jәqьn  
zьnedәve—әj хьlos nivәdә. Tojqijon, сь  
šәvi mardә suqt vә as ogardә сәj сә-

šonqu emedәve. Nә osmononәdә, nәn  
zәminonәdә vәj guš әdә, vәjo әsutә gь-  
lәj dьl hesve.

Сь piјә osmoni zijо vәnә hәzon fo-  
cion šohid әvьә, хunon peәšomә tijon  
veәvә zәmini sәpe, vә Ojumri qomәgә  
das doroz әdә әnçәx Mәšәdi Islam ve.

Бm soјә, hic qәsьš nьvә insoni ьštә  
zәhmәtә ijәn muvorizә hәmro әvьә Ojә-  
dьri nomusьš, dijәdә oçiz ijәn jali әman-  
dә odәmon orzu roәdә сь ьštә qәjqu,  
ьštә çoniqu, сь ьštә har ciqu vešәve.

—Mәtars Ojumri! Az canә sәqim mә-  
tars. Jali ijәn oçiz vьvumәn hәlәqi sә-  
qim. Dьroz әvьә mьrdolә dason vo vь-  
reјo hozom. Mәtars, umi hese qi,  
mašqi tьni vә šәhәr, qosibon, oçizon  
әziz oәgәtә vәštә duson vәrosnem... Vo-  
vә qardәm qi; Ojәdьr ьsәt perәxә. Әvәn  
volševiq vә. Ojьvvә vәmәquj. Omә vaxt  
сәmәne. Сь Orusijәtiquš gәtә toсә сәmә  
dij ha vьrәdә qosibon çon vә сәvon  
vьni omә, i vәn, сьхanьšon i qardә. Anә  
dәәqәšni qi, vәnә хunon evardovniјә  
odәmonqu...Sәv vьdә, hovәma sәvvьdә...

Qumri maştə de noronətəni cəş qar-  
dəve. Sutəjən vьvu gьləj ruşnəş vinde  
pidəve. Gasi vь tojqijonədə, əj məhv  
əqə tarsinə təsəvvuron pevьlo vəvəjn!

Maştə ove. Həşi ьştə sьftənə biqirə  
telonьş cь Avuşьzon pençonqu eroxnijə-  
də, Qumriqu tars, vahimə hənijən zi-  
jod ve. Əj ьsətьş zьnəj qi, tojqı qali  
qərə vo şiqo əqono parcinən əvijən.  
Bə cəj, zogo vьzьn, guşışon vьte:

— Cь mandon? Vь sahat şьməni ijo  
pəjdo vaqan.

Məşədi Islam əşte. Qə sojvən cəvon-  
qu vəşəq dəşəve. Təhəri əvoni rəd-  
qardeş pidəve:

— Mətars vьvə, əmə şedəmon. Zəh-  
mətəmon doj, vьvaxş. Səqləq vьvu  
əvəziş vevəşəmon...

Əvon cь rojqu esijəjn. Cь diqu dь  
vers əvьə lenəjn niyo əvьə vьrə ve. Nic  
nьvu tosə coştə ijo niyo veşon pijəj. Bə  
vьvrəj cь deşməni gьmonьş nəgəsij. Hə-  
vo sard, tiqəvьnəjən vovazin ve. Cь voj  
təsiriqu lenəjn vənə dьjo təlotumədə,  
sədoədə ve.

Aspon cь Avuşьzon qəşon və muho-  
sirə səj. Qə sojv vəşə əmonьş pi-  
jəj. Cь Qumrimon ome ijən maştə rə-  
vədə cəvon əşte və şəhri tərəf şeş gər  
zəj. Cəjqu lozim əvьə məlumati sə və-  
peştə, Məşədi Çangiri cəj təpəş və qьr-  
moç gəte:

Vətь qi vьtəve vo cь huqumətiqı  
ətьlono lef-voloşqonə oqandij?.. Dəşi və  
cьmь na!...

Merdьşon və dustəq vьqande. Dasə  
ətrofi otьrne-otьrne və şəhər dəro gь-  
nin...

\*  
\* \*

Hərdən soqit vedə nьve. Can ruziqu  
zogo vesojv mandə hərdən, vənə vemuə  
qizə valə vəştə nənə dijə qardə, lovə  
qardə, dasrocə qudə, vəmedəve. Nə de  
şьti, nə de təsəlli əj soqit qarde mum-  
qun nьve... Əv tələv qardəve qi, və və  
vьgətьn vьnovnьn.

Məşədi Islam cəj vəmequ ve tarse-  
dəbe. Hərdənəş vəştə və gəte ɣştə si-  
nəsəş egəte peştəş dənəmə holədə lej-  
nəjnədə, də qədəm vərədə gardədəbe.  
Asvə şivə, və cəj dumoən lɣngə sədoon  
məsəvin. Məlum ve qi, aspo omedə.

Məşədi Islami hərdənəş və cəj nənə  
doj. Tifangəş pojsə ogəte və zəmin h-  
te. Aspoon de roj dənəvardin, pevlo  
vin.

Hərdəni taməş zəbe. Zogo vɣzɣn əjən  
deşmenəş vində, vəştə nənəş rəhm omə-  
be.

Məşədi Islam diməş və roj tərəf do-  
roz vəbe. Sə rosə tərəfo omə lɣngə sə-  
do lap nezve. Məgəvizi asv və cəqerə  
dəşəbe ɣştə lɣngi noədə pegətejədə leh-  
nə səfo dodəbe. Sə asvo və lejnəjn  
dəşəş vinde, ɣştənəş toxtəq qarde. Gasi  
cə tonə vexəvə davardɣn vışun vɣtəş.  
Ye, zogo vɣzɣn asvo duz vəsə məşədi  
islami romədəbe. Tozə-vətozə volo şo-  
doə, livəjn əvə lənəjn anən rɣnd nəbe.  
Məşədi Islam ɣştə guçlijə səj ros qardə  
dijə qardejədə, asvi guşon, sə asvo ti-

fang cijəj. Məşədi Islami zɣnəj. Sə mə-  
şədi Çangiri qijə asv qam mandəbe sə  
Qumri səpe peşu. Gyləj gullə qandəbe.  
Məşədi Çangir vənə cinari və zəmin  
gɣni. Vənə hərsi ziqqəş qarde.

Gullə çangəne tasvəj. Məşədi Islam,  
ɣştə səpe voə gullonqu nɣtarsəj sə Qum-  
ri vədə mandə, vəj ijən və hərdəni  
əvoə zərvon vənə parcini ogordonədəbe.  
Əv qam qandəbe, əmo və təjə vɣrə  
qandənəbe.

—Vɣqɣşt ə sɣrəzoə!

Sə Bəvɣr vəgi vəhşijə sədo və asvo-  
nən çəsorət dodəbe. Əvon də gyləj də-  
rɣsə qoşuni vənə və cang vəşə vo qə-  
toron təj qarde qulşədəvin...

Həşi sə vandon, sə voqon sə varzə  
cinərə doon zijə həzo sor cimi və na  
qandəvə, əmo hələ sardon nəvə, vənə  
duəro əşə topə gyllə varz vedəbe. Ijo vɣ  
lejnədə dənəşgijə gullə çangəne və nəzə  
nɣvomon, har vɣrə ha ton soqit ijən poq  
cidəbe... Və əsron dorozı və lɣngləqə zə-  
və dɣnjo ɣm ruz, ənçəx ɣm maştə zɣne  
vedəni ciciqu nəfəs sedə, dinç vedəbe.

Nə ufiqonədə duəvulə, nə dəonədə cən,  
nə vandonədə avə cidə, nə zəminonqu  
fərjod məsə vedəve. Məgəvəzi cə ofəjə-  
vequ zogo cə vızən-vıŋıqu səs əvbə  
dınjo, və gyləj jolə tənəffus veşəve. Lə-  
zəjnə soqitəti mudhiş ijən jolə ruzon sər-  
lohon nəvəştədəve.

Ne, zogo vəcijoən, zogo nəve. Qai-  
noti taməş zə, ɣštə dıqətəş gırdə qar-  
dəve. Pijə tarıx, və gyləj tozə, jolə na-  
tiqi, və zimoni qızylə qomandani sə-  
xan dodə. ɣm natiqi—cə ufiqo ros əvbə  
həşi, dılonədə əgylə şojvoəti, nəzonədə  
jol əvbə maştə vevu? Məəlum ni; əmo,  
məəlum əvbə gyləj ci hesve. Həmə, har  
vıre, har ci, ɣm natiqi, cəj vənə osmo-  
ni sofə sədo məse, cəj niçot ədə  
sifəti vindeş pidəve. Suquti veş dən-  
dəşəj. Cə şəhri tərəfo ros əvbə şoə ijən  
varzə sədon vənə şuaron ezavzijəjn.

## XIV. QABUL

### 1

Qədəri depoədə Qıjasəş pəjdo qaj  
nəznəj. Cə nıvəəqəşıquş xəvə gətə. Şango  
oməninveş zıneş. Əv cə tarsıqu və ma-  
şinə və venəşe. ɣštə ruzəş qanə vaqo-  
non mijonədə langovnij.

Qıjasi vindejədə i-ijəndəşon davan-  
go gətə dim maconeşon qarde. Qıjasi  
əvəş vəštə mənzyıl varde. Cə stansja  
rojqu və se həmro gyləj utoqəşon doə-  
ve. Gyləj gədəlijə, gamə ijən səliqəjnə  
mənzyıl ve. Qədər de və fəhlə həmroon  
zivəşi ve məroqınve. Qəş səjqu və ro  
cə cəşo dəvonij, və Qıjasi cıvonəti şəq-  
liş dijə qarde. Damə veş pijədə Qıjasi  
ɣštə dasəş gəvisə noj işorəş doj:

—Tam!..

Nə ufiqonədə duəvulə, nə dəonədə cən,  
nə vandonədə avə cidə, nə zəminonqu  
fərjod məsə vedəve. Məgəvəzi cə ofəjə-  
vequ zogo cə vyzən-vəşgiqu səs əvəə  
dənjə, və gyləj jolə tənəffus veşəve. Lə-  
zəjnə soqitəti mudhiş ijən jolə ruzon sər-  
lohon nəvəştədəve.

Ne, zogo vəcijoən, zogo nəve. Qai-  
noti taməş zə, bəštə dəqəqətəş gərdə qar-  
dəve. Pijə tarəx, və gyləj tozə, jolə na-  
tiqi, və zimoni qəzylə qomandani sə-  
xan dodə. Էm natiq—cə ufiqo ros əvəə  
həşi, dəlonədə əgylə şojvoəti, nəzonədə  
jol əvəə maştə vevu? Məəlum ni; əmo,  
məəlum əvəə gyləj ci hesve. Həmə, har  
vərə, har ci, Էm natiqi, cəj vənə osmo-  
ni sofə sədo məse, cəj niçot ədə  
sifəti vindəş pidəve. Suquti veş dənə-  
dəşəj. Cə şəhri tərəfo ros əvəə şoə ijən  
varzə sədon vənə şuaron ezavzijən.

## XIV. QABUL

### 1

Qədəri depoədə Qəjasəş pəjdo qaj  
nəznəj. Cə nəvəəqəşiquş xəvə gəte. Şango  
oməninveş zənəj. Əv cə tarsiqu və ma-  
şinə və venəşe. bəštə ruzəş qanə vaqo-  
non mijonədə langovnij.

Qəjasi vindejədə i-ijəndəşon davan-  
go gəte dim maconeşon qarde. Qəjasi  
əvəş vəštə mənzyl varde. Cə stansja  
rojqu və se həmro gyləj utoqəşon dəə-  
ve. Gyləj gədəlijə, gamə ijən səliqəjnə  
mənzyl ve. Qədəri de və fəhlə həmroon  
zivəşi ve məroqinve. Qəş səjqu və ro  
cə cəşo dəvonij, və Qəjasi cəvonəti şəq-  
liş dijə qarde. Damə veş pijədə Qəjasi  
bəštə dasəş gəvisə noj işorəş doj:

—Tam!..

Ојадър вә һејрәт омәј. Вә Ојјјаси ди-  
ми дијә қардејәдә, әј, сәреҫ сажниқ ноә-  
ве вә маҫинқәҫ дијә қарде ијән иҫорәҫ  
қарде. Ојадър ознән гьләј си вәсә дән-  
гьни. Ојјјаси вә Ојадьри гуҫиҫ рьссә қар-  
де қи, „сәдо вемәқә, маҫинқа оқуҫедә,  
тосә саж гьле дамә мәви“.

Ојјјаси сь вивә лужу сажьҫ һозо қар-  
де. Вә қәнддоньҫ қиҫмиҫ еқарде. Ну-  
ньҫән варде. Әвон һардьҫоне. Ојадьри  
динҫ веҫ рижә, тاختи сәре дорозве. Ојјјаси  
әнвьҫ вәсә дақанде:

— ҫьд вьву қи, јәхәмон реқәхәј.  
Әмо ајьдј виви. Ролисон дәјдә-вә дәјдә  
әтәни сәҫ дақдән. Сь Әдәвәги одәмон  
омедән гуҫ еқандән.

Ојјјаси ьтвьҫ һостә вьте вә репҫоньҫ  
сәҫ повниј. Епәмәј вә қәјвәҫ дијә қар-  
де, реҫо хотоҫәм сьханьҫ қарде:

— ... Сәтә рақтијә тьни ревәқәте. Сь-  
ханьт дақдә. Әнҫәх қи, вәре ве ому-  
тиј, вьзниј қи, сис һесе, сис ни. Дьнјо вә дь  
тәдәф вахҫ вә: қосив-давләтманд. Фәһлон  
вьтедән қи, сь дәқандә вә сәтә мијонә

еқмәни зого, мьсьлмон зого, ҫуһуд  
зого. Нис зәго си ни. Қосив қосиве. Дав-  
ләтмандән давләтманд. Сь еқмәнијән  
қосивьҫ вәвол ни мәгәм? ҫеньҫ һьдә-  
ньҫ ни мәгәм?..

Бм сьхани вә Ојадьриҫ һәнијән зижә-  
дә вьрәҫ қарде. Хејзоньҫ вә сәј фиқ дәҫе.  
Бм гонижәти ньфамә қосив һесву?..

Ојадър де вь фиқи мәҫқул вејәдә,  
Ојјјаси сис вьтеву ньмәсәҫе. Әнҫәх сәј  
охонә сьханьҫ мәсәј ијән сьволвьҫ дој:

— Соқнәјь вьте Ојјјас, һуқумәтән  
сәтәнәдә вьву?

— Вәс сис, вәси ньву? Дьнјоәдә һақ  
дој әвинд әтә, әтә вьдәҫтәмон, әтә  
вьвьнәмон, әтә вьқоснәмон, осонә  
дој әтә вьдәҫәтәмон. Фавқиқи әтә вәдо  
дәнәмон, вәси һуқумәтән сәтә ьҫтә-  
нәдә ньву?

— Сәтинә дој һа!..

— Сәтинә дој, қо вьдоҫ сәтин әвьни.  
Һақ си сәтәқу дәмандә.

Бм сьханон вә Ојадьри вејни нь-  
ньҫте:

— Aj бѣвѣ huquməti qo doroz-du-  
moə qoj. Əsqəron, junqeron bahaštenbu  
cəmə... top-topxonə odəmi xoqi vəvo və-  
do. Ым зərəфət ni.

Ољјаси сəј сьханьс сəј гəвəдə hašte:

— Охо ть зьnedəniş. Əsgəq qij? Əvən  
вəпə ть qosivi гьлəje. Bəgi zoə əsgəq  
вəвеву? Bəgi zoən zavit vedə əsgəqi  
вə gapu egətedə. Top-topxonə tumo əqən  
əmə nimon məgəm? Əvən сь fəhlə daso  
veşedəni məgəm? Xozejnon de cəmə ьş-  
tən tumo qaqdə ci əməni qьştədən.

Qəјvə ove. Mirəqə oməј Ољјаси вə  
Ољəдриş işorə qarde:

— Ымən сьмь dustəqə həmqoj.  
Dus вьви!

Mirəqə хəşoməş qarde. ньšte.

Сь Ољјаси oxonə сьхан lap вə Ољə-  
дри vejni ньšte: „De cəmə ьştən tumo  
qaqdə ci əməni qьştədən“.

Zogo вьзып ьм fiq хəјli vaxtnəqu  
zogo вəпə сьлfi laј Ољəдри vejnəдə pa-  
сьş vardə mandəve. Əncəx Ољјаси de  
xoqi ijən хьрти edəвə вə вь laј ziş lom

dənoj вə bitonьş bevarde. Ољəдыр хьјol  
qardə, di вəştə сəşə вə vardəve: „Сь  
Bəвьт вəgi dustəqə quməmon, həmişə  
fəqьr-fuqara вə qumə daqandəвə ьм  
вьгəmon, əmə dьştə dasi еньзəј məgəm?  
Сьq, qərpic əqьryn сьмь ьм angylinə  
dason ньвunvu? Milləti əhvoloti tozə  
вəəşə vaxton vin. Вə cəmə сəј qьгmoç  
ze-ze dustəqxorəşon doј eze qi, ve vimi  
сь di ruzьş dəvardni... Сь qətto сьə  
qərpicə qə qi ezə? Сьмь əqə вьtedəнь-  
ve məgəm, rəјəтьşon şьльgud qaj, eqarde.  
Ым qəј ejəzəпən əmə qosivon vənimon  
məgəm? Ыsət Bəвьт вəg həmun qəдə  
сь rəјəti zeni сəј daso seş pidəniву?“

Вə Ољəдри andomi hərorət oməј.  
Səş dəzəј, ьştə ьvuti coqnəј pesьvneş  
ньznəј. Ољјаси işorəş qarde „хunəşur ve“  
вьteјəдə, Ољəдри ьştə dasmolьş вəştə гəv  
gəte:

— Вьşəmon vaxt davardedə?

Əvon сь qəјvəqu veşin. Toјqi ve,  
tozə вə tozə toјqi darşijəve. Ољјаси das-  
pardьşe qi, гьлə-гьлə voən. Сьftə Mirəqə

şe. Duəro ve cъ cəşo esijədə, Qıjasi Qıdər bş dəro qande. Bəj bş dərosnij qi, de car hovzi toni vşu, orusə qəv bsto- nədə vmandь.

## 2

Həvo gətəvəve. Voş cəş qardə vedə- ve. Şəv ve. Stansijadə qəjzi voj qətoron hic ci hərəqət qardə nəve. Haqənə gyləj paravoz ziqəzədə və ros-və cəp tyledə- ve. Əv, vənə və tələ egynijə morə zogo vşzn vo veşejo roj nəvedəve. Bufetədə xırçin bş duşisə vel-veli ənəvə odəmon və voə vaqoni pen bştejo və roon mijonə ovaştədəvin.

Qıjasьmon cъ Ciriştovi voqədə tozə- tozə zizə oədə qəjsijə doon vşnədə və odəmon omzən vin.

Qıdəri hic içlos bş vindənbəve. Xəsusən cъ zogo cəj orzu qardə odəmon tono, zogo içlosədə vənbəve. Və həməj hərəqə- ti fiq dodə, və har qəsi sьxani guş eqan- dəve. De omute orzu pevaşt-evaşt qar- dəve. Odəmon tojqijədə vənə soqnə ci-

dəvin. Gyləj bştə dasədəvə səvəş və zə- min noj, cəjdələo isqan nalvəqi, cəjniq, nun-pəni bevardəve.

Əvon gьrdəvin. Şəqi səpe bştə znno və vango əgətə bştəni və doj dahaştə gyləj sijo merdi sьxan bş qarde. Qıdər cəj dimi coq nəvindoən, cəj hərəqəti, vənə məəşəli sutə ijən suteş ərijə cəşon vindəve. Peşo Qıjas və mijonəvo veşe. Əv hostə-hostə sьxan qardəve:

— Vaxte. Həni cъ deşmeni oxnə qu- zon qəsə. Oqusijətbə fəhlə-divozə həm- qonьmon və cəmə qoməg omedə. Həm- qo Lenini vəvon bş daspaqdə qi, ijoən ədo- lətə voj dəqi qos vşən. Vəmə qəzet omə, əmə vəpe bahandəmon əməl vş- dəmon. Vədə həm qo Mirəqəə vahan- dь...

Qıdəri bşətbş znəj qi, cъ vaqzali fəhlon mijonədə cъ Qıjasi vejə hьrmə- tbş hese. Qıjasi bştə sьxani onoroxnijə paqətbş və Mirəqəə doroz qarde. Mirəqəə paqətbş oqarde, cəj dələoş ve to qardə- və gyləj qəzet bş bevarde, ətrofi cъ nəzə dəvonijəvəpeştə şəmbş sute, dəmande



hande. Həmə guş eqandəve. Nə eəqır, nə paprus əvursnijəqəs hesbe:

„Zəhmət və cici vətədamon? Gyləj qo de insoni ʔštənyş dasi jaən dʔštəniş aqli və sə omedə, vəj zəhmət vətədamon. Timsol: de dasi gyləj miz tumo vətədamon əv gyləj zəhmətə; ənçəx, həmin mizi de puli əhriyə ijən de mənəfəti və ço qəsi havate zəhmət vətə əvni. Zəmin qaşte, perosne ijən cəjo vəhr pegəte ʔm zəhmətə. Həmun zəmini de ço qəsi dasi oqo doe jaən və içorə doe, ʔm zəhmət ni. Bicimi goroş zəmin əqaşte əqinci ijən fabriqədə əqulşijə cit əvoftə fəhlə vo zije həxş hese. Jəəni harde, taqarde ijən vo qanun, qəror doj, idorə vəştə daş sejo həxş hese. Мыхьво, fabriqi sojv ijən taçir və hic gylə həxi sojv ni...“

ʔm sʔxanon cʔ Qədyri dʔlo tijə bevərdəvin. ʔsət ijən ənçəx ləzəj məçələdə sʔxaniş əməsə odəmon vəne gyləj jolə xʔlosqoj cəj naədə jol və, əzəmətin

ve. Əv tiqəvnyəjən nez nʔşte, ʔştə cəşʔş və Mirəqə gəviş dətoqniş. Mirəqə qəzeti handedəve:

„... sojv niş. Cəmə tələv qardəjon ʔm, ijən omə vaxti çəmijjəti əsosenən ʔme. Xəlxi, huquməti ijən həmə vəşərijjəti omə vaxtədə və xoşvəxtəti vəəvə ʔme. Insonon və ijəndə nez, vʔvə ijən həmro ədə ʔme.

Və insonon lozim əvə həqiqijə tərəqqi rosə ro, həqiqijə mehevəti rosə qəjvə. Qanə qapital, pul-mələ dovr və cimi həməj vəraqs və goroş əmənen ə dovrəmon dəgordone pidə. Har vʔrədə və qapitalcijon dəve eelon qardəmon vətədamon: ej tanvələ çənavon, tosə ʔsət de fəqdyron zəhməti və fojdə rəsə qəfon qəşə. Həni vəs vəqə, vəse...“

— Vəse, ilivo cəxi və cəmə xʔrtə dəmande, oxo vəse. Vəse ilivo oxol..

I Qəs cʔ ʔştə vʔrəqu zogo odod omedəve. Cʔ Mirəqə sədo cəj sʔxanon mijonədə gin və.

Jəxəş oz, gyləj dorozə gijə zoə  
сьханоньş vьte ьştə qəş-dasьş və  
nəq varde.

Sijo merd səpoj əşte rьqiş gəte:  
— Tam merdə tam! Nic zьnedəş ьm-  
rə qomrəj? Cь daşti mijonədə məgəm  
təvь oməvu?.. Əmənən zьnedəmon vəse.  
Oxo cь „vəse“ jən vьrəş hese. Bahaşt  
bahandь bunəmon merd cic vьtedə.

Mirəqə dəvomьş qarde:

...„həni vəs vaqa, vəse. Cimi zo-  
go, vəştə zogo zije izin doə əvьni.  
Ja və insonijəti nom şьmənən ьştən  
qo vьdən jaən cəmə rojqu rəd vь-  
vən.“

Məqtub orəxəj. Jəxəş oz əvьə zoə oz-  
nən mьz-mьzьş qarde: „Ne, ne, qo vь-  
donən əhaştnimon. Bəpe dьnjoədə ja  
əqə nьvu ja fəhlə...“

Sədri—Sijo merdi ьştəньş sьxan qar-  
de. Əv zogo vьtedəvə:

— Həmron, həni vaxte. Ənəhan  
mande, vəsə ьştəньmon qoj dumojsə ve,  
vənə ьştə rəhvəron şəvь-ruz qo qar-

de vaxte. Vəzijətən tarsine. Həməjsə və-  
na ьme qi, az vьtedəm həmə və siloh  
vьvun.

— Duzel..

— Haaa. Və siloh vьvu. De şəhri  
сьxan vьqəmon qi, cəmə vьrə roə gəve.  
ьmrə vənə vəndəri gyləj, cije. Dьminiçi  
ьme qi, və fəhlon, və divozon dьlə də-  
şe lozime. Mahaştən divozi və dəs da-  
qandьn. Vьdən zьne qi, xun peəşomon  
qin. Seminçi az vьtedəm şьvonon və  
das vuəmon. Cь qi, şьvonə qom-əqrə-  
voş hesevu, omutь bunəmon, musavatci-  
jon coqnəj zəhərinə fiq pojvondən.

Cь Sijo merdi təqlifon mьzoqirə ve-  
dəvə. Silohə məsələ səpe vərq daman-  
din. Çurvəçurə təqlifon hesvin. Təzə qan-  
duqtor İbrahimi sьxanьş pijəj:

— Az cь silohi vьrəj zьndəm, izin  
vьdoş vəvьtem. Cəmə hamsuədə gyləj  
partijəcijə zəgə hese. Cətoni partijədəj. Ha  
ruz vətmə vьtedə qi, voj vəcəmə partijə  
dəşi, vətь tifang vьdəmon. Mь sьxanьm  
doə ьştəni vədom nьvьşte. Bsət qi, vəmə

tifang lazime, vьşamon h m  ьşt ni vь-  
d mon nьvьşte. B  gьl  partij d  nomь-  
mon vьvu, vьs n mon tifangi.  von ve  
viçin. Sь Deniqiniqu vej  silohьşon s .

— B h, v h! Af rin v  zogo q ll !

De ьm sьxani Ibrahim ьşt  veş . B   
vьton-v toniş dij  qarde ç novbьş doj:

— Q ll  tь ç navij, cic v ve nьvьşte  
vej d ?  von n islam nin m g m? Ve-  
j n dь tir jn tij...

Sь Mir q  v n  hьqmi q tij  s do  
sь Ibrahim sьxanbьş c j g v d  haşte:

— Sь zin ni v qqoli oxo ijo sь qoş  
hese qi, zogo n sьxan vьq ...

Nьşt q son ьşt  s şon voj-voj doj.  
B  partij  toz  d  ş  Ibrahim v şt  vь-  
t j p şimon ve. Sь v zij tiquş fam j qi,  
ve jol  s hvьş vadoj.  v s poj  şte v -  
m j.

— Az sь vьzьnm, sь v s  d gьne-  
d m h mron oxo, az cic vьq m... mьni  
a v s  savom...

Sь içlosi oxo d  Qьjasi Q d rьş zь-  
povnij, sь ьşt  dust qxon  zimoniqu

g rьş z j ij n d rosniş  qi, Q d r de  
z hm ti pat v , sof ehtьvojn  v  partij   
oq rniş  v nin  h mroj. Sь ьşt  ij n sь  
Najibovi v j zomin t tiş zьpovnij. H l   
sь Q d ri de B vьr v gi  v   façiq ş n  
tiq vьn j sьxan qarde.

Sijo merdi x v ş g te:

— Qьjas, v n  qanductor Ibrahim  
nьvu?

Qьjas dam  nьv j Ibrahim s poj  ş-  
te ozn n de zьr-zьri v meş pij j.

Q d rьşon s dri tono ovoştonij.  v  
s poj mande. B  çurv çur  sьvolonbьş  
ç nov doj. Sijo merdi v  h m ş doj  
tam ze:

— Aj Q d r zьned ş cic hese vьv ?  
S m  partij  vьt jь, volşeviq vьt v  n   
roh t ti, n  qef, n  davlat, n  n v n   
Ibrahim vьt j vol  silah  vьr j...

Ibrahim s poj  şte, ьşt  luzьş g te  
zьr-zьrьş qarde:—Usuv  mamu gьl j q -  
l ti ve, z  n s hv v q , sьmь s hviqu  
d vard n, sьmь qojqu d vard n...

Sijo merdi de das  işor   vьş soqit  
qarde.

Бштә димъш вә Ојадъри регордоний:  
— На, зънедәш сис хесе, вьвә зо! Ijo  
hic ci ni. Ijo iglәli ci hese — мәсләқ.

— Соқнә јәни мәсләқ?

— Мәсләқ сис вьву?

— Hәлә тов вуә.

Sijo merdi de aramiş sьxan qarde:

— I qәrә tov вуә, şәvәn davardedә,  
mәslәқ әve qi, ijo tь бштә çoni, moli,  
sәј nodәş. Сь qi roәdә. Сь fәhlә-divozi  
ozodәti roәdә... Maşqi partijә vәvьte tifangi  
pegәt vә sәngәr вьşi „вә сәş“ şәniniş. Par-  
tijә vәvьte veşәј cijo vә Şәmqir вьты. Вәре  
вьтыlij. Вьтә бштә qә-vәј вьşi вә Fitolberq.  
Вә sahat. Ço sьxan nij.

Ојадър motь вәј:

— Јәәни partijә әһaştini тьни вәштә  
zen-hьrdәni регьньт.

— Не... zәgom пьвьте, вьтәјьт әve  
qi, сь partijә qo votь сь çonisәn, sәјsәn,  
zen-hьrdәnisәn вә naj. Pidә сь partijә  
zoә вьvij вәvәdә ьте. Бштә qolo вьнә  
вәштә na fiq вьқә. Тьни de zuј partijәci  
әdә ni...

Ојадър dijә qardәve. Ојьјasi вәј сь-  
хан doј qardejo сәјquş хәвә сәј:

— Вәшть veјn пьштеву, сис вьtedәş?

— Вьтәјьт әve qi, az qosivim, сь  
әqorә гьләј... Мь pidәme qi, qosivi par-  
tijәdә вьвum.

— Рь во rәhmәt. Dijәqә hogo зьлә-  
вьни sәpe вәrq вьmandoş vәse.

— Eroxnәn dason, de zәqo de i sә-  
do qәvul vedә.

Вь sьxanәdә Ојадъри гьләј пьqьлә  
mehribanәtiş hiss qarde. Гьјәdә gomuş  
qьşteş вәштә fiq varde, сәј orzu qardә  
dusi xlosqoә das вә сәј fiq dәşe. Bsәt  
ә das сь Ојадъри qәşiquş gәtә vьtedәve:  
„partijә вәть qьvvә vәdo, partijә вәть zi-  
mon vәdo, hozo вьvi“.

## XV. QIYZYLƏ MAŞTƏ

### 1

Cь dьnjо sof dьroz ijən oxonə şəvşve. Cimi vəpeştə i qərən sijo pardon ruşnəjnə dimon enivədo, sofə nəfəson nivətosne.

Zьne vedəni ciciqu ьm şangonə şəvi, har qəsiqu gьləj tasьvas hesve.

Nazir de şəvi ьştə qəniməti gьrdə qardə və vьniə fьşşəj. Boştə jəxə peroxnejo ro nəvedə. Na ruz qьrmoçə sədoş və gьzolon dəvətə nəcənnig ьsət nə ьştə zeni vьtəj məsedə, nə ьştə hьrdəni vьndə. Zogo vьzьn cь şəhri həmə fəhlon dasədəşon silah vəsə qəjvə emən.

— I qərə vəşi ьştə ə mьrdolə dimi vьvindəmon, detь ьştə hisovi qəşəmon pidə.

ьm mənzərə əvьş anə torsonijə ve qi, dьnjо və cəj sə gardə; əv, gьləj pijəсь-nə olət pəjdo garde, vəştə dimi ьrd dəsuе, cь cəşo niveş pidəve. Cəj hьqmi de sьlfi əvьvьştə pisirьş hənijən vərq dəgiznedəve: ga qəjvəsə tьledə, ga ogardə vəştə əqə dijə qardə, gaən lovə qardəş pidəve.

Qolo qənonьş əşьə millətə xadim vьsuty evəşьən, insonə ləpon vьndədə. Bştə cəşi və Nəsis vəgi şəqli dətoqnedə dijə qardə, dijə qardə. Şəqli cь xalicə zijo nijo qardə. „Az xəjləqnequ cь fəhlə tərəfdom“ vьtedə. Guşьş və sədo egьnedə, guşeqandə, cəj ьm „eetьrofi“ və qavul rəse-nьrəse cəş qardə.

Cь tozə xəvəqu qodur əvьə qulaq, ьştə qьrmoçi və sьqon equdə burra zedə:

— Нис zəgo ci nivəvel..

Pristov „tuf“ vьtə ьştə paqonon ocьnedə, vəştə qatar eрьştə. Taçir amvoədə, zirzəminədə əvьə molon vəştə luzi pur qarde, cəj səpejən invəlidətijə qьşti davəsəş pidə. „Şəriəti sojb“ peşnьmozi ьştə dimi və qьvlə pegordondə və qu-

vəsoni tərəf gyləj qoqə „ləənət“ tu qar-  
də. Cərcijə Əqə Ələsgər və ʔştə həj de  
hərdə ciccəqili hənijən gonə voş zə və  
vaqzal romədə.

„Şuluqijədə coq havatə vəvə“ vʔtə  
tozə, xomə mʔštəri cəş qardə...

bm, cʔ dʔnjo ostoni tərəfədə, cʔ şə-  
vi oxonə vərəqədəvə melʔ-maşon hə-  
joçon, və ruzi vərəqon po noe çiddi-  
çəhd ve.

Dʔnjo dimisə cʔ maştənə sʔftə və-  
rəqon, cʔ tarəxi sʔftənə sahaton dəvʔşge-  
də, cʔ ozodə zivʔşi jolə həşi vəşədəvə.

—Azim, azim cʔ zimoni həqiqijə  
sojv, oqʔrijən cʔ səhnəqu, və zəhməti  
xuni dərgzəqəson. Zije cʔ zimon doə-  
qəsije. Zimon cʔ zimoni ofəjəqəsije...

Vʔ sʔxanonədə, ve məsə əvʔə vʔ  
sʔxanonədə ʔsət ço vāng, ço qʔvvə, ço  
avaz famə vedəvə. ʔsət ço gyləj dʔl  
ʔm sʔxanon vʔtedəni; əmr qardəvə.  
Cəj sədo vənə əlmosi ve sujn vənə vi-  
risgijə ovon sof ve. Insonon məse-mə-  
se cʔ ʔm sədo jolijəti nadə ruq vedə-  
vin. Molə vaqonədə roməvə, və qend noə-

və və Sibir, və Qazan, və Həştərxon  
şʔdoəvəqəson—cʔ jolə inqʔlovi sʔftənə  
əsqəron, və ruşnə doə vətən ogardədən.

Dustəqədə ərxə ijən mardəş nʔpi-  
jə dustəqon qəjvon arʔstedən, dərvozon  
lovəlo haştən, dʔştə siloh pəgətedən.  
Cʔ soronqu zogo vʔştə vʔvə xuni pəşo-  
mejo təşi əgətovnijəvə əsqəron, cʔ gonə  
voonqu ʔştəni eşandən tʔledən, ʔştəni  
vəştə nənə vango şododən.

ʔştə əqə təvilə və hijə əzən, və cəj  
asvi jem ədə noqə, de revolusija sʔftənə  
ruşnə dətəvə cəşonʔş hovuz oqarde. Cʔ  
şəhronqu, cə qudrətinə dason jurdo  
əvoə şojvoəti ijən rəşodətə sədonədə cəj  
nʔzʔnə, nʔvində, əmo, cʔ dʔlo ovas əvʔə  
jolə odəmi, cʔ sʔrə dimə dahi sʔxanʔş  
məsəj:

—Zəmin və divozon!..

ʔştə vostoni şum əzənə divoz da-  
mande, ʔştə dimʔş və sʔə qərpiciyə dʔ  
mərtəvə qəjş gətə.

—Haah. Hoçi Husejnə çənav, ʔştə  
qefe, dəme? Nʔvʔtʔme məgəm oxo cʔ  
divozijən xʔdo hese.

Quri qənoədə pəsi və saru ətoz niyə  
pəsəvon de qosivə huquməti eşqi ozo-  
von oməj vənə sazi zə be.

Huni tənədə mum vəvəjm.  
Ov vəvəjm huş vəvəjm.  
Joym vome ov pur vaqa  
Və vızədcəs az pur vəvəjm.

---

Huni tənədə səq vəvəjm.  
Dəxəsjəvəjm tar vəvəjm.  
Joym vome ov pur vaqa  
Və vızədcəs az pur vəvəjm.

Əv, ы́ştə gələvonə həxədə ы́ştə də-  
lədə gьləj pəsəvə ço qardə, və qosivə  
huquməti odəmon qьvon vьtedə.

Bə dimiş rişə mu eşe-eşe, və gəviş  
xejnə vu pur ve-be cь məşədi İbadi  
vangoədə das-pocə quə tьrqə qinə, cь  
maştənə həjoçon ijən şojvojəti famedə.  
Gьləj vrimoninə həsrət qəşədə:

—Vindəmbəj qosivə huqumət və vь  
qəən omzən vəvevu? Nьvu hogo cь ьm  
qəftori nəfəs mьni ov vaqavu?

—Nəççorə Aqop rəvədə əştə ы́ştə dus  
vo usto Jəhjo adresi nəvedə, cьmь həm-  
qo cic qardə.

Vьlə vujnə, zivьş ədə əvəsorə voj, hə-  
məş peqarde. Aspoon vənə teleqrafi teli  
və ha tərəf toznişone:

—Bəştən maştəjl..

Həşijən ufiqədə ы́ştə sьə vojdəqi ros  
qardədə. De gьləj şojvoj həjoçoni və  
əgьlə insonon dijə qardə. Vənə gьləj  
jolə natiqi varz-vьlnd cidə, və qutub  
peşe sьxan qardeş pidə.

Əj, cь vəjzivə odəmon cь mo və  
ruzi təvriq qardeş pidə. Cəj ufiqədə ros  
qardə qьzylə vojdəq, toşə zəmini nь-  
qьlijon ruşnin qardədə. Cь ьm ruşnon  
zijo vo miljonon vəjzi qardejo əvoə cь-  
vonə əsgəron cь vərəminə şəhri sinə  
və ləqə zedən. Zimoni soqo qardə piyə  
cinərə doon ançədə. Cь həşi ruşnə və  
zimoni vьnədə əvьə insonon, və zinə  
qətədə əzijə odəmon dodən.

Həmun cь ьm həşi şuaon zijo vənə cəx-  
məxi tiz əşьə aspoon, de Qovuzon dij

gardinā rcon p̄jedāvin. Cəvon səjqu vā-  
nə muštuluqə xəvə ləpə əvə q̄zylə voj-  
dəq, vənə vozə qizə qəş qudəve. C̄  
Q̄əd̄ri dyl hənijən vərq ḡppə zedəve.  
Əv ʔsət vənə oçizə ijən ḡlə m̄tvəqə  
qorti ni, ḡləj vrimoninə silahve.

Əv ogardə, d̄štə və di x̄losvə ruzi  
xəvə vardəve. Partijə ʔm şərəfinə qoş  
vəj eht̄vo qardəve.

Q̄əd̄r fəloqəti dylədə noə əşə və  
ʔštə xejzon, vəštə qə ogardedəve. Əv  
vo ʔm xejzoni peroxnejo şə ve, ḡləj  
jol və d̄njo vərovərə q̄vvə əv̄ş da-  
vango gəte, cəj roş dəgeş qarde. C̄  
Q̄əd̄ri de ʔm q̄vvə vərq əv̄ə d̄l̄ş, cəj  
sinəo vəşə q̄zylə vojdeqədə mande,  
cicvuvən v̄teş pidəve. Q̄əd̄r c̄ ʔštə  
veodəm noə şə d̄lp̄ijəj qəşon vo oqar-  
dejo tadi gətedəve.

C̄ şəhri tərəfo şoə, şodqomə sədon  
və həmoəjni ezavzedəve. Dasəj aspo  
omedəve. Əvon gullə sədoon məsejədə  
vəsə zinisə ecaməjn ləqom̄şon vadoj,  
vənə vozi q̄jəşon zəj.

Məşədi Islami ʔštə oxonə patron̄ş  
qande n̄znəj. C̄ deşmeni gullə cəj de  
orzu pur əv̄ə d̄l̄ş vənə s̄ə v̄li  
poəş qarde. Əv dim vəjzi ḡnejədə, ʔštə  
nəzəş, və d̄l̄ş ətəqə h̄rdəni ijən və  
ʔštə muj oərn̄d̄nijə Q̄umriş pegordo-  
nij. Vo vido qarde məçol̄ş p̄jdo qaj  
n̄znəj. Cəşə qaraqon̄ş foçia səhnədə  
vənə pardə eḡni.

C̄ məşədi Islami nəfəsi ov̄rijəve  
hiss əqə deşmeni asvon, lejnəjn̄şon və  
l̄nḡləqə zəj. Və cəşiş xun pur əv̄ə Bə-  
v̄r vəg c̄ əv̄əmə h̄rdəni l̄ngonquş  
gəte ros̄ş qarde. H̄rdəni ʔštə cəş̄ş  
oqarde, və vəgiş dijə qarde. V̄ dijə  
qardejədə ə vez̄vonə ijən veqoməgə  
məxluq lovə qardəvevu, ʔštə dədə nə-  
vedəve vu, z̄nedənim. ʔm dijən vənə  
ziqi oquşijəj. Vəg vənə şiqo qardəvə  
qafte ʔštə eloşgonijə h̄rdən̄ş ʔštə da-  
sədə voj-voj doj.

Cəpələ Sojəv̄zi s̄xan c̄ vəgi fi-  
qədə qojm və və ḡləj tojqijə eet̄qod



pegardəve: „hьrdən hese, сь qinə mehev-  
vət və hьrdəni ovaştə. Nьvu hosone.  
Tьni nьrijə vəqi şəninve?“ Bəvьr vəgi  
hьrdənyş сь lejnəjno bevarde və ovi qə-  
noş varde. Cəj lьngonquş vərg gəte, ьş-  
tə səjquş voj-voj doj. Həvoədə voj-voj  
doj hьrdən ьştə dьlətoni qəşedə, vьrjə-  
vьrjə sədo beqardə, „nənə“ vьtedəve...

Bəgi i qəgən vərqьş vo doj. Hьrdən  
tarsiqu dьləziqə zedəve. Bəj cic qardə-  
ninve zьndənyve. Bəgi hьrdənyş dьştə  
purə zuj rosьş qarde, cəj səş və sьqi  
equəj. Hьrdəni sə hьrd ve. Vənə ənoş  
xьşşə doj. Gьləj vəvolə sədo məsəve.  
Сь hьrdəni vьniqu, gəviqu əvoə xun, vo  
veməjon, мель-маşon, həjvonon ov doejo  
əşьə ovьş rangin qarde.

Bəvьr vəgi vьvə Muxtar vəg сь ьş-  
təqu əşьə Qumriş dəvango gəte asvi  
peştisə eqandəş pidəve. Сь Qumri cəş  
və hьrdəni pexəvejədə vahimə əvьş egə-  
te. Ыm vahimə, сьть əhand, təsəvvur  
vьdə! Ыştə qulunçon və ajaz doə, ьştə  
dьli və gьləj gədə məxloqi sinəsə noə  
perosnijə nənə façia vьfam! Cəj ərijə-

qəs oxo nьzьnə dьnjo, dahijon, qəhrə-  
monon, sənətoqon, jolə xьlosqon ьştə van-  
goədə jol ədə, və ьştə şьtədə zivьş əvə  
nənə, сь hьrson, necijon nьqardəj qardə  
ve...

Əj, сь nənon isjani vənə ogurrə əvə  
vulqani sədoş doj. Nə həvo ьm sədoş  
gin qarde, nə zəmini tosnişe, nə ovon  
ov qarde, nə məsofə petoşəj. Ыm sədo  
vənə avəhu ufioqon, vandonьş poə qaj  
davardedəve. Sьqon, rьzolon ov qardə-  
ve. Har ci, har vьrə, qəjzi və zimoni  
damaron dəgьzijə vəhşijon, har qəs ьm  
sədo famedə, və nənəş vəvoləti omedə,  
və nənə guş eqandəve.

Jolə dьlon və vь sədo, və şərəfinə  
nənə dьlьş sute ijən enəməj.

Ыm sədo həməjsə zijodə asvi tozne-  
tozne əvoə Qəderьş zəhlətoq qarde. Əj  
nənə sədoədə dəhşət ijən de foçia və  
içoj gьləj gьrəj qardə mehevəti telijo-  
nyş faməj. Əj vəştə asvьş tov doj...

Qьzьlə vojdəqinon və vь səhnə sə-  
pe beşin.

Sulton Əli tosa Bəvər vəgi vinde, revolver daməve. Vəgi burraş doj, və ov egəni. Qədr asvi səpe revolvə muonş erəxə Qumriş davango gəte:

— Qumri!

Sulton Əli cə Faxirə məjtəş və ʔştə qəşon mijonə səj; cə ʔm məsumə hırdəni dimədə hələn və onʔqəşijə zimoni riziş həjfəti qəşəj.

— Qumri!

Qumri dalarzedəʔve. Əj ʔştə valə gin qarde, jaən ʔştə dyl pijəj zimon əvə sədoş məsequbevu ʔştə cəşonʔş oqarde, oznən viş qarde. Qədr cə Qumri dimə quqonədə vurisgi doə əlmosə gylonş və dasmol gırdə qarde.

— Qumri, azim Qumri; i qərə dijəqə, azim!..

Həşi və qəzylə tuşi<sup>1</sup> oxşəş dodəve. Dəştə əmudi əzənə ruşni di şəşte təmiz

<sup>1</sup>Tuş: qəlizə təgərdəv.

qardeş pidəve. Insonon pelv-ələvedəvin. Qali gylə vo ʔştəni edoejo tojqijə vıgə nəvedə, və zirzəmin dəfırsedə, qali və ʔqylə colon dəşe, ʔştə çinojəton zəmini zijədə vo nijo qaj qulşedəve. Vejnijən ʔştə sinəş hovuz oqarde, de orzuon pur əvə və zimoni ruşnə dodəve. Qəvə səqon dəəgordonijə və əvəsorə həvo veəşə vəjzivə odəmon sədo məsə vedəve. Qədr ʔştə dasi oşandəoşandə səxan qardəve:

— Həmron!..

Vənə həzoon, ruç, qanə səxanon dələdə ʔm səxan vənə qudrətinə həqiqəti virisqidə, gitəqə „hoo hoo“ vətə cə hişi məştəgi vaədə şumon, cə hırsi to əvə qəmzon və ləqə zedə, cə parcinonqu, cə hisoronqu vənə qizə vaştədə, dəon, ovon davardə, ʔştə dasədəvə sə vylə dasə cə ʔştə dylə xəvə ədonə vardəve:

— Həmron!..

Cə Qovuzon di jolijən ruqijən ʔm ədə zimoni jən omə vaxton mahne qə dər şin əvə səxanş məsəj faməşe.

Həmun вь дəjədə cəmə vətəni də-  
lədə jolə Qirov, cəmə umri əvəsori  
roədə сь doəvə qьvononsəj qu mandədə-  
ve. Cəj cəşə vədə сь Şaumijanon, Əziz-  
vəgovon sima və çon omedəve. Rəhvə-  
ri ьştə səş ros qarde, ьştə dələdəvə həjə-  
çonьş ньtosnij, və jolə ruzi əvədiyəti eşqi,  
сь revolusija tribun<sup>1</sup> damə ve:

—Həmron!..

bm sədo vənə gyləj virisgijə şьmşi  
ufiqonьş hьl qarde, toşə omə vaxtonьş  
qo doj.

<sup>1</sup>) Tribun: nitq əvoti məəneədəj.

„Bəjzivə odəm“-i qitovədə şə səhvon

Səhifə	Sətr	Şə	Handəvənine
7	pijo	4	çəşonьş
13	zijo	10	Ровənəso.вə
18	"	6	gьlibьş
19	pijo	6	vəj
19	zijo	6	arzəj
19	pijo	5	loməj
27	"	8	i qurtov
32	"	1	pepəgətem
38	"	4	qoqəzi doədə
46	zijo	5	andəmi
47	pijo	6	ru
56	zijo	9	hьsumiqubv
63	pijo	8	çəsorət
68	"	6	jarьçin
79	"	1	çəvov
83	"	13	vojdoqji
102	"	5	cə
108	zijo	1	pəşən
			çəşonьş
			Ровənəso və
			gьlibьş
			vəj
			larzəj
			oməj
			i qurt ov
			pevəgətem
			qoqəzi dojədə
			andəmi
			ro
			hьsumiqubv
			çəsorət
			jarьçin
			çəvov
			vojdoqji
			cəj
			pəşən

Həmun bə dəjqədə cəmə vətəni də-  
ləda iolə Qirov, cəmə umri əvəsori  
i sumədə

Səhifə	Sətr	Şə	Handəvəninə
110	zijo	1	Gumrij. Gumriş
115	pijo	10	daşo
119	"	6	—Hərdəniqi
133	zijo	1	qom rə
162	pijo	11	qono
163	zijo	8	pusşən
165	pijo	4	qandəş
171	zijo	6	ziyətişon
175	pijo	8	dəniyəşes
186	zijo	10	qarde. bştə
195	"	11	fociən
203	zijo	6	mo ə
215	pijo	3	naştənə
222	zijo	5	və v
227	"	2	enşardən
230	pijo	12	angəş
252	pijo	1	ь
252	"	2	və nəq
261	"	1	Qazan
270	"	3	qəvonənsəj qu

## QITOBİ DYLƏDƏBƏJON

	Səhifə
I. Duson . . . . .	5
II. „bştə vşrədə vənşmə“ vşl . . . . .	11
III. Şovəti . . . . .	38
IV. Şə ijən sijo . . . . .	43
V. Divinə şəhər . . . . .	72
VI. Sutəj . . . . .	86
VII. Xəvə . . . . .	110
VIII. Ogarde . . . . .	139
IX. Bə xərtə que . . . . .	158
X. Zəmsənə şəvon . . . . .	181
XI. Jəqin . . . . .	196
XII. Orzuon . . . . .	217
XIII. Gin qaj . . . . .	221
XIV. Qəvil . . . . .	243
XV. Qəzylə maştə . . . . .	258

1 m. 50 qop.

çildbş 65 q.

408

